

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOGIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
SKOLOTĀJU IZGLĪTĪBAS NODAĻA

**TAUTAS MĀKSLAS MANTOJUMA UN
LAIKMETĪGĀS JAUNRADES SINTĒZE
KRĀSAINAJOS IZŠUVUMOS MĀJTURĪBĀ UN
TEHNOLOĢIJĀS 5.KLASĒ**

DIPLOMDARBS

Autore: **Līva Prekele**
Studenta apliecības Nr.: 13068
Darba vadītāja: docente M. paed. Helga
Ingeborga Melnbārde

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Diplomdarba “Tautas mākslas mantojuma un laikmetīgās jaunrades sintēze krāsainajos izšuvumos mājturībā un tehnoloģijās 5. klasē” mērķis ir izpētīt tautas mākslas mantojuma un laikmetīgās jaunrades sasaisti, izstrādājot mācību saturu mācību tēmai “Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasei” mājturībā un tehnoloģijās, un praktiski to pārbaudīt Jaunmārupes pamatskolā.

Diplomdarba teorētiskajā daļā aplūkotas tautas mākslas mantojuma vieta tehnoloģiju laikmeta kultūras procesos un izglītībā un pedagoģisko nosacījumu teorētiskā izpratne mācību satura izstrādei. Praktiskajā daļā izveidots stundu tematiskais plāns mācību tēmai “Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasei”, analizēta tematiskā plāna aprobācija, iegūtie rezultāti un aptauju atbildes.

***Atslēgas vārdi:** mājturība un tehnoloģijas. Tautas mākslas mantojums, jaunrade, tautastērps, vainags, krāsainie izšuvumi, atstarotājs.*

ANNOTATION

Diploma paper Folk Art Heritage and Contemporary Creative Synthesis in Colourful Embroidery in Home Economics and Technologies in Form 5 aim is to research folk art heritage and contemporary synthesis, developing a study contain for topic Making a Reflector in Colourful Embroidery in Form 5 and to practically test it in Jaunmarupes' Primary School.

The theoretical part includes a research for a place for folk art heritage in the century of cultural processes and the understanding of pedagogical literature for developing study content. Practical part includes the thematical plan for study topic Making a Reflector in Colourful Embroidery in Form 5, analyzed and probated thematical plan and results of the survey.

Keywords: *home economics and technologies, folk art heritage, creation, national costume, Kurzemes' crown, colorful embroidery, reflector*

SATURS

Ievads.....	6
1. Tautas mākslas mantojuma vieta tehnoloģijas laikmeta kultūras procesos un izglītībā	9
1.1. Nemateriālā kultūras mantojuma vērtību izpratne.....	9
1.2. Kultūras kanona vērtības sadaļā „Tautas tradīcijas”.....	12
1.3. Rokdarbi latviešu tautas materiālajā un garīgajā kultūrā.....	19
1.4. Tautas mākslas mantojums un laikmetīgā jaunrade	22
2. Pedagoģisko nosacījumu teorētiskā izpratne mācību satura izstrādei.....	24
2.1. Mācību satura jēdzienu skaidrojums.....	24
2.2. Izglītības reglamentējošo dokumentu izpēte.....	27
2.3. Latviešu tradicionālās mākslas izpētes iespējas mājturībā un tehnoloģijās 5.klasē...	29
2.4. Skolotāja loma mācību metožu izvēlē	30
2.5. Skolotāja un 5.klases skolēnu radošā mijiedarbība mājturības un tehnoloģiju stundās.....	33
2.6. Pusaudžu motivēšana mācību procesam.....	37
3. Mācību satura izveide tēmai “Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā”	41
3.1. Skolēnu priekšzināšanu izvērtēšana.....	41
3.2. Mācību mērķu un uzdevumu formulēšana.....	43
3.3. Mācību metožu izvēle, pamatojums	45
3.4. Mācību uzskates līdzekļu atlase un komplektēšana.....	48
3.5. Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana darba procesā	50
3.6. Tematiskā plāna izstrāde.....	53
4. Mācību satura pārbaude Jaunmārupes pamatskolas 5.klasē.....	56
4.1. Praktisko un sagatavošanās uzdevumu norise un analīze	56
4.2. Mācību sasniegumi un to izvērtējums	58
4.3. Skolotāja pašvērtējums, secinājumi	63
Nobeigums.....	66
Izmantotā literatūra, avoti.....	68
Pielikumi.....	73
1.pielikums. Kurzemes tautastērpi, vainagi.....	74
2.pielikums. Skolēnu aptaujas atbildes.....	78
3.pielikums. Interaktīvā spēle “Latvija un latviešu tautastērpi”	82
4.pielikums. Interaktīvās spēles rezultāti.....	84
5.pielikums. Skolnieču mācību sasniegumi.....	85
6.pielikums. Skolēnu izšūtās apsveikuma kartītes.....	87
7.pielikums. Skolēnu atstarotāju skiču kompozīcijas krāsainā plastilīna tehnikā	89

8.pielikums. Skolēnu darbi procesā	92
9.pielikums. Ieteikumu darba lapa skolēniem	94
10.pielikums. Skolēnu izšūtie atstarotāji	95
11.pielikums. Diplomdarba autores veidotie mācību uzskates līdzekļi	97
12.pielikums. Noslēguma aptauja.....	100

IEVADS

Latvijas valsts simtgades svinības gaidot, skolēni jāmudina apmainīties pieredzē par to, ko viņi zina par savu valsti. Pedagogam jārod iespēja stāstīt Latvijas stāstu šodienas valodā - caur skaņām, formu, tēliem... Skolēniem jāveido izpratne par Latvijas vēsturi, jādod iespēja apzināties savu lomu un atbildību Latvijas mantojuma saglabāšanā un nākotnes Latvijas veidošanā.

Pedagogu rosināti, audzēkņi radoši var pētīt folkloras, etnogrāfiskos materiālus, radīt savus jaunrades darbus. Darot to, kas patīk pašam, rodas dāvana gan sev, gan vienlaikus Latvijai.

2016.gadā Saeimā pieņēma Nemateriālā kultūras mantojuma likumu. Jaunā likumprojekta mērķis ir saglabāt un nodot nākamajām paaudzēm nemateriālo kultūras mantojumu kā Latvijas kultūras savdabību un daudzveidību apliecināšu resursu, kas veicina vērtību izpratni, radošumu, attīstību un dzīves kvalitātes uzlabošanu. Tas ir ļoti liels un atbildīgs solis, kas norāda, ka latviešiem ir svarīgi saglabāt savas saknes un senču mantojumu.

Viena no Latvijas kultūras kanona vērtībām sadaļā „Tautas tradīcijas” ir tautastērps. Autore uzskata, ka tieši skola ir tā vieta, kur aktualizēt kultūras mantojuma vērtības, mācīt, motivēt skolēnus pētīt, saskatīt mūsu tautas bagātību un oriģinalitāti krāšņajos 4 novadu tautastērpos.

Jau 17.gs. mūsdienu pedagogijas zinātnes pamatlicējs J.A.Komenskis redzējis skolu kā garīgo vērtību kopēju, tautas kultūras bagātību sargātāju un vairotāju. Šāda skolas būtības izpratne tiek radoši izstrādāta vairākās mūsdienu pasaules pedagogijas zinātnes koncepcijās (Anspaks, 1992, 51).

Diplomdarba autore piekrīt pedagoga A.Dauges uzskatam, ka pamatā ievērojama vieta ir darbības teorijai. Skolotāja uzdevums ir pieradināt skolēnus patstāvīgi meklēt un atrast vajadzīgo. Mācībām un audzināšanai jābūt cieši saistītai ar dzīvi. Viņš to saprata kā skolēnu ievadīšanu saimnieciskajā, reliģiskajā un politiskajā kultūrā. Estētiskās audzināšanas uzdevumus viņš aicināja risināt caur visiem iespējamajiem mācību priekšmetiem (literatūru, zīmēšanu, mūziku, rokdarbiem).

Nemateriālā kultūras mantojuma pamatā ir cilvēku zināšanas un prasmes, kas nodotas no paaudzes paaudzē un kuru rezultāts ir gan materiālās, gan nemateriālās vērtības. Tieši cilvēku zināšanas un prasmes palīdz izprast daudzveidīgo kultūru pagātnē un tagadnē, tai skaitā dažādu lietu, darbību un parādību simbolisko nozīmi. Un tikai cilvēks ir tas, kas iepriekšējo paaudžu atstātajam kultūras mantojumam var piešķirt jēgu jeb vērtību, pieliekot

visas pūles, lai to saglabātu un attīstītu, vienlaikus ļaujot tam harmoniski iederēties arī laikmetīgajā kultūrvidē (Pujāne, Vītola, 2009, 5).

Rokdarbu esībai tehnoloģiju laikmetā skolēnu attīstībā ir nenovērtējama nozīme, ne tikai nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanā, pārmantošanā, tālāk nodošanā. Kā to akcentē itāļu filozofs Nučo Ordine savā grāmatā “Nelieterīgā lietderīgums” - nelieterīgas lietas veido pamatbāzi un zināšanas, kuras mēdz izrādīties pārsteidzoši lietderīgas arī kā jauniešu intelekta attīstības veicinātājs.

Mūsdienās Latvijā ļoti pieprasīti un populāri kļūst amatnieku veidoti izstrādājumi, kuros ietvertas dažādas latvju rakstu zīmes. Skolēni jāmudina radošiem meklējumiem - kā savienot tradicionālo ar mūsdienīgo, radot noderīgus un praktiski pielietojamus izstrādājumus. Ir laiks, kad cilvēki atkal novērtē roku darbu, tajā saskatot lielu vērtību. Kā piemēru autore var minēt Ilzes Endziņas adītās “apaļās” šalles ar Lielvārdes jostas rakstu, Lindas Leen apģērbu kolekciju “Etnografizēts”, Ievas Morzas apģērbu kolekciju “Deered”.

Veidojot mācību saturu, autore ir paredzējusi motivēt skolēnus pētīt tautas tērpu, rosināt skolēnus ieskatīties latviešu tradicionālās mākslas mantojumā, pētīt to, meklēt saikni ar mūsdienīgo, veicināt radošumu ne tikai mājturības un tehnoloģiju stundu ietvaros. Skolēniem tiek piedāvāts izvēlēties tautas tērpu vainagus kā iedvesmas avotus saviem radošajiem darbiem, lai realizētu mācību tēmu “Krāsainie izšuvumi” mājturībā un tehnoloģijās 5.klasei un izveidotu praktiski lietojamu izstrādājumu- atstarotāju.

Ikdienā atstarotāji ir nepieciešami, bez tiem nav ieteicams pārvietoties pa ceļiem un ielām diennakts tumšajā daļā. Lai gan skolēni ir informēti par to, ka atstarotāji jālieto, daudzi tomēr tos neizmanto. Lai veicinātu skolēnu drošību uz ielas diennakts tumšajā laikā, darba autore piedāvā skolēniem pašiem izgatavot savu personīgo atstarotāju. Estētiski pievilcīgu un praktiski izmantojamu. Atstarotājs noteikti noderēs gan skolniekam, gan arī kā laba dāvana ģimenes locekļiem vai draugiem.

Lai ieinteresētu skolēnus, darba autore, izmantojot mūsdienīgās informāciju tehnoloģijas, ir sagatavojusi uzdevumus skolēniem interaktīvās balsošanas sistēmā. Tie rosinās skolēnu interesi par Latvijas novadu, nemateriālo un materiālo kultūras mantojumu, tautas tērpu sastāvdaļām un vainagu kā mazāk pētītā tautastērpa sastāvdaļu, kas iedvesmo mūsdienīga lietišķās mākslas priekšmeta - atstarotāja kompozīcijas izveidi, kurā izmantoti krāsaino izšuvumu dūrieni.

Darba autore uzskata, ka mājturības un tehnoloģiju stundās jāpiedāvā pārdomāti uzdevumi, kuros ietverta gan pētniecība, gan atklājumi un arī radoša iespēja izmantot krāsainos izšuvuma dūrienus. Trenējoties atklātnes izveidē, iegūtās iemaņas un prasmes

plānots izmantot noslēguma darbā, izgatavojot divpusēji lietojamu atstarotāju, kur veiksmīgi apvienots dekoratīvais un lietderīgais.

Pētāmā problēma: Kā, pētot nemateriālo kultūras mantojumu, rosināt skolēnus sintezēt tradicionālās vērtības laikmetīga izstrādājuma - atstarotāja izgatavošanai krāsaino izšuvumu tehnikā.

Diplomdarba mērķis: Izpētīt tautas mākslas mantojuma un laikmetīgās jaunrades sasaisti, izstrādājot mācību saturu mācību tēmai “Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasei” mājturībā un tehnoloģijās, un praktiski to pārbaudīt Jaunmārupes pamatskolā.

Diplomdarba mērķa sasniegšanai formulēti šādi **darba uzdevumi:**

- 1) izpētīt un analizēt literatūras avotus par pētāmo problēmu;
- 2) izstrādāt mācību saturu tēmai “Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasei”;
- 3) izstrādāto mācību saturu pārbaudīt praksē;
- 4) apkopot un analizēt iegūtos rezultātus, veikt secinājumus.

Pedagoģiskās pētīšanas metodes:

- literatūras analīze;
- kvantitatīvā pētījumu metode – aptauja (anketēšana);
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
- pedagoģiskā novērošana;
- skolēnu praktisko darbu analīze.

Pētījuma bāze: Jaunmārupes pamatskolas 5.a klase, 11 skolnieces.

1. TAUTAS MĀKSLAS MANTOJUMA VIETA TEHNOLOĢIJAS LAIKMETA KULTŪRAS PROCESOS UN IZGLĪTĪBĀ

1.1. Nemateriālā kultūras mantojuma vērtību izpratne

Koncepcijā „Par Latvijas nemateriālās kultūras mantojuma saglabāšanu” (2008) teikts, ka: „Cilvēces daudzveidīgo kultūrientitāšu pamats ir kultūras mantojums. Līdzās materiālajam kultūras mantojumam, kuru aizsargā dažādas tiesiskas normas un likumi, pastāv arī nemateriālais kultūras mantojums, ko kopienas, grupas un indivīdi dzīvē saskarsmē nodod no paaudzes paaudzē un nemitīgi atjauno mijiedarbē ar vidi, dabu un vēsturi”.

2003.gadā tika pieņemta Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO*) Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu (2003), kas stājās spēkā 2006.gada aprīlī (Latvija pievienojās Eiropas Savienībai 2004.gada 1.maijā), uzsverot, ka ikviena tās dalībvalsts ir atbildīga par nemateriālā kultūras mantojuma (NKM) pārmantošanu un kultūras savdabības saglabāšanu kā pretstatu kultūras standartizācijai (UNESCO Latvijas Nacionālā komisija, b.g.).

Kā norāda profesore M. Santova, Konvencijas neapstrīdamā loma izpaužas to kultūras procesu stimulēšanā, kas saistīti ar NKM, un apstākļi, ka arvien biežāk starptautiskajā un arī atsevišķu valstu līmenī tiek veiktas teorētiskās analīzes (Santova, 2013, 8).

Konvencijas mērķi ir: (a) saglabāt nemateriālo kultūras mantojumu; (b) nodrošināt cieņu pret attiecīgo kopienu, grupu un indivīdu nemateriālo kultūras mantojumu; (c) veidot izpratni vietējā, nacionālā un starptautiskajā līmenī par nemateriālā kultūras mantojuma nozīmi, nodrošinot tā savstarpēju atzīšanu; (d) nodrošināt starptautisku sadarbību un palīdzību (Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu, 2013).

Kā noteikts Konvencijas 2.panta 1.daļā, „Nemateriālais kultūras mantojums” nozīmē paražas, spēles un mutvārdu izpausmes formas, zināšanas un prasmes, kā arī ar tiem saistītus instrumentus, priekšmetus, artefaktus un kultūrtelpas, ko kopienas, grupas un dažos gadījumos - atsevišķi indivīdi atzīst par sava kultūras mantojuma daļu. Šo nemateriālo kultūras mantojumu, kas tiek nodots no paaudzes paaudzē, kopienas un grupas nemitīgi rada no jauna atkarībā no apkārtējās vides, mijiedarbībā ar dabu un savu vēsturi, un tas veido viņās identitātes un pēctecības izjūtu, tādējādi veicinot cieņu pret kultūras daudzveidību un cilvēka radošo darbību”.

"Nemateriālais kultūras mantojums", cita starpā izpaužas arī tādās jomās, kā: (a) mutvārdu tradīcijas un izpausmes, ieskaitot valodu kā nemateriālā kultūras mantojuma nesēju; (b) spēles mākslas; (c) paražas, rituāli un svētki; (d) zināšanas un paražas, kas saistītas ar dabu

un Visumu; (e) tradicionālās amatniecības prasmes (Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu, 2013). Nemateriālā mantojuma pastāvēšana ir ciešā veidā balstīta uz tā praktizēšanu un kopienu un indivīdu brīvu radošu izpaušanos, ko veicina UNESCO (UNESCO Latvijas Nacionālā komisija, b.g.).

Konvencija ir Eiropas Savienības (ES) likumdošanas akts, bet Latvijā arī valsts līmenī tiek domāts par nemateriālo kultūras vērtību saglabāšanu - 2016.gada 1.decembrī stājas spēkā „Nemateriālā kultūras mantojuma likums” (2016), kas paredz izveidot nacionālo nemateriālā kultūras mantojuma sarakstu un nosaka kopienu līdzdalību mantojuma saglabāšanā. Tas ir jauns, līdz šim nebijis regulējums, ar kura palīdzību tiek veidota nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas mērķtiecīgam atbalstam nepieciešamā vide un apstākļi (Latvijas Nacionālais kultūras centrs, 2016).

„Nemateriālā kultūras mantojuma likuma” (2016) mērķis ir saglabāt un nodot nākamajām paaudzēm nemateriālo kultūras mantojumu kā Latvijas kultūras savdabību un daudzveidību apliecināšu resursu, kas veicina vērtību izpratni, radošumu, attīstību un dzīves kvalitātes uzlabošanu. Likums izveido un nostiprina tiesisko bāzi nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanas jomā, tādējādi pildot starptautiskās saistības, ko valsts uzņēmusies, kļūdamā par UNESCO konvencijas par nemateriālo kultūras mantojuma saglabāšanu dalībvalsti. Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstā jau iekļauta Dziesmu un deju svētku tradīcija Latvijā un tās simbolisms, kā arī Suitu kultūrtelpa (Bika, 2017).

Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanai paredzēts izveidot nacionālo nemateriālo kultūras mantojuma sarakstu, un likumprojekts nosaka sarakstā iekļaujamo elementu pieteikšanas kārtību. Tāpat likumprojektā iztirzāta Latvijas nemateriālā kultūras mantojuma elementu pieteikšana iekļaušanai UNESCO nemateriālā kultūras mantojuma sarakstos (Latvijas Nacionālais kultūras centrs, 2006).

Kā izpētījusi autore, 2017.gada 10.janvārī sākas pieteikumu pieņemšana Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstam. To veidos elementi, kas uzskatāmi par valsts aizsargājamu nemateriālā kultūras mantojuma vērtību, un to iekļaušanai sarakstā ir plašs attiecīgās kopienas atbalsts un līdzdalība (Bika, 2017). Šobrīd sarakstam pieteiktie pieteikumi vēl nav apkopoti un sabiedrībai publicēti.

M.Santova (2013, 11) uzsver, ka šo sarakstu parādīšanās konkrētajā kultūras politikā faktiski liek uzsvaru uz izvēles veikšanas procedūrām un vērtēšanas ierobežojumiem, kas ir noveduši pie šīs izvēles. Praktiskais izvēles process NKM jomā realizējas sarakstos, kuros ietvertie elementi ir atzītās izvēles rezultāts. Tādā veidā saraksti kļūst par ļoti skaidru reorganizācijas, jaunas vērtības un kvalitātes noteikšanas piemēru, kas – ja reiz izveidoti, konkrētajai hierarhijai sāk piešķirt vērtību un to sistematizē. Mūsdienās specializētajā

literatūrā, iekļaušana UNESCO sarakstos tiek interpretēta kā *pārvērtēšana*, kā veiksmīgas karjeras vainagošana ar pieminekli (*surclassement qui vient accomplir et couronner une CARRIERE Monumentale reussi*) (Fabre, 2009, 49). Kad sagatavoti saraksti, pārvērtēšanas īpašības, kuras realizējas caur saraksta elementiem, pārkārto vērtības un piešķir līdz šim iesaistītajiem elementiem tādu kā augstāko vērtību. Tas ir tieši šis process, kas rezultātā noved pie noteiktas elementu hierarhijas. Un tādējādi, spoguļattēls, ko tie nodemonstrē, šķiet neskaidrs: kultūras faktu (elementu) līdzvērtīguma situācija noteiktu ļaužu grupu ierāžu kultūras praksē spoguļi tiek sagrauta. Spogulim ir piramidāla struktūra, kuras virsotnē atrodas Pasaules sarakstos iekļautie elementi.

Bijusī LR Kultūras ministre H.Demakova savā runā apvienotajā triju Baltijas valstu konferencē "Dziesmu un deju svētku tradīcija - ideāli un īstenība" Tallinā (2005) atzīmējusi, ka nemateriālais kultūras mantojums pie labvēlīgiem apstākļiem var kalpot kā resurss un ideju ģenerators „radošo industriju” attīstībai, kas, veidojot kultūras produktus un pakalpojumus, nes tiešu labumu Latvijas tautsaimniecības attīstībai un cilvēku dzīves labklājībai: rada jaunas darbavietas, ietekmē darbaspēka kvalitāti, veicina inovācijas un radošu pieeju gan darba procesam, gan produkta dizainam un mārketingam.

Taču 21.gadsimtā nemateriālā kultūras mantojuma (īpaši latviešu etniskā kultūras izpausmju) saglabāšana kļūst arvien apdraudētāka, jo samazinās NKM funkcionālā nepieciešamība un lietderība, kad sadzīvē NKM prasmes zaudē savu aktualitāti, to vietā ienākot ērtākiem paņēmieniem, kā risināt ikdienas sadzīves un mērķtiecīga brīvā laika pavadīšanas jautājumus. Sarūk arī NKM meistarū un pārmantotāju skaits, īpaši no paaudzes paaudzē, kas saistīts ar to, ka straujais dzīves ritms un ekonomiskā situācija nosaka jaunajai paaudzei daudz ātrāk atstāt savas ģimenes un kļūt patstāvīgai, līdz ar to saīsinot laika intervālu, kad iespējams radīt interesi un iespēju apgūt un pārmantot NKM zināšanas un prasmes. Samazinās arī to cilvēku skaits, kuri vēlas apgūt šīs prasmes un iemaņas (Konceptija „Par Latvijas nemateriālās kultūras mantojuma saglabāšanu”, 2008).

Rezumējot autore secina, ka nemateriālais kultūras mantojums ir Latvijas kultūrvēsturiskā mantojuma daļa, kas atspoguļo Latvijas kultūras tradīcijas un ir no paaudzes paaudzē pārmantotas, apkārtējās vides noteiktas, mijiedarbībā ar vēsturi, dabu un radošo darbību izstrādājušās zināšanas, prasmes, vērtības un rīcības modeļi. Viennozīmīgi ir skaidrs, ka latviešu tautas vērtības šajā sarakstā ieņems nozīmīgu vietu. Nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanai paredzēts izveidot nacionālo nemateriālo kultūras mantojuma sarakstu, un darbība pie šī saraksta veidošanas uzsākta jau 2017.gada sākumā. Tieši mājturības un tehnoloģiju skolotājam jāapzinās, ka skola ir tā instance, kur jauno paaudzi

jā mudina iepazīt, novērtēt, apgūt un būt gatavam nodot tālāk latviešu tautas kultūras mantojumu.

Diplomdarba nākamajā nodaļā autore detalizētāk pēta kultūras kanona vērtības sadaļā „Tautas tradīcijas”, kas ir kontekstā ar darba praktisko pētījumu.

1.2. Kultūras kanona vērtības sadaļā „Tautas tradīcijas”

Kultūras kanona ideja 2007.gadā pēc kultūras ministres H.Demakovas rosinājuma pārņemta no Ziemeļvalstīm. Piemēram, Dānijā ir savs grāmatas formā izdots kanons, kurš apkopo vērtības, ar kurām dāņi lepojas. Tātad kanons pēc savas būtības ir saraksts, kas apkopo tās kultūras vērtības, kuras nosaka nacionālās kultūras specifiku, ar kurām lepojamies un kurām vajadzētu veidot ikviena Latvijas iedzīvotāja kultūras pieredzes pamatu, nodrošinot piederības izjūtu Latvijai. Jāatzīmē, ka kanonam nav likuma spēka - tajā iekļautās kultūras parādības netiek īpaši aizsargātas, tomēr sarakstiem ir izglītojoša funkcija. Kanons apkopo faktus, kurus par latviešu kultūru būtu jāzina katram latvietim un ko vajadzētu popularizēt arī ārzemēs.

Kā izpētījusi darba autore, Latvijas kultūras kanonu veido septiņu nozaru - arhitektūras un dizaina, kino, literatūras, mūzikas, skatuves mākslas, tautas tradīciju un vizuālās mākslas speciālisti, katrā jomā šo sarakstu veidojot pēc atšķirīgiem kritērijiem. Dažas kanonā pārstāvētās nozares akcentē spilgtākos mākslinieciskos sasniegumus, citas - koncentrējas uz vēsturiskām vērtībām, bet citas - mēģina atrast starp abām līdzsvaru.

Kultūras kanons Latvijā tika izveidots 2008.gadā kā izcilāko un ievērojamāko mākslas darbu un kultūras vērtību kopums, kas atspoguļo nācījas visu laiku nozīmīgākos sasniegumus kultūrā. Kanona diskurss saistāms ar kultūras atmiņas jēdzienu, kas skaidrojams kā cilvēku grupas, noteiktas kultūras pārstāvju kopējas zināšanas noteiktā brīdī. Tādējādi var teikt, ka kanons ir līdzeklis šādas kopējas kultūras atmiņas radīšanai un izplatīšanai. Kanons savā ziņā ir institucionalizēta kultūras atmiņa (Latvijas kultūras kanons, b.g.).

Diplomdarba autore sava pētījuma kontekstā atzīmē pētnieces S.Austrumas darbu “Mūsdienu sabiedrības vērtību transformācija skolas jauniešu vidē” (Austruma, 2014, 14), kurā aprakstīts 2013.gadā Valsts izglītības satura centra sadarbībā ar Latvijas Kultūras akadēmiju organizētais konkurss “Latvijas kultūras kanons 21.gadsimta jaunietim” un secinājumi kultūras kanona vērtību kontekstā. S.Austruma norāda, ka līdzās ekonomiskās un monetārās patērētājizglītības jaudām, kuras ienākušas mūsdienu Latvijas skolās, šāds konkurss veicināja skolu jaunatnes interesi par citu vērtību nozīmju meklēšanu. Kultūras kanona aktualizācija bija kā konsolidējošs vērtību mērs starp paaudzēm, kultūras un mākslu

jomām, pagātni un tagadni. Darba autore piekrīt tam un uzskata, ka šādi konkursi būtu rīkojami biežāk.

Izvērtējot konkursa rezultātus, S.Austruma atzīst, ka arī jauniešu paaudze kultūras vērtību kritērijos par svarīgu uzskata racionālo, patriotisko un arī savdabīgo. Šim viedoklim pievienojas arī darba autore un uzskata, ka tautas mākslas kā iedvesmas avota izmantošana atstarotāju izgatavošanā ir iespēja realizēt šo mērķi. Kultūras mantojuma translētība jaunās paaudzes izklāstā uzrādīja gan nedaudz citu šķautni, kas mazliet atšķiras no kultūras kanona veidotāju ekspertu grupas piedāvājuma. Mūsdienu jauniešiem kļuvušas nozīmīgas pašizteiksmes vērtības, kas viņiem palīdz iekļauties tādā sabiedrībā, kura veicina cilvēka patstāvību. Iepriekš minētie vērtību pieņemšanas komponenti ietver jauniešu vērtību uztveres spektru visās kultūras kanona jomās, tomēr mainījusies to nozīmība.

Attiecības ar vērtībām, kuras tiek mākslīgi uzturētas tradicionālās kultūras pārnēsē, jauniešiem nešķiet svarīgas, bet skolu jaunieši uztur un popularizē tādas aktivitātes, kurās viņi paši piedalās un par kurām viņiem ir interese. Saskaņā ar vācu sociologa U.Beka teoriju, dzīvojot mainīgā pasaulē, dzīves izpratne zaudē savu nozīmību, bet skats uz tradicionālām lietām atvieglo dzīvi (Beck, 2002, 6, 7). Arī mūsdienu paaudzei ir saistoša Jāņu svinēšana, Dziesmusvētki, u.c. Saskaņā ar zinātnieka R.Inglehārta uzskatiem, centralizētas, centrāli pārvaldītas kultūras izmaiņas un demokrātijas centralizācijas uzturēšana izmainījusi tradicionāli uzturēto, iepriekšējo vērtību teoriju nozīmību (Inglhert, Welze, 2005). Bet ikdienas apziņas rotācijā noritošu tradīciju apmaiņu un stāstus, kurus uztur vienas sabiedrības dažādas paaudzes, var dēvēt par naratīvu laukiem, kuros atspoguļojas visas sabiedrības vērtību sistēmas kopums ar tās vienotu nozīmi (Beitnere, 2004, 166).

Latvijas kultūras kanona patronese, Latvijas Nacionālā mākslas muzeja direktore Māra Lāce, kultūras kanonu izjūt kā pieturzīmes, kā tādus "ceļa stabiņus", kas plašajā kultūras laukā identificē un iezīmē noteiktas vērtības. Viņa atzīst, ka „tas nebūt nenozīmē, ka jebkurš sabiedrības pārstāvis nevarētu veidot savu kanonu. Mums katram var būt savi priekšstati par vērtību prioritātēm. Kultūras ministrijas inspirētais kultūras kanons ir katras nozares ekspertu redzējums, kas uzrāda atsevišķas kvalitātes katrā kultūras segmentā. Tieši kvalitātes jēdziens, ir kā viens no pašiem būtiskākajiem rādītājiem kanona izpratnē, kas neapšaubāmi skatāma kontekstā ar unikalitāti, tautas mentālo redzējumu un tādiem mūsu priekšstatiem, kas izveidojušies ilgākā laika posmā” (Latvijas kultūras kanons, b.g.).

Turklāt kultūras kanonu nevajadzētu uztvert kā sastingušu un nemainīgu dogmu. Tas ir process, kam vajadzētu atrasties mainībā un attīstībā. Pēc diplomdarba autores domām, kultūras vērtību identifikācija var aizraut visplašāko sabiedrību, arī skolēnus, rosinot domu apmaiņu un vēlmi izdarīt secinājumus. Kultūras kanonam jābūt arī mūsu tautas lepnuma

zīmei. Tomēr jāatzīst, ka tajā iezīmētās vērtības ir tikai kā tādas "nelielas bāciņas" visā plašajā Latvijas tautas kultūras laukā, kuras nepieciešams apzināt, saglabāt un galvenais – radoši attīstīt, lai pēc kāda laika mēs varētu kultūras kanonu pārskatīt un nosaukt jaunas radītās un nākamībai saglabājamās vērtības (Latvijas kultūras kanons, b.g.).

Latvijas kultūras kanona sadaļas „Tautas tradīcijas” sarakstu izveidoja ekspertu darba grupa – Latviešu Folkloras krātuves vadītāja, folkloras pētniece Dace Bula, Latvijas Zinātņu akadēmijas akademiķe, Latvijas Universitātes (LU) folkloras profesore Janīna Kursīte, Latvijas bērnu un jauniešu folkloras kustības aktivitāšu mākslinieciskā vadītāja, filozofe Māra Mellēna, LU asociētais profesors, etnomuzikologs Valdis Muktupāvels, ministrijas vecākā referente nemateriālā kultūras mantojuma politikā, tradicionālās dziedāšanas grupas „Saucējas” dalībniece Signe Pujāte.

Kā kultūras vērtības šajā sadaļā atzītas latvju dainas, dziesmu teikšana vilcēju daudz balsībā, kokles un koklēšana, tautastērps, Lielvārdes josta, Dziesmu svētki, rudzu maize, Latgales podniecība, Jāņi, kapu kopšanas tradīcijas, tautas kristietības tradīcijas – maija dziedājumi pie krusta un mirušo oficijs, Suitu kultūras telpa un Lībiešu tradicionālā kultūra.

Diplomdarba autore detalizētu atspoguļojumu darbā izvēlējusies tām vērtībām, kas ir kontekstā ar pētījuma tēmu (materiāls no Tradicionālās kultūras informācijas centra (b.g.) mājaslapas internetā).

Pētījuma ietvaros nozīmīga vērtība ir **tautastērps**. Latviešu tautastērpi ir ļoti īpašu un nacionāli savdabīga latviešu kultūras mantojuma sastāvdaļa (Senā Klēts, b.g.). Tautastērpi kā izcilas mākslas vērtības sniedz pārskatu par tautas garīgo un materiālo kultūru, sakariem ar kaimiņu tautām, raksturo ne vien darba darītāju meistarību, bet arī estētiskos uzskatus un gaumi (Madre, 1993).

Tradicionālais tautastērps nav tikai noteikta veida svētku drānas. Tas sevī ietver gadsimtu gaitā uzkrāto un nemitīgi papildināto tautas skaistuma izjūtu, ornamenta izveides un krāsu salikumu māku, amatniecības prasmes. Tajā uzkrātas daudzu gadsimtu gaitā veidojušās apģērba darināšanas, rotāšanas un valkāšanas tradīcijas (Kultūras kanons, b.g.).

Saskaņā ar kultūras kanona informāciju, Latviešu tautastērps ir unikāls ar to, ka tradicionālās amatu prasmes tā darināšanai ir roku darbs, kas tiek pārmantotas paaudzēs. No 19.gs. līdz mūsu dienām koptās Dziesmu un deju svētku un citas latviešu tautas tradīcijas ir saglabājušas arī stipru daudzveidīgo latviešu tautastērpu valkāšanas kultūru. Tieši tautastērps ar krāšņajiem rakstiem, pašaustajiem brunčiem, izšūtajiem krekliem un villainēm, saktām un kniepkņiem, jostām, galvas segām un adījumiem ir kļuvis par vienu no nacionālās identitātes

simboliem un visspilgtāk raksturo to lokālo savdabību, kas dažādu vēstures apstākļu ietekmē izveidojusies Latvijas novados.

Tautastērps ir veidojies un pastāvējis noteiktos ģeogrāfiskos un ekonomiskos apstākļos un nepārtraukti attīstījies dažādu tradīciju ietvaros. Savu iespaidu atstāj gan sarežģītie vēsturiskie procesi, gan ģimenes attiecības, ļaužu nodarbošanās, tradīcijas.

Par latviskās kultūras simbolu tradicionālais tautastērps vai, precīzāk, attiecīgā laika zināšanām un uzskatiem atbilstošs tā stilizēts variants kļuva 1880.gados, saistībā ar Latviešu vispārējiem Dziesmu svētkiem. Turpmākajos gadu desmitos dažādi mainījās un attīstījās priekšstati par īpašu svētku tērpu kā latviskuma izteicēju, tomēr tas palika nesaraujami saistīts ar Dziesmu svētku tradīciju. Laika gaitā latviešu tradicionālais tautastērps ieguva arī citas jomas, kur tā lietojums ir ļoti būtisks (Kultūras kanons, b.g.).

Latviešu tautas tērpus iedala arheoloģiskajos un etnogrāfiskajos tautas tērpos (Senā Klēts, b.g.):

- 1) Par arheoloģiskiem tērpiem un rotām uzskatāmi atradumi, kas iegūti arheoloģiskajos izrakumos apbedījumu vietās un ir rekonstruēti. Ziņas par šiem tērpiem attiecināmas uz 7. - 13.gs., kad Latvijas teritoriju apdzīvoja baltu ciltis: latgaļi, kurši, zemgaļi, sēļi, un somugri – lībieši.
- 2) Etnogrāfiskie tērpi attiecināmi uz 18. un 19.gs. Par latviešu etnogrāfisko tautas tērpu sauc zemnieku apģērbu, kurš ir veidojies un attīstījies daudzu gadsimtu gaitā un pastāvējis līdz 19.gs. vidum, kad to pakāpeniski nomainīja pilsētas modes apģērbs. 19.gs. Latvijas lauku iedzīvotāji sadzīvē lietoja ikdienas darba apģērbu un goda jeb svētku tērpu. Goda tērpi ir grezni gan krāsās, gan rakstos. Iespējams, goda tērpu pēc noteiktām tradīcijām darināja tikai īpašiem svinīgiem dzīves gadījumiem.

Latviešu tautastērpi tiek apvienoti piecos tautas tērpu kompleksos – Vidzeme, Latgale, Augšzeme jeb Sēlija, Kurzeme un Zemgale. Ir iespējams, ka senāko, tikai daļēji nosakāmo tradicionālā tautastērpa atšķirību veidošanās pamatā ir Latvijas teritorijā dzīvojošo baltu cilšu un Baltijas somu (lībiešu) apģērbs. Tomēr katrā vēsturiskajā laika periodā dažādu apvidu iedzīvotāju apģērbā ir bijis visai daudz kopīga. Tautas apģērbs laika gaitā mainījās, paturot kaut ko no senā un papildinot to ar jaunām iezīmēm. Dažādu apvidu tērpu savdabība vairāk sāka izpausties ilgajos dzimtbūšanas gadsimtos, kad latviešu zemniekiem bija liegta brīva pārvietošanās. Savu iespaidu uz latviešu tradicionālo tērpu daudzveidību atstāja arī 19. gadsimts, it sevišķi tā 60.gadi, kad notika straujas izmaiņas saimnieciskajā dzīvē un informācijas aprītē (Kultūras kanons, b.g.).

Diplomdarba praktiskajā sadaļā plānoti krāsainie izšuvumi. Diplomdarba autore iepazījusi, ka krāsainie izšuvumi baltā pamatā ir raksturīgi kā latviešu audumu rotāšanas veidi

jau kopš 17.gadsimta beigām un 18.gadsimta sākuma. Parasti rotājums veidots četrās pamatkrāsās un šūts uz lina vienkārtna vai vilnas trinīša auduma pamata. Latviešu etnogrāfiskie darbi ir bagāti ne tikai ornamentālās kompozīcijas ziņā, bet tiem raksturīga arī plaša tehniku apvienošana vienā priekšmetā. Vienā darbā bieži ietilpst visdažādākie dūrieni, piemēram, mašindūriens, kātu, svītru, ķēžu dūriens, krustdūriens, spodrdūriens, kas nav raksturīgi cittautu kompozīcijām (Grasmane, 2000).

Vainagi bija nozīmīga latviešu meitu galvas rota sendienās – materiālu par vainagiem autore sagatavojusi, izmantojot „Senās Klēts” interneta mājaslapas materiālus (Senā Klēts, b.g.). Visizplatītākais un raksturīgākais jaunavu galvasrotu veids latviešu tautas tērpā 18. un 19.gs. bija zīļu vainagi, ko pēc darināšanas veida iedala „mīkstajos” un „cietajos”. Mīkstie vainagi raksturīgi Vidzemes, Latgales un Augšzemes novadiem, bet cietie – Kurzemei. Vecākajiem vainagiem ir ģeometrisks ornaments, jaunākajiem sastopams arī augu ornaments.

Kā vecākais vainagu veids uzskatāms metāla vainags, senos 16.gadsimta Zemgales vainagus ar cizelēto rotājumu valkā pie 19.gs. etnogrāfiskā tērpa, arī Kurzemē spangu vainags valkāts līdz pat 20.gs. sākumam.

Vainagi pēc materiāla un rotāšanas veida iedalāmi: metāla, zīļu, astru. Vainaga funkcijas pildīja arī matauklas, sienamie vainagi, kaspīnes un lentas.

Vidzeme - Ziemeļvidzemē valkāja matauklas un vainagus. Novada austrumdaļā valkāja sarkanus ar zelta brokātu un pērlītēm izšūtus vainagus, bet, jo tālāk uz rietumiem, jo vainagu valkāja retāk. Visiemīļotākā jaunavu galvasrota Ziemeļvidzemē bija mataukla – reizēm līdz 6 metri gara - tā bija pašausta vai pirktā sarkana lenta ar iešūtiem puķu rakstiem galos. Matauklas apņēma galvai tā, lai priekšējā mala uz pieres būtu līdz matu līnijai vai nedaudz virs tās, un pakausī sasēja pušķī galiem ļaujot nokarāties uz muguras. Jo gali nokarājās zemāk, jo labāk jaunava izskatījās, taču tikai retos gadījumos tos laida zemāk par ceļu locītavām.

Rūjienas apvidū matauklas „sameta vainagā” – matauklas vidusdaļu tik garā gabalā, cik vajadzīgs, lai apņemtu galvu, sameta cilpās, velkot vienu līkumu cauri otram. Vēl matauklas valkāja, iepinot divās matu bizēs, apņēma katru gar savu pusi apkārt galvai un zem pakauša sasēja. Šādā sējumā matauklu gali nesniedzās zemāk par jostas vietu. Savdabīgais matauklu rotājums - stilizēti ziedu motīvi – varētu būt aizgūvums no kaimiņiem igauņiem. Jaunas meitas Ziemeļvidzemē valkāja arī stikla pērlīšu vainagus, kurus parasti darināja no sarkana tūka auduma apmēram 6 cm platus.

Rietumvidzemē jaunavas ap galvu sēja pirktas, fabrikā ražotas zīda vai vilnas matauklas, parasti sarkanā, retāk zaļā krāsā. Sarkano matauklu galus izšuva ar krāsainām vilnas dzijām, dažkārt ar stikla pērlītēm. Jaunavas šajā novadā galvā sēja arī zīda lakatus un

krāsainas zīda lentas, novada austrumdaļā valkāja sienamos vainagus, tādus kā Austrumvidzemē. Sienamie vainagi – 2 līdz 4 cm platas, melnas samta lentas, kas nošūtas ar krāsainām pērlītēm, parādās 19.gs. vidū. Vainadziņa gali sasieti pakausī zem matu sējuma. Austrumvidzemes jaunavas valkāja arī zīļu vainagus, tos darināja uz sarkana, retāk zila vai pelēka tūka vai vilnas trinīša auduma pamata. Tie ir dažādi izmērā un izkārtojuma rakstā. Dažviet vainagus vēl papildināja gar augšmalu piešūtas bronzas vai misiņa lapiņas. Lielvārdes novada meitas valkāja vainagus, kuri izšūti ar īpaši smalkām pērlītēm uz sarkana tūka auduma. Tas ir krāšņākais un pilnīgākais, kompozīcijā mākslinieciski augstvērtīgs darinājums. Tie ir paši augstākie vainagi bez oderes Latvijā (līdz pat 12 cm), uzliekot tos galvā, augšmala tam ieslīgst pret vidu. Krustpils novada jaunavas valkāja dažāda platuma zīļu vainagus, bet novadam raksturīgākie ir tieši šaurāki vainagi nekā citur Vidzemē. Piebalgā vainagi šūti uz melna vai tumši zila pamata, tie bija plaukstas platumā, vainaga vienīgais rotājums - krāsainu pērlīšu rindas vainaga vidusdaļā.

Latgales jaunavas vainagus darināja no sarkana tūka vai vadmalas, tos izrotāja krāsainām stikla zīlītēm un valkāja vēl 19.gs. pirmajā pusē. Dienvidlatgales novada vainagi ir platāki un zīlītes rupjākas nekā kaimiņos - Austrumvidzemē. Ziemeļlatgales novada jaunavu galvas rotas bija sarkani, ar sīkām pērlītēm greznoti vainagi. Pērlīšu izšuvums vainagā asociējas ar augu motīviem.

Augšzemes novadā sastopami gan šaurāki, gan platāki sarkana tūka vainagi, kas rotāti zīļu rakstiem. Vainagi darināti 18.gs. un 19.gs. pirmajā pusē un valkāti līdz 19.gs. vidum. Rupjo salmiņu izmantošana vainagus padara mazliet smagnējus, bet ļoti dekoratīvus. Plato vainagu raksturīgākā iezīme ir konusveida forma ar neredz sašaurinātu augšdaļu. Īpatnējs ir Ilūkstes vainags, kuram virs pērlīšu raksta uzšūta zila zīda lenta, pie kuras piešūtas sārta auduma rozītes.

Latvijas vēstures muzeja fondos ir interesants priekšmets ar nosaukumu – josta „matu pīne”. Teicējas ir stāstījušas, ka senāk tādas valkātas, apsienot ap galvu, kā sienamo vainagu ļaujot galiem skaisti nokarāties pāri mugurai. Nav iespējams nodemonstrēt tā valkāšanu, bet domājams, ka tā sieta ap galvu tāpat kā 7.-13.gs. sēļu vainags. Šādi vainagi darināti verot bronzas spirālītes uz vilnas dzijas pavedieniem un kārtojot vairākās paralēlās rindās.

Zemgali pilsētu kultūra skāra visātrāk, tāpēc tautas tērpu valkāšanas tradīcijas šeit izzuda visstraujāk. Zemgalē jau 19.gs. vidū pie goda tērpa valkāti zīda lakati. No teicējam ir saglabājušās ziņas par pērlītēm izšūtu vainagu valkāšanu, bet Latvijas Nacionālajā vēstures muzejā esošais Tērvetes vainags ir iegūts 1930.gadā.

Bagātu izziņas materiālu par 16.gs. darinātiem metāla vainagiem sniedz Latvijas Nacionālā vēstures muzeja Arheoloģijas nodaļā glabātie 20 rotāti bronzas vainagi un to

fragmenti. Vainagi darināti no bronzas skārda sloksnes, rotāti cizelēšanas tehnikā, kur ornamenti iespiesti no kreisās puses negatīvā. Labajā pusē tas parādās reljefu izciļņu veidā. Vainagu rotājumu raksts ir ģeometrisks, to platums no 2,5 līdz 10,7 cm. Šaurākajiem vainagiem rotājums kārtots joslā. Platāko vainagu raksts parasti trīsdaļīgs, kur dominējošais ir vidusdaļas raksts. 16.gs. vainagu atdarinājumi mūsdienās tiek valkāti pie 19.gs. etnogrāfiskajiem tērpiem.

Kurzemē tautas tērpu valkāšanas tradīcijas saglabājās līdz pat 20.gs. sākumam, tai pašā laikā Kurzemē saglabājušās visvecākās jaunavu galvasrotas – metāla vainadziņi. Tie nogājuši garu attīstības ceļu – no bronzas spirāļu, plāksnīšu un pakariņu vainaga līdz spangu vainagam Kurzemē, kas konstatēts 16., 17.gs. un valkāts vēl 19.gs. 60.- 70.gados.

Spangu vainagus valkāja Ventspils, Kuldīgas un Alsungas novada jaunavas (par spangām sauc apaļas caurumotas metāla ripiņas, kuras tiek sarindotas gar metāla stīpas malām, tās piešūjot pie vainaga pamatnes). Senāk pamatnei izmantoja koka mizu vai bērza tāsi, vēlāk pamatnei izmantoja kartonu, kuru apvilka ar sarkanu vai zaļu vilnas audumu. Dodoties ceļā metāla vainagu pārsēja ar krāsainu zīda lakatiņu

Ziemeļkurzemes jaunavu senākā galvasrota bija vainags, kas darināts uz cieta pamata, uzvelkot ar stikla pērlītēm un salmiņiem izšūtu sarkanu vilnas audumu. Vainaga rotājuma rakstu veido Talsu puses tautas tērpos tik iecienītā apaļā saulīte. Austrumkurzemes novada jaunavu galvasrotas pie goda tērpa līdz 19.gs. vidum bija plats, uz papes vai tāss pamata šūts sarkana auduma vainags, kas bagātīgi rotāts ar stikla salmiņiem un pērlītēm. Liekas, ka zīļu vainagu izplatība šajā apvidū saistāma ar stikla cepļu darbību, kur ražoja arī stikla krelles.

Dienvidkurzemē meitas liek greznus, augstus, stāvus vainagus. Tie uzlīmēti uz stingra papes vai bērza tāss pamata, rotāti brokāta lentēm. Nīcas un Bārtas vainagi darināti ar stipri paplašinātu augšējo malu un vainags veido konusu, kas noslēdzas ar lielām slīpētām stikla zīlēm. Raksts komponējas posmos un izveido īpatnēju kroņveidīgu rakstu, kas iežogots rupjākiem stikla salmiņiem. Vainaga apakšmalā piešūta sudraba lente, bet augšējā malā zeltīta līkločveidīga lenta. Valkājot vainagu, meitas matus pina vienā bizē. Vainaga nēsāšanai bija vajadzīgas iemaņas, jo tas bija smags un viegli varēja nokrist. Rucavā, kas ir Nīcas un Bārtas kaimiņu pagasts, nav valkāti vainagi, bet speciāls matu pinums izgreznots ar lentu – kaspīni. Lentas „kaspīnes” 19.gs. otrajā pusē lietotas Rucavā, bet, domājams, nākušas no lietuviešu tautas tērpiem, kur kaspīnes ir jaunavu visizplatītākās galvasrotas. Visbiežāk tās ir sarkanas, stilizētiem ziedu motīviem un ornamentiem rotātas zīda lentas. Pirms kaspīnes aplikšanas matu pīnes katrā pusē galvai vajadzēja sakārtot gar deniņiem tā saucamos „ragos”, tad sēja kaspīni, lai tās augšējā mala stāvētu platāka par apakšējo.

Diplomdarba autore vēlas izcelt Virgas vainagu. Šajā vainagā attēloti ziedu motīvi, vainags rotāts ar stikla pērlītēm un brokāta lentu. Vainags ir augsts, stāvs un ļoti grezns. Šī vainaga fragments kalpo kā iedvesmas avots diplomdarba autores izstrādātajai mācību tēmai “Atstarotāja izšūšana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasē”.

Jau kopš sendienām viena no plašākām seno latviešu mājamatniecības nozarēm bija rokdarbi, jo visu ikdienas dzīvē nepieciešamo vajadzēja darināt pašiem (Grasmane, 2000). Pēc autores domām, laika gaitā gūtās un pārmantotās prasmes un iemaņas nedrīkst aizmirst un nenovērtēt. Tās nepieciešams mācīt arī nākamajām paaudzēm, tāpēc izvēlēta diplomdarba tēma rosina senās tradīcijas izmantot radošus laikmetīga un praktiski lietojama roku darba izgatavošanā.

Rokdarbiem latviešu tautas materiālajā un garīgajā kultūrā ir bijusi un būs nozīmīga loma, tāpēc diplomdarba nākamajā nodaļā autore pievēršas rokdarbu vēsturiskajai attīstībai un konkrēti izšuvumiem.

1.3. Rokdarbi latviešu tautas materiālajā un garīgajā kultūrā

Rokdarbi ir būtiska latviešu kultūras daļa, kuri no paaudzes paaudzē pārmantoti jau gadu desmitiem. Rokdarbi ir, pirmkārt, nelielu, parasti adījumu, tamborējumu, izšuvumu, pinumu, mezglojumu un dažādu no auduma, ādas, koka vai cita materiāla veidotu priekšmetu darināšana ar rokām; mājturības un tehnoloģiju mācību priekšmeta programmas daļa. Otrkārt, dažādi rokdarināti izstrādājumi (adījumi, tamborējumi, izšuvumi, pinumi, mezglojumi, darinājumi no auduma, ādas, koka, u. c.) (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Jau kopš sendienām sievietes vērpa, auda, šuva, izšuva un lāpīja. Meitenes jau no mazotnes mācījās no savām mātēm visu, kas vajadzīgs nākamajai dzīvei, izvīzīdamas sev par galveno mērķi pūra locīšanu. Par pūru sauca audumu un apģērbu krājumu, ko sieviete sagatavojusi nākamajai ģimenes dzīvei. Pūru darināja vairākus gadus ar lielu pacietību un izturību, bieži pat naktīs strādājot (Grasmane, 2000).

Neatsverams ir rokdarbu ieguldījums cilvēka personības izveidē, kā arī tautas kultūras identitātes saglabāšanā. Īpašu kvalitāti gan rokdarbu radīšanas procesam, gan rokdarbam – izstrādājumam piešķir mākslas valodas pārzināšana un tās lietošana. Līdz ar to rokdarbs iegūst lielāku pievienoto vērtību. Jēdziens “māksla” tiek dažādi skaidrots, autore pievienojas šādam skaidrojumam: “Māksla – 1. Cilvēces garīgās kultūras sastāvdaļa, specifisks veids īstenības apgūšanai ar mākslas tēlu palīdzību” (Enciklopēdiskā vārdnīca, 409).

Taču, kā norāda Tautas lietišķās mākslas studijas „Bārbele” vadītāja D.Prīberga, diemžēl rokdarbi savu aktualitāti pēdējo gadsimtu laikā bija zaudējuši, jo attīstījās mehāniskās iekārtas, kas darbu spēja veikt ātrāk un produktīvāk, tomēr mūsdienās roku darbs tiek atkal

novērtēts. “Roku darbs ir nesalīdzināmi dārgāks, jo tam piemīt individualitātes zīmogs, līdz ar to arī īpašniekam ir iespēja “izcelties”” (Prīberga, 2007).

Kā norāda profesore M.Urdziņa – Deruma savā pētījumā „Rokdarbu kā mākslas jomas vēsturiskā attīstība” (2014, 124), kurš, pēc diplomdarba autores domām, uzskatāms par vienu no nozīmīgākajiem šajā jomā, „...gadu gaitā koptās tautas pedagoģijas idejas, pārmantotas darbā un sadzīvē, rotaļās un godos, izveidoja visaptverošu, universālu līdzekļu sistēmu bērnu izglītošanā un audzināšanā, kur nozīmīga vieta bija arī rokdarbiem”.

Pētījumā secināts, ka rokdarbu mācīšanas aizsākumi meklējami jau seno baltu un lībiešu materiālajā un garīgajā kultūrā. Trūkstot rakstībai, par tautas pedagoģijas avotiem ir kļuvuši folkloras sacerējumi, ar tiem saistās tradīcijas, paražas, ticējumi, etnogrāfijas materiāli, vēlāk - arī arheologu atradumi un rakstveida liecības. Nozīmīgu vietu tautas pedagoģijā ieņem audzināšana darbam, bērna sagatavošana dzīvei, kas ir cieši saistīta ar dažādiem mājas darbiem, rokdarbiem un amatniecību. Folkloras sacerējumu analīze ļauj secināt, ka gadsimtu gaitā latvieši izveidojuši savu cilvēka ideālu, kur ietvertas tikumiskās, estētiskās un garīgās vērtības (Žukovs, Kopeloviča, 1997, 47).

Pirmie rakstītie padomi rokdarbos latviešu valodā atrodami kalendāros. 20.gs. sākumā mākslas būtībai un tās nozīmei personības attīstībā pievēršas tautskolotāji un izglītības darbinieki – J.Bebris, K.Cīrulis, J.Greste, Z.Lancmanis. Nepieciešamību rokdarbu apguvi saistīt ar mākslas izglītību parāda A.Dauge, Aleksandra un Arvīds Dzērvīši.

A.Dauge pārliecinoši iestājas par rokdarbiem kā mākslas veida apguvi un atklāti nosoda rokdarbu tikai kā tehnikas apguvi (Dauge, 1925). Nepieciešamību rokdarbu apguvi saistīt ar mākslas izglītību parāda arī A. un A. Dzērvīši savā izstrādātajā “Rokdarbu metodikā” (1937). Viņi uzsver, ka, pasniedzot rokdarbus, tiem nedrīkst būt tikai šaura, praktiska nozīme. A.Dzērvītis lielu uzmanību pievērš kompozīcijas likumiem, norādot, ka skolniecēm jāprot savas idejas attēlot skicē ar labi iedalītiem laukumiem, rakstu un krāsām (Dzērvīši, 1937). Rakstu neatkārtot, bet radīt līdzvērtīgus, pareizus pārveidojumus un variantus ir lielākā un īpatnākā latviešu tautas darba mākslinieciskā vērtība (Dzērvīši, 1939).

Nozīmīga vieta rokdarbu attīstībā ir rokdarbu darbnīcām, kuras savu darbību uzsāka 1919./20. mācību gadā. Līdzās amatnieka praktiskajam darbam nozīmīgas kļuva mākslinieka konsultācijas, tāpēc kopš 1923.gada Rīgas rokdarbu darbnīcās strādāja mākslinieks Ernests Brastiņš. 1928.gadā E.Brastiņa amatu pārņēma Arvīds Dzērvītis. Īpaši jāpiemin rokdarbu darbnīca, kur 20. gs. 30.gadu sākumā izveidojās specializācija mākslas amatniecības nozarē ar ādas un metāla mākslinieciskās apdares novirzienu. 1931.gadā darbnīcā organizēja divgadīgus mākslas amatniecības kursus ar 4 nodaļām. Sieviešu rokdarbu nodaļā īpaša vērība tika veltīta etnogrāfiskajiem un laikmetīgo stilu izšuvumiem. Savukārt aušanas nodaļā tika apgūta

etnogrāfisko audumu izgatavošanas tehnoloģija, segu un gobelēnu aušanas veidi, etnogrāfisko jostu un apaudu aušana, kā arī krāsošana ar augu un ķīmiskām krāsvielām. A.Dzērvītis stingri iestājās par skolas statusa iegūšanu, piedāvājot skolas statūtus un programmas projektu (Urdziņa – Deruma, 2014, 117).

A.Dzērvītis bija direktors arī Rīgas Valsts amatniecības skolai, kas savu darbību uzsāka 1933./34. mācību gadā. Skolā bija 8 nodaļas: metāla, keramikas, ādas, audumu, izšuvumu, zīmēšanas, rakstu mācības un mākslas stila vēstures, rasēšanas un praktisko darbu nodaļa (Oberte - Beklešova, Beklešovs, Sodums, 1999, 280). Skolas galveno ideju A.Dzērvītis saskatīja kā rūpes par senās tautas mākslas atdzimšanu, audzinot jaunus mākslas amatniekus senās rokdarbu tradīcijās un izvairoties no darba mehanizācijas (Urdziņa – Deruma, 2014, 117).

Profesore Urdziņa – Deruma norāda, ka rokdarbi kā mācību priekšmets pagājušā gadsimta 20.gados bija iekļauti arī vidusskolas kursā. 1919.gadā izdotā Valkas Latviešu Vidusskolu pagaidu programma ir lakoniska un konkrēta, bez papildu paskaidrojumiem un ieteikumiem skolotājiem. Arī šajā programmā pie rokdarbiem tiek iekļautas tikai ar tekstilu saistītās tēmas (Valkas Latviešu Vidusskolu pagaidu programma, 1919).

20.gs. 20. – 30.gadi iezīmēja jaunu posmu rokdarbu attīstībā. Lielāka noteiktība mācību programmās pozitīvi sekmēja mācību literatūras kā īpaša grāmatu veida rašanos. Pirmās brīvvalsts laikā šo virzību pārtrauca Otrais pasaules karš un Latvijas iekļaušana Padomju Sociālistisko Republiku (PSRS) sastāvā, kas pilnībā izmainīja mācību priekšmeta mērķi, galvenais bija skolēnu politehniskā sagatavošana. Bija arī procesi, kas veicināja rokdarbu kā mākslas attīstību: Tekstilmākslas katedras nodibināšana Mākslas akadēmijā, Lietišķās mākslas vidusskolu, Tautas lietišķās mākslas studiju darbība, tēlotājas un lietišķās mākslas pulciņa darbība Rīgas Pionieru pilī. Padomju varas pēdējos gados aizvien vairāk palielinājās priekšmeta saikne ar mākslu - kā norāda pedagogijas doktors L.Žukovs (1987), darbmācības priekšmetā galvenā uzmanība tika veltīta skolēnu politehniskai sagatavotībai, ražošanas apmācībai. Tajā pašā laikā Latvijā bija procesi, kuri sekmēja rokdarbu kā mākslas apguvi. Svarīga nozīme rokdarbu kā mākslas jomas attīstībā bija Latvijas Mākslas akadēmijai un lietišķās mākslas vidusskolām.

Kā izpētījusi Urdziņa – Deruma (2014, 122), 1991.gadā iznākušajā Mājturības programmā pirmo reizi kompozīcijas satura apguve skatīta kopā ar visām apgūstamajām tekstiltehniskām. Arī starp mājturības mērķu formulējumiem ir tādi, kuri ir saistīti ar mākslu, piemēram, “audzināt estētiski” un “sekmēt radošas personības veidošanos” (LR IM, 1991). Analizējot LR Izglītības ministrijas 1992.gadā apstiprināto pirmo Pamatizglītības standartu mājturībā, viņa secina, ka rokdarbu kā mākslas apguve skatīta daļēji. Mācību programmā 10.–

12. klasei kā skolēniem paredzētie darbu veidi minēti dekoratīvi lietišķās mākslas darbi, to skaitā arī tekstildarbi. Mājturības galvenajos uzdevumos saskatāma skolēnu virzība uz radošo darbību (LR IM Mācību satura departaments, 1992).

Urdziņa – Deruma (2014, 125) sava pētījuma kopsavilkumā secina, ka atjaunotajā Latvijas valstī ir radīti daudzi priekšnoteikumi, lai rokdarbus apgūtu kā mākslu: ir mācību programmas, mācību līdzekļi, profesionāli sagatavoti skolotāji. Ciešāka saikne ar mākslu varētu parādīties pašā galvenajā dokumentā: mācību priekšmeta standartā. Lielu ieguldījumu šajā procesā dotu arī valsts mājsaimniecības, mājturības un tehnoloģiju olimpiāžu aktivizēšana. Analizējot rokdarbu kā mākslas jomas attīstību Latvijā, var secināt, ka galvenie faktori, kas ietekmē rokdarbu izglītību, ir nacionālās tradīcijas, politiskā situācija, profesionālā māksla.

Tautas mākslas un laikmetīgās jaunrades izmantošanas iespējas darba autore pēta nākamajā diplomdarba nodaļā.

1.4. Tautas mākslas mantojums un laikmetīgā jaunrade

Mūsdienu tautas lietišķā māksla ir materiālās kultūras daļa un produkts, kas ir kā savdabīgs ekrāns, uz kura projicējas visas sabiedrības kultūras izpausmes - jēdzieniskā, sociālā, materiālā, tehniskā un dvēseliskā attīstība (Jansone, 2013, 115).

LU Latvijas vēstures institūta doktore A.Jansone (2013, 115) uzsver, ka tautas lietišķā māksla Latvijā ir viena no vissenākajiem un līdz mūsdienām attīstošiem mākslinieciskās jaunrades veidiem, tā ir tautas meistaruru apzināta radošo ieceru izpausme ar nolūku saglabāt vēsturisko atmiņu un nacionālo pašapziņu. Viņa norāda, ka nacionālai mākslai katrā savā vēsturiskajā un mākslinieciskā - kulturālajā attīstības posmā raksturīgi noteikti mākslinieciskie izteiksmes līdzekļi un saturs, kas ir sabiedrības, politiskās, psiholoģiskās un ekonomiskās dzīves nosacīti.

Tautas lietišķās mākslas kā tautas kultūras sastāvdaļas saglabātāji un attīstītāji mūsu valstī ir dažādu sociālo, profesionālo un vecuma grupu pārstāvji, kas dzīvo un strādā gan laukos, gan pilsētās. “Viņu kopīgais uzdevums un mērķis ir padarīt dzīvi labāku un skaistāku, pilnveidojot savu personību. Tautas lietišķās mākslas veidotāju iespējās, interesēs un mērķa detaļās vērojamas zināmas atšķirības, kas veicina vai kavē viņu uzņemto darba tempu un ietekmē darba rezultātus” (Alsupe, 1985, 225).

Laikmeta straujās attīstības iespaidā arī lietišķā māksla mainās. Ja agrāk tā bija it kā nemainīgu vērtību kopums, tad mūsdienās ienāk jauni priekšmeti, materiāli, rotājums un mainās darinājumu pielietojums. Starp mākslinieciskā procesa maiņas iemesliem var minēt

darināmā priekšmeta struktūras sarežģītības pakāpes palielināšanos un ietekmēšanos no citām kultūrām (Jansone, 2013, 105).

Ejot laikam līdzi, sadzīvē ienāk jauni lietišķās mākslas priekšmeti, jauni materiāli, jaunas rotājošās kompozīcijas un tehniskie paņēmieni. A.Jansone uzskata, ka tautas māksla savu māksliniecisko vērtību saglabās tikai tad, kad tā atradīsies harmonijā ar vidi, un ies kopsolī ar laiku, kurā tā dzīvos (Jansone, 2013, 115) – tā tad kļūs laikmetīga.

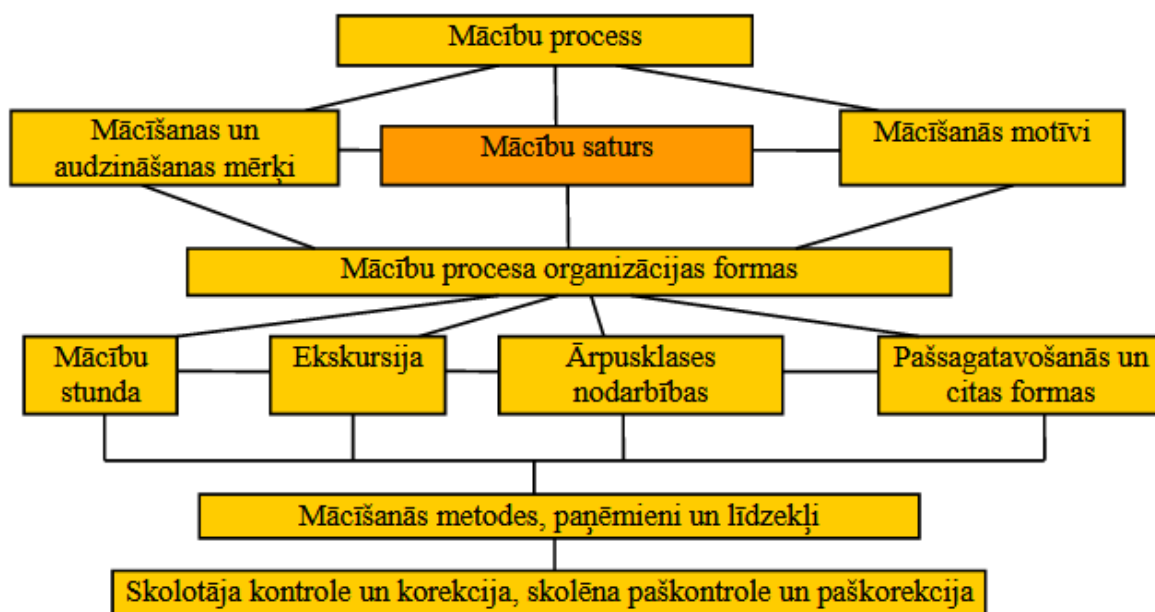
Venēcijas biennāles kurators Masimiliāno Džoni uzskata, ka „māksla ir vieta vai nodarbe, kurā jūs vingrināt savu spēju pieņemt to, ko nezināt. (..) Māksla un konkrēti laikmetīgā māksla savā kopumā ir vieta, kur pati mākslas definīcija tiek pastāvīgi formulēta no jauna. Un tieši ar to tā piesaista cilvēkus – ar brīvību un līdzdalību” (Arterritory, 2014).

Kopsavilkumā secināms, ka laikmetīgā jaunrade Latvijā ir ar dziļām saknēm tautas mākslas mantojumā, tāpēc, pēc autores domām, izvēlēta diplomdarba tēma un pētījuma gaitā izstrādātie ieteikumi ir aktuāli jaunatnei un veiksmīgi pielietojami mājturībā un tehnoloģijās.

2. PEDAGOĢISKO NOSACĪJUMU TEORĒTISKĀ IZPRATNE MĀCĪBU SATURA IZSTRĀDEI

2.1. Mācību satura jēdziena skaidrojums

Mācību procesu kā vienotu pedagoģisku sistēmu veido daudzi savstarpējā pakļautībā saistīti komponenti - mērķi, mācīšanās stimuli un motīvi, saturs, operācijas un darbība (mācību formas, metodes), kontrole un regulācija, vērtējums un rezultativitāte. Kā izpētījusi darba autore, pedagogs J.Babanskis (1987, 130) izstrādājis mācību procesa komponentu pēctecību, kurā parādās mācību satura vieta: *Mācību process – mācību mērķi un uzdevumi – mācību saturs – mācību darbības un kontroles organizācijas, stimulēšanas metodes un līdzekļi – Mācību formas – Mācību līdzekļi*. Šī shēma ir kā ķēde, kurā visi komponenti ir saistīti un tāpēc, izņemot arī mācību saturu kā vienu no tās posmiem, mācību process sadalās un katra atsevišķā daļa vairs nevar funkcionēt vai arī funkcionē bez rezultātiem. Savukārt pedagoga V.Ņiščuka izstrādātajā shēmā mācību saturs atrodas mācību procesa otrajā līmenī un tam ir tāda pati nozīmība, kā mācīšanās un audzināšanas mērķiem un mācīšanās motīviem – sk.2.1.attēlu:

2.1.att. Mācību procesa komponenti, pēc pedagoga V.O.Ņiščuka izstrādātās shēmas (Ņiščuks, 1985, 56)

Mācību saturs ir konkrētas zināšanas, prasmes, darbības pieredze, kultūras un sociālā pieredze, garīgo vērtību, pārliecības un attieksmju veidošanās pieredze, jūtu kultūra un personības veidošanās pieredze, ko skolēns apgūst mācību procesā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Mācību saturs ir mācību procesā transformētais izglītības saturs. Mācību saturs atspoguļojas šādos normatīvajos dokumentos:

- mācību plānos;
- izglītības standartos;
- mācību programmās;
- mācību grāmatās;
- mācību līdzekļos un palīgīdzekļos.

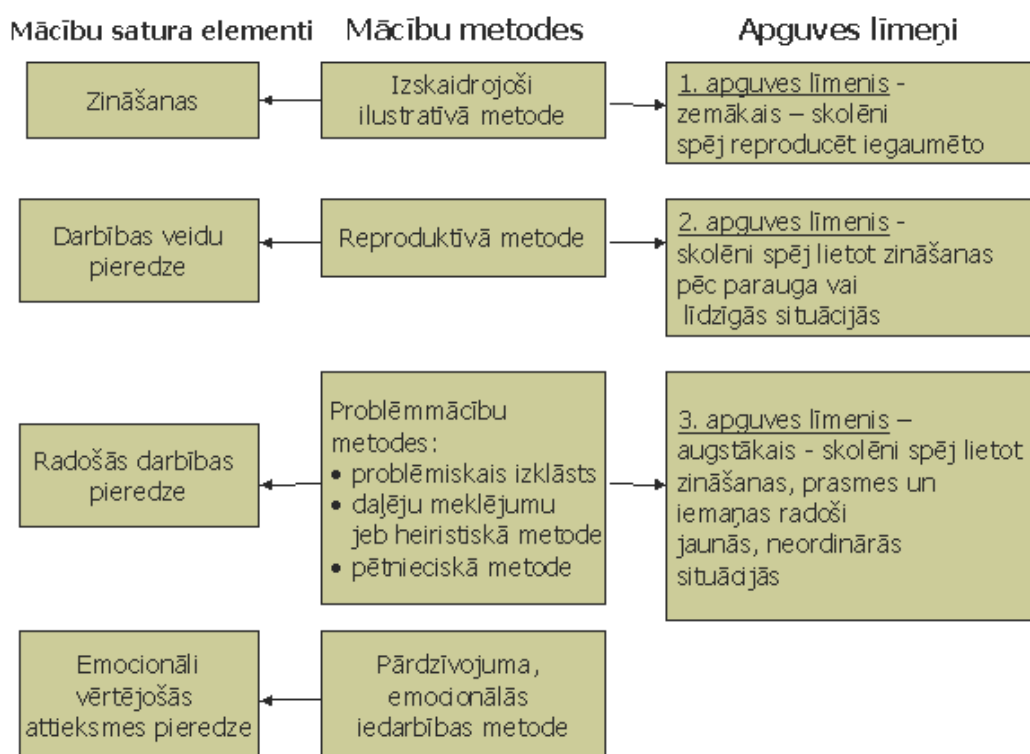
Terminos un citos jēdzienos pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības standartos (b.g.) teikts, ka:

- Mācību priekšmeta **obligātais saturs** ir mācību priekšmeta standarta sastāvdaļa, kurā aprakstīti mācību satura temati un vispārīgās prasmes, ko skolēns noteikti mācīsies šajā mācību priekšmetā.
- **Mācību satura komponents** savukārt ir mācību saturā ietilpstošas patstāvīgas tematiskas daļas, kas veido visa mācību priekšmeta vai mācību jomas kopveselumu.

Kā norāda Dz.Albrehta (2001, 59), daudzveidīgu skolu veidošanās mūsdienās atbilstoši pieprasa variatīvu mācību saturu. Skolēniem tiek dota ievērojama brīvība sava individuālā mācību plāna veidošanā - tiesības izvēlēties vairākus priekšmetus. Šāda pieeja veicina garīgo aktivitāti, uzņēmību, mudina pieņemt atbildīgus lēmumus. Tāpēc rūpīgi jānoskaidro tie izglītības satura kodoli, kurus vēlēsimies piedāvāt visiem mūsu valsts pilsoņiem pamatskolā. Rūpīgi jāizsver, kādas izglītības satura kombinācijas vai to izvēles iespējas veicināsim vidējā izglītības pakāpē, kurus mācību priekšmetus pieņemsim kā obligātus, kuru uzvēli sekmēsim ar attiecīgajiem nosacījumiem mācību plānā.

Mācību saturā tiek aktualizētas iespējas vispārināt, veidot skolēnu priekšstatu par lietu un parādību kopību un atšķirību, kā arī veidot vidi, kurā dominē tolerance, personiska atbildība un vērtību izpausme visdažādākajās formās. Prasme mācīties ir pamats mācību priekšmeta prasmju attīstībai un nepārtrauktā attīstībā esoša skolēna personības pamatīpašība (Novitātes pedagogijā profesionālās izglītības skolotājiem, b.g.).

Mācību saturam ir cieša saikne ar mācību metožu izvēli - pedagogijas zinātniece Dz.Albrehta piedāvā šādu mācību satura elementu un mācību metožu iedalījumu pēc skolēna aktivitātes un patstāvības mācībās – sk.2.2.att.:

2.2.att. Metožu iedalījums pēc skolēna izziņas aktivitātes un patstāvības mācībās pēc Dz.Albrehtas norādēm (Birziņa, b.g.)

Kā redzams 2.2.attēlā, mācību satura elementi (zināšanas, darbības veidu pieredze, radošās darbības pieredze un emocionāli vērtējošās attieksmes pieredze) prasa atbilstošas mācību metodes izvēli, kas izdarāma, ņemot vērā skolēna izziņas aktivitātes un patstāvību mācībās (3 līmeņi – 1.apguves līmenis – zemākais, līdz 3.apguves līmenis – augstākais).

Saistībā ar diplomdarba pētījumu, darba autore atzīmē, ka mācību satura apgūvē liela uzmanība pievēršama skolēnu praktiskajai darbībai – tai jāplāno vismaz 75% no visam mācību procesam atvēlēta laika. Mācību process organizējams tā, lai skolēniem būtu iespēja patstāvīgi meklēt un atrast risinājumu praktiskām problēmām, formulēt un pamatot izvēlēto tehnisko risinājumu un izvēli, attīstīt atjautību un iztēli, sadarboties un strādāt komandā, veidot radošas darbības pieredzi, saskatīt, izjust un vairot skaisto sev apkārt, novērtēt savu un citu darbu un tā rezultātus.

Mājturības un tehnoloģiju mācību saturs ir cieši saistīts ar pārējiem mācību priekšmetiem, īpaši ar dabas zinībām, vizuālo mākslu, sociālajām zinībām, tāpēc, skolotājiem sadarbojoties, katrā klasē jāprecizē un jāizmanto saikne ar citu mācību priekšmetu saturu.

2.2. Izglītības reglamentējošo dokumentu izpēte

Skolas darbības tiesiskais pamats ir „Izglītības likums” (1998), „Vispārējās izglītības likums” (1999), kā arī citi normatīvie akti, piemēram, LR MK „Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību” (2014), u.c.

„Izglītības likuma” (1998) mērķis ir nodrošināt katram Latvijas iedzīvotājam iespēju attīstīt savu garīgo un fizisko potenciālu, lai veidotos par patstāvīgu un attīstītu personību, demokrātiskas Latvijas valsts un sabiedrības locekli. Atbilstoši izglītojamā vecumam un vajadzībām tiek nodrošināta iespēja: 1) iegūt zināšanas un prasmes humanitāro, sociālo, dabas un tehnisko zinību jomā; 2) iegūt zināšanas, prasmes un attieksmju pieredzi, lai piedalītos sabiedrības un valsts dzīvē; 3) tikumiskai, estētiskai, intelektuālai un fiziskai attīstībai, sekmējot zinīgas, prasmīgas un audzinātas personības veidošanos.

Savukārt „Vispārējās izglītības likuma” (1999) mērķis ir reglamentēt valsts, pašvaldību izglītības iestāžu un citu vispārējās izglītības īstenošanas procesā iesaistīto personu darbību, noteikt to tiesības un pienākumus, kā arī radīt apstākļus radošas, vispusīgi izglītotas personības veidošanai, izglītojamo nepārtrauktai izglītības turpināšanai, profesijas apguvei, patstāvīgai orientācijai sabiedriskajā un valsts dzīvē.

Īstenojot pamatizglītības standartu "Mājturība un tehnoloģijas" 1.-9.klasei, izglītojamam vismaz 75% no mācību procesam atvēlētā laika jāvelta prasmju apguvei un praktiskas darbības pieredzes veidošanai. Izstrādājumu izgatavošanas tehnoloģiskā procesa apguvei skola piedāvā izglītojamiem divas līdzvērtīgas programmas, kas atšķiras galvenokārt ar izstrādājumu izgatavošanai izmantojamo materiālu izvēli un to apstrādes īpatnībām: tehnoloģijas I – tekstilmateriālu un citu līdzīgu materiālu tehnoloģijas; tehnoloģijas II – koka, kokmateriālu, metāla un citu līdzīgu materiālu tehnoloģijas. Izglītojamajam katru mācību gadu jāizvēlas kāda no šīm programmām” (Mājturība un tehnoloģijas. Mācību priekšmeta standarts 1.–9.klasei, 2014).

Mācību priekšmeta "Mājturība un tehnoloģijas" mērķis ir pilnveidot izglītojamā izpratni par cilvēka dzīvesvides drošības un kvalitātes nosacījumiem un iespējām tās uzlabošanai, veicināt izglītojamā praktiskās rīcības un sociālās sadarbības prasmju attīstību, lai ikviens spētu patstāvīgi plānot un organizēt personīgo mājturību, pildīt drošības nosacījumus, adekvāti rīkoties ekstremālās situācijās un ar izpratni un radoši iesaistītos tehnoloģisko procesu īstenošanā (Mājturība un tehnoloģijas. Mācību priekšmeta standarts 1.–9.klasei, 2014).

Mācību priekšmeta "Mājturība un tehnoloģijas" uzdevums ir radīt izglītojamam iespēju: pilnveidot skolēna izpratni par mājturības struktūru, daudzpusību un būtību, attīstīt mājas darbu veikšanas un plānošanas prasmes. Radoši veidot un lietot praktiskajā darbībā dažādus materiālus un izstrādājumu darināšanas prasmes, tādejādi iegūstot izpratni par to norisi. Šajā mācību priekšmetā attīsta pašapziņu, prasmi risināt problēmas, izkopj katra skolēna individualitāti, skolēnu sagatavo turpmākajai dzīvei, iegūstot pieredzi brīvā laika organizēšanai un karjeras izvēlei (Mājturība un tehnoloģijas. Mācību priekšmeta standarts 1.–9.klasei, 2014)

Izstrādājot stundu tematisko plānojumu mācību tēmai "Atstarotāja izšūšana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasei", diplomdarba autore plāno, ka skolēni sasniegs mācību standartā norādītos priekšstatus, prasmes un zināšanas, kas jāsasniedz, beidzot 6.klasi. °

Diplomdarba autores izvēlētā tēma jau 5.klasē ļauj sasniegt šādus rezultātus:

"15. Tehnoloģiju praktiska un radoša lietošana cilvēka dzīvesvides uzlabošanai. Izglītojamais:

15.1. izprot, ka izstrādājumu darināšana no ieceres līdz gatavai lietai veicama noteiktā secībā;

15.2. saskata vajadzību pēc izstrādājuma vai tehniska risinājuma mājās; prot raksturot un pamatot savu darbību ieceres realizēšanai;

15.3. iepazīst un analizē etnogrāfisko materiālu un saskata iespēju etnogrāfijas radošā izmantošanā mūsdienīgos izstrādājumos; prot veidot vienkāršu kompozīciju;

15.4. ir iepazinies ar informācijas ieguves iespējām (arī izmantojot modernās informācijas tehnoloģijas) un lietošanu, prot atrast nepieciešamo informāciju dažādos avotos;

15.5. prot radīt un lietot skices, vienkāršus tehniskos zīmējumus un shēmas, lai plānotu praktisko darbību, informētu par to citus, izmantotu izstrādājumu izgatavošanā; saprot instrukciju un lietošanas pamācību nepieciešamību un to neievērošanas sekas;

15.6. prot izvēlēties izstrādājuma ieceres īstenošanai nepieciešamos materiālus, aprēķināt to izmaksas, daudzumu, izmantot un kombinēt dažādus materiālus;

15.7. prot izvēlēties darbarīkus, materiālus un racionāli iekārtot darba vietu atbilstoši tehnoloģijai;

15.8. prot veikt tradicionālo tekstiltehniku - izšūšanu;

15.9. prot racionālā secībā izgatavot vienkāršus praktiskus vai dekoratīvus izstrādājumus, izmantojot dažādus materiālu apstrādes veidus; prot veikt izstrādājumu pēcapstrādi; zina un ievēro darba drošības noteikumus;

15.10. spēj novērtēt savu un citu darbu atbilstoši kritērijiem; prot saskatīt pozitīvo sasniegumu savā un citu darbā; saskata izstrādājumu izmantošanas iespējas.

16. Savu iespēju apzināšanās dzīvesvides pilnveidošanai. Izglītojamais:

16.1. apzinās savu ieguldījumu, pienākumu pret ģimeni, labvēlību pret vidi, kurā atrodas, nepieciešamību to uzturēt un saglabāt;

16.3. saskata iespējas un apzinās, ka paša darinātais izstrādājums var dot iespēju sevis apliecināšanai un tam var būt praktisks lietojums;

16.4. saskata likumsakarības starp galvenajiem mājsaimniecībā izmantojamajiem resursiem un taupīšanas nepieciešamību, lietu kalpošanas nozīmi; apzinās cilvēka darbu kā vērtību lietu tapšanā un dzīvesvides uzturēšanā, saprot, ka šie resursi ir saudzējami;

16.5. apzinās tradīciju un tautas mākslas nozīmi un izmantošanas iespējas mūsu dienās mājokļa iekārtošanā, apģērbā, galda klājumā, uzturā, saistot to ar savas personiskās dzīvesvides kvalitāti.” (Mājturība un tehnoloģijas. Mācību priekšmeta standarts 1.–9.klasei, 2014)

Pēc autores domām, pašreiz Latvijā spēkā esošā likumdošana stingri reglamentē izglītības iestāžu darbību, likumdošanas normas ir saskaņotas ar Eiropas Savienības tiesību aktiem.

2.3. Latviešu tradicionālās mākslas izpētes iespējas mājturībā un tehnoloģijās 5.klasē

Mājturības un tehnoloģiju izglītība tāpat kā jebkura cita veida izglītības pieredze attīsta cilvēka intelektuālo un radošo potenciālu (Vilcāne, 2016, 79).

Kā norāda V.Vilcāne no LU Latvijas vēstures institūta, savā pētījumā „Ieskats mājturības kultūras attīstībā Latvijā 20.gadsimta 20. un 30.gados” (2016), zinātniskajos darbos par mājturības vēsturi vērojama cieša sasaiste ar citiem sociālās vēstures virzieniem, kā ikdienas (*history of every day life*), ģimenes dzīves (*history of the family*) un sieviešu vēsturi (*women's history*), piemēram, caur mājturības prizmu saskatāms, kā mainījušies sieviešu pienākumi un to darbības sfēras (Stage, 1997, 4). Mājturības vēsture ir arī viens no piemēriem, kas atklāj politikas un mājas dzīves savstarpējo mijiedarbību (Stage, 1997, 2).

Vēsturiski Latvijā mājturības sistēmas pilnvērtīgu izveidi un kultūras izplatīšanu sabiedrībā nodrošināja, izglītības sistēmā atvēlot vietu mājturībai. Zemkopības ministrijas pakļautībā veidoja speciālās mājturības skolas, kā arī mājturības jautājumus iekļāva cita profila lauksaimniecības skolu mācību programmās (Vilcāne, 2016).

Latvijas izglītības sistēmā atsevišķiem mājturības aspektiem uzmanību pievērta līdz ar neatkarības iegūšanu. Jau 1919./1920.mācību gadā sāka darboties tā sauktās rokdarbu darbnīcas (Staris, Ūsiņš, 2000, 105). Rokdarbu darbnīcas aizstāja attiecīgu priekšmetu trūkumu skolu programmās, tās darbojās ne tikai Rīgā un citās lielākajās pilsētās, kā Rēzeknē

un Ventspilī, bet arī mazākās, piemēram, Bauskā un Tukumā (Staris, Ūsiņš, 2000, 105). Veidojoties jaundibinātās Latvijas izglītības sistēmai, mājturības priekšmetu iekļāva vairāku pamatskolu un vidusskolu mācību programmās (Kārklīņa, 1926, 124).

Mājturība vienlaikus ir kultūras sfēra, kurā atspoguļojas gan no paaudzes paaudzē pārmantotās prasmes, zināšanas un tradīcijas, gan laikmeta noteiktie jaunievedumi (Mīlgrāve, 2012).

Autore secina, ka ir būtiski skolēniem mājturības un tehnoloģiju stundās pirms darba iepazīties ar mākslas darbiem, pat nepieciešams skolēnus iepazīstināt ar mākslas darbu oriģināliem klātienē. Saistībā ar pētījuma tēmu, pēc autores domām, ir nozīmīgi skolēnus vest ekskursijās, piemēram, uz Seno Klēti, kur tie var apskatīt tautastērpus klātienē. Lietderīgi būtu arī pieaicināt tautastērpu darināšanas meistarus, kas skolēniem pastāstītu, kā tiek radīti tautastērpi. Jāpiezīmē, ka šobrīd, saistībā ar Dziesmusvētku simtgadi, tiek popularizēta radošā ideja „Katram savu tautastērpu!”, tāpēc interesentiem ir iespēja bez maksas piedalīties nodarbībās, ko vada pieredzējuši meistari, un izgatavot savu tautastērpu pašiem. Pēc diplomdarba autores domām, būtu aktuāli uz šādām nodarbību aizvest skolēnus un ļaut tiem iepazīt tērpu veidošanas radošo procesu.

2.4. Skolotāja loma mācību metožu izvēlē

Latvijas Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2014. – 2020.gadam minēts, ka saskaņā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (*Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD*) *The Programme for International Student Assessment (PISA)*, *Teaching and Learning International Survey (TALIS)* (2009) starptautiskajiem salīdzinošajiem pētījumu rezultātiem un arī Mc Kinsey pētījumu rezultātiem, skolotājs ir ievērojams pārmaiņu faktors (nesējs), viņa izglītība un profesionalitāte visbūtiskāk ietekmē skolēnu mācību sasniegumus. Pamatnostādņēs tiek uzsvērts, ka: „Jaunākā pedagogu tālākizglītības vajadzību izpēte norāda, ka skolēnu sagatavotība (...) vislielākajā mērā ir atkarīga no skolās strādājošajiem pedagogiem” (LR Izglītības un zinātnes ministrija, 2013, 19).

Kā norāda pētījuma „Skolotāji Latvijā un pasaulē” autori, viens no pasaulē vadošajiem uzskatiem par skolotājiem postulē, ka skolotājam izglītības sistēmā ir pati svarīgākā loma. Tieši skolotājs rosina skolēnus mācīties, palīdz apgūt zināšanas un prasmes, vada vērtību sistēmas veidošanos un personības attīstību (Geske, u.c., 2015, 7).

Tātad skolotājs ir tas, kas izvēlas metodes skolēnu apmācībai un veiksmīgi vai mazāk veiksmīgi motivē skolēnu mācībām. Šajā procesā nozīmīga vieta ir skolotāja izvēlētajām mācību metodēm.

Ar mācību metodi saprot skolotāja un skolēnu didaktiskās sadarbības paņēmieni sistēmu, ar kuras palīdzību skolēni apgūst jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas, vienlaikus attīstot arī savas izziņas spējas (Birziņa, b.g.).

Vārds “metode” cēlies no grieķu valodas un tulkojumā burtiski nozīmē “ceļš uz kaut ko”. Ar mācību metodi saprot skolotāja un skolēnu didaktiskās sadarbības paņēmieni sistēmu, ar kuras palīdzību skolēni apgūst jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas, vienlaikus attīstot arī savas izziņas spējas (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Metodes definējums laiku lokos bijis dažāds, bet vienojošais izskan latviešu metodiķa P.Rozenfelda rakstītajā: ”Metode ir ceļš, ko mēs iepriekš nospraužam zināma mērķa sasniegšanai; visu to soļu sakarība, kurus mēs speram virzienā uz izvēlēto mērķi”. Ceļš – uz zināšanām, prasmju un iemaņu gūšanai, attieksmju veidošanai, sadarbībai un saziņai. Ceļš, jo grieķu vārds “*methodos*” burtiskā tulkojumā nozīmē – ceļš, pa kuru iet (Izglītības attīstības centrs, b.g.).

Laiku pa laikam kāda no mācību metodēm tiek ieteikta un popularizēta vairāk nekā citas, jo mainās vēsturiskie apstākļi, mērķauditorijas vajadzības, motivācija, prioritātes. Tādējādi atbilstoši aktualitātēm sabiedrībā, tās vajadzībām mainās arī izglītības mērķi, stratēģijas un līdz ar to - arī metožu izvēle. Pedagoģijas vēstures gaitā bijušas situācijas, kad subjektīvu iemeslu dēļ autoritatīvas personības deklarējušas kādas metodes pārākumu, citas noņēlot. Lielākoties šie pedagogi, kļūdami par kādas konkrētas metodes piekritējiem, aprobējot to un, sasniedzot optimālus rezultātus, popularizēja savu pieredzi, kas būtībā ir pat pozitīvi, ja tiek ievērots nosacījums – nav tādas metodes, kas vienlīdz labi derētu ikvienam un dažādos apstākļos, nav šīs ideālās mācību metodes, bet ir iespēja veiksmīgi izvēlēties un lietot piemērotāko (Izglītības attīstības centrs, b.g.).

Mācību metodes izvēli nosaka (Birziņa, b.g.):

- vispārējais mācību un audzināšanas mērķis un uzdevums;
- mācību priekšmets;
- stundā veicamie didaktiskie uzdevumi: jaunas informācijas iegūšana, zināšanu nostiprināšana, prasmju un iemaņu izkopšana, zināšanu un prasmju pārbaude u.c.;
- atbilstība konkrētiem apstākļiem un mācībām atvēlētajam laikam;
- skolēnu vecums un attīstības līmeņa īpatnības, klases kolektīva īpatnības; skolotāju iespējas, kas atkarīgas no pieredzes, personības.

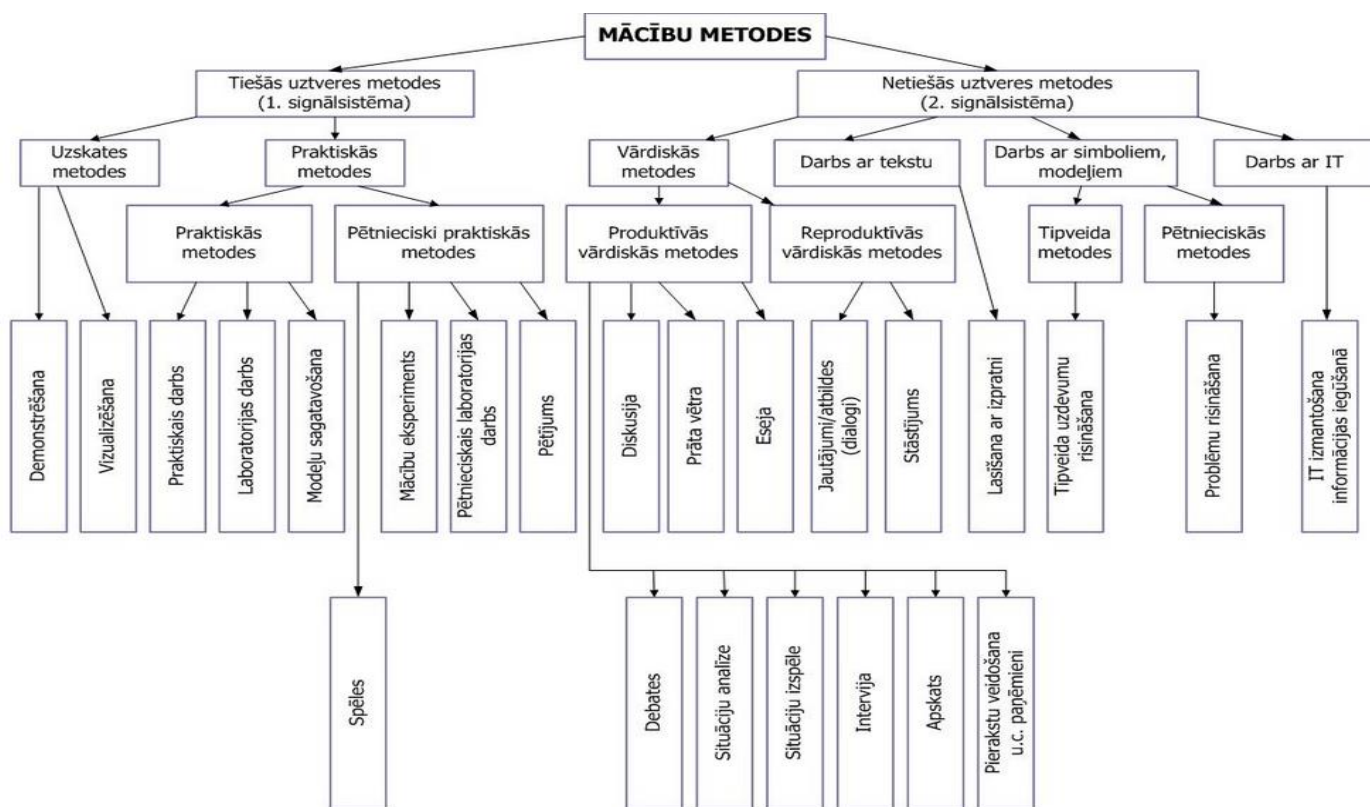
Viss, pirmkārt, tiek pakārtots mērķim, arī metodes izvēle, kā mērķi sasniegt. Ja mācību procesā izmanto lekcijas, skolotāja stāstījumu, sagatavotu prezentāciju un uz skolēnu virzītu mācīšanu, tad labāki rezultāti atklājas pārbaudes darbos, kas vērsti uz faktu zināšanu uzkrāšanu. Tomēr uz skolēnu virzīta diskusija arī parāda, ka skolēni labāk atceras iemācīto, kā

arī prot labāk izmantot zināšanas jaunās situācijās, ir vairāk motivēti tālākajam mācību procesam, kā arī ir spējīgāki risināt problēmas (McKeachie, 1994). Aktīva līdzdalība skolēniem palīdz vispārināt iegūtās zināšanas.

Pedagoģe R.Birziņa norāda, ka nav vienotas visaptverošas mācību metožu klasifikācijas, dažādi autori tās grupē atšķirīgi. Profesors V.Zelmenis (2000) norāda uz trim atšķirīgiem iedalījumiem:

- 1) pēc izziņas veidiem (vārdiskās, uzskates un praktiskās metodes);
- 2) pēc metožu galvenajiem uzdevumiem (zināšanu ieguves, prasmju un iemaņu veidošanas, prasmju attīstīšanas un pārbaudes metodes);
- 3) pēc skolēna izziņas aktivitātes un patstāvības mācībās (dogmatiskās, reproduktīvās, problēmiskās un pētnieciskās metodes).

Saistībā ar pētījuma tēmu, darba autore uzskata, ka ļoti veiksmīgs ir modelis, kas izveidots dabaszinātņu un matemātikas projektā, apkopojot Latvijas autoru atziņas – sk.2.3.attēlu:

2.3.att. Mācību metožu klasifikācija pēc Dz.Albrehtas klasifikācijas (Albrehta, 2001)

Priekšmeta standarts visbiežāk nosaka mācību priekšmeta mērķus, uzdevumus, mācību saturu, prasības tā apguvei, vērtēšanas formas un metodiskos paņēmienus. 2.3.attēlā redzamo skolotājs var izmantot, plānojot jebkuru mācību stundu.

Lai motivētu skolēnus mācīties analizēt, salīdzināt, sintezēt, vērtēt risināt problēmas, izvēlēties, proti, domāt pašam, domāt patstāvīgi. Šos uzdevumus palīdz īstenot interaktīvās mācību metodes „starp mums ir aktivitāte” jeb sadarbība starp skolēniem, skolotāju un skolēniem, kopīga „mācīšanās darot” un pastāvīga atgriezeniskā saikne (Rubana, 2004, 17).

Efektīvai un visaptverošai mācīšanās gaitai nepieciešama elastība. Katra cikla stadija cilvēkam, kas mācās, izvirza atšķirīgas prasības (Šiļņeva, Eglīte, 2001). Tiek uzsvērta skolotāja lomu mācību procesā - skolotāja uzdevums ir palīdzēt un vadīt skolēna pieredzi kādā noteiktā jomā, un, lai to veiktu, skolotājam jāzina, „kur skolēns ir” un „kāds ir viņa galamērķis” (Glaserfeld, 1983). Tas nozīmē, ka skolotājs izvērtē skolēna zināšanas, prasmes un izprot skolēna mācīšanās mērķi. Tātad notiek skolēna un skolotāja mijiedarbība, kuru sīkāk darba autore pēta diplomdarba nākamajā nodaļā.

2.5. Skolotāja un 5.klases skolēnu radošā mijiedarbība mājturības un tehnoloģiju stundās

Skolotāja darba kvalitāte ir vissvarīgākais faktors, kas skolā ietekmē skolēna sekmes. Mūsdienās ir ļoti svarīgs abpusējs skolotāja un skolēna darbības attīstīšanas cikls mācību procesā, ka būtisks un nepieciešams mērķis skolēnu un skolotāju pozitīvas darbības realizēšanai. Savā darbībā skolēns izvēlas vienu iespēju no daudzām, saglabājot savas spontānās aktivitātes būtību. Darbība ir aktivitātes attīstības pamats, jo tai piemīt īpatnības, kas nosaka šo attīstību. Gatavība darbībai ir subjekta kvalitātes jaunveidojums, kas top darbības procesā. Sasniedzot mērķi un attīstot izziņas aktivitātes formas, veidojas darbības produkts. Produktā iemiesojas gan zināšanas, gan prasmes, gan bagātinātā pieredze. Darbība noslēdzas ar rezultātu, kas izpaužas kā personības aktuāli veidojumi: aktivitāte, patstāvība, noturīgi izziņas un sociāli motīvi, kas liecina par skolēna subjekta pozīciju (Gordon, Vergara, 2009, 45).

Konstruktīvisma pamatā ir doma, ka zināšanas nav atklājamas, bet konstruējamās (Gordon, 2009). Zināšanas konstruē indivīdi, kam ir dzīves pieredze, kura veidojusies noteiktā sociālajā un kultūras vidē. Sociālais konstruktīvisms (Выготский, 1983; Kravale, 2006) skaidro, cik svarīga psiholoģiskajai attīstībai ir sociālā mijiedarbība. Mijiedarbības mērķis ir panākt izmaiņas situācijā, otrā cilvēkā vai arī mainīt kaut ko sevī pašā (Omarova, 2003).

No subjektu – objektu mijiedarbības viedokļa pedagoģiskais process ir mācīšanās – mācīšanās process, bet no subjektu – subjektu mijiedarbības viedokļa – sociālais process. Šie procesi notiek vienlaicīgi, savienojoties un savstarpēji ietekmējot viens otru (Maslo, 1995).

Darba autore piekrīt apgalvojumam, ka interaktīvā jeb mijiedarbības fāze ir mācīšanas galvenā daļa, kas notiek faktiskās mācību norises laikā, kad skolotājs un skolēni runā, klausās un savstarpēji sadarbojas (Geidžs, Berliners, 1999, 496). Kā jau iepriekš minēts, skolotājiem jāizmanto tādas mācību metodes, kuras sekmē skolēniem domāšanas prasmes, kuras sevī ietver kritisko, radošo, problēmu risināšanu u.c. Mācību procesam jābūt organizētam tā, lai skolēniem būtu iespējams mācīties, zināt, darīt, sadzīvot, būt pašam.

Efektīva mijiedarbība noteikti atvieglo kopīgās darbības un pedagoģiskā procesa organizēšanu un vadīšanu. Attiecībā uz mijiedarbību analīzi, jāatzīmē, ka katrā mijiedarbībā ļoti svarīgi ir žesti, sejas izteiksme, ķermeņa stāvoklis, distance, balss tonis, intonācija utt., kas palīdz pilnīgāk atklāt izteikto vārdu nozīmi. Ē. Berns (2002) norāda, ka transakcija jeb mijiedarbība ir jebkura uzvedība, kas izsauc atbildes reakciju, un pedagoģiskajā procesā ļoti svarīgi ir apzināties, ka skolēna uzvedības avoti izriet no viņa *ego* stāvokļa.

D. Lieģeniece (1999; 1998) ir apkopojusi vairākus pedagoģiskās darbības modeļus, kuri balstās uz dažādu zinātnieku paustajām atziņām.

Biheiviorisma modelī visaktīvākais ir pedagogs, kas labi sagatavo stundu, lekciju vai nodarbību un māca pēc formulas: stimulē → reakcija. Mācības, kas balstās uz šo modeli, ir centrētas uz pedagogu, kuram „pieder” visa informācija. Pedagoga uzdevums ir „piepildīt” audzēkni ar šīm zināšanām. To, ko audzēknis ir iemācījies, var objektīvi novērtēt un izmērīt – „zina” vai „nezina”. Biheiviorisma orientācijas psihologi ir izvirzījuši 3 relatīvi atšķirīgas teorijas par mācīšanās procesu. Visas trīs teorijas ir saistītas ar mācīšanos skolas apstākļos. Klasiskajā *nosacījumu refleksu veidošanās* teorijā galveno uzmanību piešķir organisma uzvedībai, pārmaiņām muskuļu vai dziedzeru reakcijās. Vidē gandrīz visu iespējams saistīt ar stimulu, kurš izraisa emocionālu reakciju.

Uz kognitīvajām teorijām orientētais modelis respektē audzēkņu izpratnes veidošanos. Šīs filozofijas pamatus ir izstrādājis Ž. Piažē. Šajā filozofijā mācīšanās tiek raksturota kā sarežģīts process. Intelektu attīstību autors vērtē kā vienotā personības attīstības procesa aspektu, turklāt sociālā vide ir kā iespēju sistēma, kas stimulē skolēnu uzņemties dažādas sociālās lomas (Piažē, 2002). Tajā tiek ietverta problēmu risināšanas spēja, intuīcija, iztēle un uztvere. Šis modelis domas iekšējai strukturēšanai pievērš lielāku nozīmi nekā ārējiem stimuliem un novērojumiem (Lieģeniece, 1998, 1999).

Asociatīvās mācīšanās teorijā teikts, ka stimula un reakcijas vienkārša blakus esamības (tuvas atrašanās laikā un telpā) asociācija var izraisīt pārmaiņu uzvedībā.

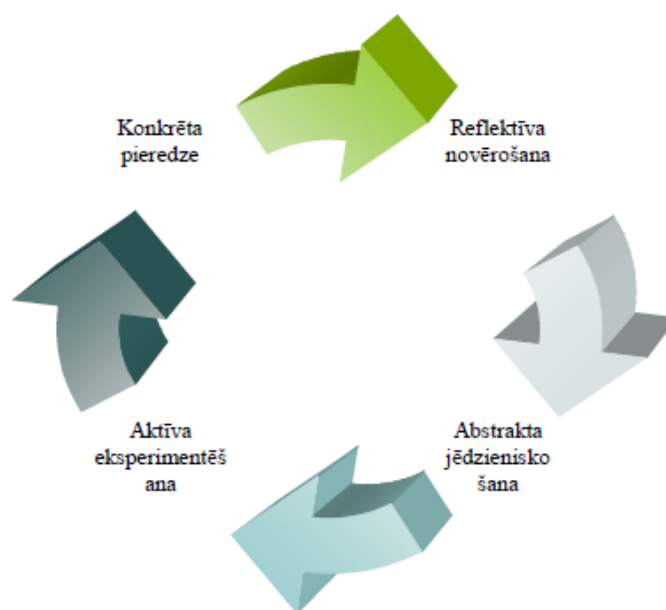
Operanto jeb instrumentālo nosacījuma refleksu veidošana ir mācīšanās veids, kurā vajadzīgā uzvedība tiek provocēta vairāk vai mazāk spontāni un to neizraisa nekādi iepriekš zināmi stimuli. Operanto nosacījuma refleksu veidošanā tieši skolotāji saskata lielu praktisku

nozīmi. Operantajā mācīšanās procesā ir gan pozitīvi, gan negatīvi pastiprinātāji. Neatkarīgi no tā, vai pastiprinātājs ir pozitīvs vai negatīvs, tas vienmēr vairo vai pastiprina uzvedību. Pozitīvs pastiprinājums veidojas tad, ja skolēnam pēc noteikta uzvedības veida dod kaut ko pozitīvi vērtētu.

Negatīvs pastiprinājums rodas tad, ja tiek likvidēts kaut kas tāds, ko skolēns vērtē negatīvi. Kā pozitīvais pastiprinātājs var būt uzslava – „malacis, labi” vai kāds saldums. Ja izdodas atrast īsto pastiprinātāju, vēlamo uzvedību ir iespējams nostiprināt (Geidžs, Berliners, 1999). Humānistiskās mijiedarbības modeļa galvenā atziņa ir palīdzēt audzēknim pašrealizēties, tas respektē audzēkņa motīvu sfēras attīstību un audzēkņa iekļaušanu viņam nozīmīgā mācīšanās. Modelis veidots uz zinātnieku Maslova un Vigotska atziņām – palīdzēt audzēknim pašrealizēties un idejas, ka mācīšanās, kas notiek pēc paša iniciatīvas, attīsta iniciatīvu, paškontroli un pašvērtējumu, kā arī, ka apmierinātas vajadzības veicina motivāciju, bet neapmierinātas vajadzības mudina cilvēku darbībai (Maslow, 1970).

Jāatzīmē, ka L.Vigotskis galveno uzmanību pievērš sociālajām un kultūras attiecībām, kas indivīdu ietekmē mācīšanās procesā. Viņš uzsver, ka bērna attīstībai jāpiedāvā viņa spēkiem piemērotas grūtības pakāpes uzdevumi (Выготский, 1991).

Iepriekš minētās idejas tālāk tiek attīstītas amerikāņu psihologa D.Kolba (D.Kolb) pētījumos, kurš uzskata, ka mācīšanās klasē parasti ir „īpaša aktivitāte, kas ir atrauta no reālās dzīves un nav saistīta ar katra indivīda dzīvi” (Lieģeniece, 1998, 1999).D.Kolba izveidotā „uz pieredzi balstītas mācīšanās modeļa” pamatā ir vienkāršs apraksts tam, kā pieredze tiek pārveidota jēdzienos, ko var izmantot, vadot jaunu pieredžu izvēli – sk.2.4.attēlu:

2.4. att. Amerikāņu psihologa D.Kolba uz pieredzi balstītas (empīriskas) mācīšanās modelis (Kolb, 1984)

D.Kolbs (1984) uzskata, ka tieši pieredze ir pamats novērošanai un pārdomāšanai, kuras gaitā tiek iegūti jēdzieni vai koncepcijas, kas vēlāk tiek pārbaudīti. Šī pārbaudīšana rada jaunu pieredzi, un atkal sākas jauns cikls.

No sociālās psiholoģijas viedokļa, mijiedarbība ir saskarsmes interaktīvā puse - savstarpēji saistīta ietekme, kad vienas puses izturēšanās kalpo par stimulu otras puses reakcijai un otrādi. Saskarsmē, sevišķi pedagoģiskā procesa laikā, ir svarīgi ne tikai apmainīties ar informāciju, bet arī organizēt un plānot kopīgu darbību (Pļaveniece, Škuškovnika, 2001, 104).

Kā novitāte pedagoģijā tiek uzsvērts, ka šodienas skolēniem/ studentiem jāapgūst pamatīgas zināšanas, prasmes un attieksmes, jāiegūst gatavība dzīves darbībai, kāda nepieciešama 21.gadsimta cilvēkam. Tāpēc viens no skolotāja profesionalitātes kritērijiem ir viņa inovatīvā darbība, kura ir cieši saistīta ar skolotāja personības attīstību un pieredzes pilnveidi, kā arī ar skolēna mācīšanās vides radīšanu, kurā tiek pastiprināta skolēna subjekta pozīcija. Tas ir iespējams tikai ar pedagoģiskās paradigmas maiņu, tajā skaitā ar jaunu alternatīvo un progresīvo mācību metožu apguvi un izmantošanu, kas orientēta uz skolēna/studenta kā personības veidošanos un socializēšanu. Mūsdienu pedagoģijā tiek mainīti akcenti mācību procesa komponentos un norisē. Galvenokārt tie ir saistīti ar mācību mērķi, kurā strukturā dominē izglītojošās, attīstošās un audzinošās funkcijas vienotība. Mācību procesa mērķis ir radīt iespējas skolēniem pašiem sadarboties, mijiedarboties vienam ar otru izzīņas procesā un aktīvā darbībā veidot saskarsmes prasmi (Novitātes pedagoģijā profesionālās izglītības skolotājiem, b.g.).

Darba autore atzīmē, ka mājturībā (rokdarbos), tāpat kā citos mācību priekšmetos, iespējams izmantot dažādas mācību metodes. Skolotāja ziņā ir no plašā metožu klāsta izvēlēties tās metodes, kas veicinātu mājturības (rokdarbu) mērķa un uzdevumu īstenošanu un vienlaicīgi atbilstu skolēnu vecumposma īpatnībām un skolotāja personībai.

Radoša darbošanās mājturības un tehnoloģiju stundās pilnveido skolēna raksturu. Tāpēc diplomdarba praktiskajā pētījumā tiks izmantotas metodes, kas ir atbilstošas mācību uzdevumiem un veicina skolēna darbības aktivizēšanu, domāšanas procesa attīstību, zināšanu apguvi, izpratnes veidošanu, prasmju apguvi, attieksmju un vērtību veidošanos, radošo spēju attīstību, sadarbības veicināšanu, paškontroles attīstību, zināšanu pārbaudi praksē.

Visā mācīšanas procesā nozīmīga loma ir pusaudžu motivēšanai mācību procesam – to darba autore apskata nākamajā nodaļā.

2.6. Pusaudzū motivēšana mācību procesam

Termins „motivācija” ir daudz plašāks par terminu „motīvs”. „Motivācija – vajadzības, intereses, tiecības un citi uzvedību veicinošie un vadošie elementi, kas ar attiecīgo darbību raksturo arī cilvēka personību (Breslavs, 1990, 90)”.

Cilvēka darbība ir cieši saistīta ar viņa vajadzībām, bet darbību konkrētā virzienā vada motīvi. Vajadzības raksturo cilvēka gatavību izpildīt kādu vispārinātu darbību, bet motīvs piešķir aktivitātei jēgpilnu raksturu. Pēc zinātnieku viedokļiem, motīvi uzdod ievirzi, raksturu personības dotībām, ietekmē tas. Ir ārējie un iekšējie motīvi. „Motivācija ir motīvu kopums, kas saistīts ar konkrēto darbību un rodas no vajadzības, mijiedarbojoties ārējiem un iekšējiem rosinātājiem (Baltušīte, 2006, 14)”.

Darbība bez motīva vai ar vāju motīvu nenotiek vispār vai izrādās ļoti nestabila. Arī mērķis ir svarīgs jēdziens, runājot par mācību motivāciju. Par mērķi uzskata to apzināto rezultātu, uz ko konkrētā brīdī ir virzīta rīcība, kas saistīta ar aktualizētās vajadzības apmierinošo darbību. Motīvi, vajadzības un mērķi – ir cilvēka motivācijas pamats. A.Milts kā galvenās motivācijas sfēras veidotājas nosauc arī intereses (Milts, 1999, 21). Ar interesi apzīmē noteiktu vērtējošu attieksmi pret kaut ko, interese var apzīmēt arī kādas darbības vērtējumu, kas subjektā rada pozitīvu emocionālu pārdzīvojumu. Ja vajadzība pēc šādiem pārdzīvojumiem kļūst par intereses pamatu, tad interese jau ir vajadzība, tad tā kļūst par aktīvu motīvu un rosina darbībai, apmierina šo nepieciešamību pēc pārdzīvojumiem. Tā var veidoties interese par uzdevuma risināšanu, lai gūtu emocionālu apmierinājumu par pārvarētām grūtībām.

Skola ir valsts institūcija, kura valstiski mērķtiecīgi izglīto jauno paaudzi un tāpēc izglītības procesam ir jābūt vērstam uz nākotnes vajadzībām. Šodienas izglītības mērķi pedagogiem liek izvēlēties savā darbā tādas metodes un paņēmienus, kuras veicinātu izziņas procesu, paralēli dažādu prasmju un iemaņu attīstīšanai paaugstinātu arī skolēnu mācīšanās motivāciju (Balašova, b.g.).

Ir divi atšķirīgi mācīšanās motivācijas veidošanas ceļi (Albrehta, 2001, 153):

1. Ceļš no augšas uz leju, kurā pedagogs izveido skolēniem mācīšanās motīvu ideālus, paraugus. Uz to virzīta visa tikumiskā audzināšanas sistēma skolā un sabiedrībā. Izmantojot šo ceļu, skolēns apgūst zināmos motīvus- tos etalonus, kuriem viņš seko savās mācībās, identificē savus motīvus ar motīviem ko piedāvā sabiedrība. Šī ceļa nepilnība ir tā, ka iespējama nepieciešamo rosinātāju formāla apguve.
2. Ceļš no lejas uz augšu, kurā bērns iekļaujas dažādos reālās darbības veidos, tā gūstot tikumisko pieredzi. Izmantojot šo ceļu, skolēnam rodas motīvi, kas reāli

darbojas. Nepilnība ir tā, ka audzinātājs ne vienmēr var būt pārliecināts, ka izveidosies tieši tie rosinātāji, kas ir nepieciešami.

Kā norāda Dz.Albrehta (Albrehta, 2001, 153), tikai vienoti izmantojot abus šos motivācijas veidošanas ceļus, iespējams panākt zināmo motīvu apvienojumu ar motīviem, kas reāli darbojas un nodrošina skolēna personības briedumu, vārdu un darba saskaņu.

Savukārt V.Ņiščuks (Ņiščuks, 1985, 28) uzsver, ka interesei kā motīvam ir svarīga nozīme mācībās, tāpēc ir jāpanāk, lai bērniem būtu interesanti mācīties. Izziņas motīvu vidū galvenais ir interese par zināšanām un to redzesloku, interese par atsevišķām zinātņu nozarēm un attiecīgiem mācību priekšmetiem.

Kā izziņas intereses rosinātājas var kalpot didaktiskās spēles un rotaļas. Tajās mācību uzdevumi bērniem tiek izvirzīti ne tieši, bet maskētā veidā. Rotaļas interesantās darbības gaitā skolēni iegūst jaunas vai pielieto un nostiprina apgūtās zināšanas. Izziņas interesi stimulē arī radošie darbi. Šāda veida darbu izpilde aktivizē gan intelektuālos, gan emocionālos procesus, rosina audzēkņu radošo iztēli un domāšanu un reizē veicina arī izziņas intereses veidošanos (Ņiščuks, 1985, 33).

Pie izziņu interešu stimuliem, kas saistīti ar pedagogu un audzēkņu saskarsmi, pieder arī pamudinājumi: skolēnus mācībās stimulē ne vien pozitīva atzīme, bet arī skolotāja uzslava un atzinīgs vārds. Svarīgi pamanīt un atzinīgi novērtēt arī samērā nelielus panākumus, ko gūst tie skolēni, kuriem mācības sagādā grūtības (Ņiščuks, 1985, 33).

Kā norāda T.Balašova (Balašova, b.g.), cilvēka uzvedībā ir divas savstarpēji saistītas puses: rosinošā un regulējošā. Ierosme nodrošina uzvedības aktivizēšanos un virzīšanos, bet regulēšana atbild par to, kā tā veidojas konkrētajā situācijā no sākuma līdz beigām. Psihiskie procesi, parādības un stāvokļi - sajūtas, uztvere, atmiņa, iztēle, uzmanība, domāšana, spējas, temperaments, raksturs, emocijas – tas viss pārsvarā nodrošina uzvedības regulēšanu. Ja runa ir par uzvedības stimulēšanu jeb rosināšanu, tad tas ir saistīts ar motīva un motivācijas jēdzieniem. Šajos jēdzienos ietilpst priekšstats par vajadzībām, interesēm, mērķiem, nolūkiem, tieksmēm, ierosmēm, kas ir skolniekam, par ārējiem faktoriem, kas liek viņam uzvesties noteiktā veidā, par darbības vadīšanu tās īstenošanas procesā un par daudz ko citu. Starp visiem šiem jēdzieniem, kuri tiek izmantoti psiholoģijā, lai nodrošinātu un izskaidrotu rosinošus brīžus skolnieka uzvedībā, vispārējie, galvenie ir motivācijas un motīva jēdzieni.

Kā norāda T.Balašova (Balašova, b.g.), motivācija ir saistīta ar vecuma īpatnībām. Dažāda vecuma skolēniem mācību motivācijas īpatnības ir atšķirīgas. Skolēnu galvenā darbība ir mācīšanās, taču katra vecumposma specifiku nosaka tas, kādus īstenošanas aspektus bērns apgūst mācīšanās gaitā. Tas nosaka galveno darbību katrā vecumposmā. Ir sekojošas jaunāko pusaudžu īpatnības, kas veicina mācību motivāciju:

- Jaunākajam pusaudzim ir vēlēšanās būt pieaugušam, patstāvīgam. Viņi cenšas uztvert un iegaumēt normas, vērtības un uzvedības veidus, kuri pastāv pieaugušo pasaulē.
- Attieksme pret pusaudžiem kā pret bērniem apvairo un attālina viņus no pieaugušajiem. Pusaudzis ir gatavs tiem mācību darbības veidiem, kuri ļauj uzskatīt sevi par pieaugušo.
- Zinātkāre, tieksme pēc izziņas, enerģija, strauja aktivitāte, iniciatīva un vēlēšanās darboties – tas viss ir raksturīgs pusaudžu vecumam. Pusaudzis ir aktīvs un gatavs darboties kopā ar pieaugušajiem un vienaudžiem.
- Pusaudzis grib zināt, kas viņš īsti ir, un izmēģina dažādas lomas. Pusaudzim raksturīga pašizteikšanās un pašapliecināšanās vajadzība.
- Viņam patīk patstāvīgas nodarbību organizācijas formas, iespēja pašam organizēt savu izziņas darbību.

Viena no dominējošām vajadzībām jaunāko pusaudžu vecumā ir izziņas vajadzība. Tās apmierināšanas rezultātā izveidojas noturīgas izziņas intereses, kuras nosaka pozitīvu attieksmi pret mācību priekšmetiem. Pusaudzim ir ļoti svarīgi apzināties zināšanu lomu dzīvē, citādi var izveidoties negatīva pārliecība un attieksme pret kādu priekšmetu.

Motivācijas galvenais saturs šajā vecumā ir iemācīties sadarboties ar citiem cilvēkiem kopīgajā mācību darbībā. Motivācijas veidošana no skolotāja prasa neatlaidību, patiesu ieinteresētību, lielu pacietību. Tikai tāds skolotājs, kam ir dziļa interese par mācāmo vielu, mīlestība pret bērniem un savu profesiju, var panākt, lai skolēnos veidotos noturīga pozitīva motivācija pret mācībām (Balašova, b.g.).

Lai veicinātu skolēnos mācību motivāciju mājturības un tehnoloģiju stundās, nepieciešama metožu daudzveidība; veicamo darbu saistība ar ikdienu.

Diplomdarba ietvaros veikta mācību satura izveide tēmai „Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā” pamatskolas 5.klasē un praktiski tas pārbaudīts Jaunmārupes pamatskolā. Mācību motivāciju ietekmē mācīšanās situācija, apstākļi, kuros noris skolēnu darbība un kurus veido skolotājs. Svarīga ir arī attieksme pret mācībām. Tā var būt negatīvā, vienaldzīgā, pozitīvā. Lai veicinātu skolēna mācību motivāciju, pedagogs, pirmkārt, nosaka skolēna attieksmi pret mācībām. Ja skolēns ir apmierināts ar savu darbību, tad tā iegūst personisku jēgu un nozīmību un galu galā iegūst radošu raksturu. Ja skolotājs, plānojot mācību stundu, ņem vērā skolēnu attieksmi un vajadzības, tad tiek rosināta skolēnu motivācija piedalīties aktīvi un centīgi. R.Baltušīte norāda (2006), ka Latvijas psiholoģijas zinātnieki – I.Krūmiņa, S.Liepiņa, Dz. Meikšāne, I.Tiltiņa – atbalsta viedokli par to, ka „nav iespējams motivēt skolēnu, bet var noorganizēt apstākļus, kas palielinās iespēju, ka mācīšanās

motivācija kļūs spēcīgāka”. Sekmes, sasniegumi, nozīmīgi piemēri, informācija par darba rezultātiem, patīkamu izjūtu sekmēšana – tas viss veicina mācību motivāciju. Skolotājam konkrētā darbība jāorganizē tādējādi, lai tā radītu pozitīva gandarījuma un prieka emocijas par panākumiem, sasniegumiem. Tad tiek veidota vajadzība pēc darbības, kas rada patīkamus pārdzīvojumus.

Teorētiskā pētījuma kopsavilkumā autore secina, ka tautastērpu izgatavošana un valkāšana ir ļoti interesants process, kas nav zaudējuši savu aktualitāti arī mūsdienās. Tautas mākslas mantojums ir vērtība, kas ir jā saglabā. To pētot, jāmeklē mūsdienīgi risinājumi, kā to izmantot darbā ar skolēniem.

3. MĀCĪBU ŠATURA IZVEIDE TĒMAI “ATSTAROTĀJA IZGATAVOŠANA KRĀSAINO IZŠUVUMU TEHNIKĀ”

3.1. Skolēnu priekšzināšanu izvērtēšana

Lai izvērtētu skolēnu priekšzināšanas Jaunmārupes pamatskolas 5. klasē, vienā no mācību stundām diplomdarba autore aicināja 11 skolnieces atbildēt uz 7 jautājumiem par tautastērpu aktualitāti, sastāvdaļām, to valkāšanu, aptaujā iekļaujot arī 4 jautājumus par atstarotājiem un to lietošanu.

Pirmais jautājums – „Kā tu saviem vārdiem izskaidrotu, kas ir latviešu tautastērps?”. Vairākas skolnieces atbildēja līdzīgi, bija lietas kursā par to, kas ir latviešu tautas tērps, ka tie ir atšķirīgi tērpi pušiem un meitenēm, raksturo novadu un katra novada tērpi ir savādāki. Tautastērpu velk, dejojot tautas dejas, kā arī svētku pasākumos. Citas skolnieces uzskata, ka tas ir latviešu tradicionālais tērps, simbolizē novadus un valsti, ir latviešu simbols, kurš latviešiem ir jau kopš seniem laikiem. Vienai skolniecei šis jautājums sagādāja problēmas.

Otrais jautājums – „Kur un kādos pasākumos tu esi redzējusi tautastērpus?”. Aptaujā secināts, ka visas skolnieces ir redzējušas tautastērpus dažādos pasākumos. Desmit skolnieces min, ka tautastērpus ir redzējušas Dziesmu un deju svētkos, tautas deju, koru koncertos, skatēs, deviņas atbildēja, ka tautastērpus ir redzējušas Līgo un Jāņu pasākumos un koncertos, viena skolniece atbildēja, ka tautastērpus ir redzējusi Brīvdabas muzejā.

Uz trešo jautājumu - „Vai tavā ģimenē kādam ir tautastērps vai kāda tā sastāvdaļa? Kāda?” - viena skolniece atbildēja, ka vecmammai ir tautastērpa brunči, svārki, pastalas un josta. Otra skolniece rakstīja, ka viņai un viņas brāļiem ir tautastērpi. Brāļiem ir pastalas, bikses un vestes, bet viņai ir pastalas, brunči, veste, vainags un blūze. Trešā skolniece atbildēja, ka viņas ģimenē esot liela, veca sakta. Ceturtajai skolniecei ir tautastērpa vainags, apakšsvārki, zeķes, pastalas. Piektā skolniece atbildēja, ka viņas vecmammai ir brunči un sakta. Sestā skolniece rakstīja, ka viņai ir ornamenti no kroņa un josta. Piecas skolnieces atbildēja, ka viņām vai viņu ģimenē nevienam nav tautastērpa vai kāda tā sastāvdaļa.

Uz jautājumu – „Kādas ir tautastērpa sastāvdaļas puisim un meitai?” - skolnieces nosauca gandrīz visas tautastērpa sastāvdaļas, tomēr neizmantoja pareizus tautastērpa sastāvdaļu nosaukumus. Skolnieces minēja, ka meitas nēsā vainagus, garus brunčus, jostas, vestes, baltas blūzes, zeķes, pastalas, villaines, saktas, aubes, lakatus. Kā pušu tautastērpa sastāvdaļas skolnieces nosauca - bikses, pastalas, kreklus, zeķes, vestes, zābakus, saktas, prievītes, cepures, svārkus, mēteļus, jostas.

Piektais jautājums bija – „Kāds būtu ieteicamais matu sakārtojums, valkājot tautastērpu?”. Aptaujas dalībnieces atbildēja, ka ieteicams matus nēsāt sapītus vienā vai divās bizēs vai copēs. Tomēr bija arī skolniece, kas minēja, ka meitām mati ir vaļā, kas neatbilst tautastērpa valkāšanas noteikumiem.

Ar sesto jautājumu diplomdarba autore vēlējas noskaidrot, ko skolnieces zina par vainagu valkāšanu. Skolnieces rakstīja, ka meitas tos nēsā gandrīz vienmēr. Līgo vakarā tie ir ziedu vainagi. Neprecētām meitām katrā novadā ir atšķirīgi vainagi - sarkani, zili, uz tiem rakstus izšuj. Tautas deju dejotājas parasti nēsājot vainagus. Kurzemes vainagi esot vissmagākie. Viena skolniece stāstīja, ka esot dažādi vainagu veidi un ka tos piestiprina ar sprādzēm. Tomēr divas skolnieces atzina, ka par tautastērpu vainagiem nezina neko.

Pēdējā aptaujas jautājumā skolniecēm vajadzēja atbildēt, kura novada tautastērps tev patīk vislabāk un kāpēc? Divas skolnieces nevarēja izvēlēties vienu, tāpēc rakstīja, ka patīk visi, jo visiem esot kaut kas interesants un skaists. Divas skolnieces atbildēja, ka patīkot Vidzemes novada tautastērps, jo šeit esot viņas mājas un tas liekoties visskaistākais, turpretī cita skolniece raksta, ka viņai vislabāk patīk Mārupes tautastērps, jautājot, vai tāds vispār esot. Vienai skolniecei patīkot Latgales novada tautastērpu krāsas. Vienai skolniecei patīkot Zemgales novada tautastērps, jo tajos ir viņas mīļākās krāsas. Četrām skolniecēm patīkot Kurzemes novada tautastērpi, jo tie izskatās vislabāk no visiem, jo šiem tautastērpiem ir skaisti vainagi, jo meiteņu brunči esot skaisti, viena no šīm skolniecēm uzskata, ka skaistākais ir Alsungas tautastērps, jo šim tautastērpiem ir skaisti brunči.

Diplomdarba autore vēlējās noskaidrot arī, ko skolnieces zina par atstarotājiem un to lietošanu. Deviņas skolnieces atzina, ka lieto atstarotājus, divas atzina, ka to nedara. Jautājot par klasesbiedriem, vai viņi lieto atstarotājus, sešas skolnieces atbildēja, ka jā, bet četras skolnieces atbildēja, ka tikai daži klasesbiedri lieto atstarotājus. Viena skolniece atzinās, ka lielākā daļa nelieto.

Uz jautājumu – „Kādus atstarotājus tu esi ievērojusi?”, skolnieces atbildēja, ka dažādus. Tādus, kurus var piestiprināt pie apģērba, kuri ir lentas veidā un apliekami ap roku kā rokassprādzes, mīkstās mantiņas formā un kā suņa kakla siksnu. Kā interesantākos skolnieces atzīmē atstarotājus - mantiņas, iestrādātus cepurē, kā suņa kakla siksnu vai slēpošanas jaku, kas šūta no atstarojoša auduma. Divas skolnieces atbildēja, ka viņām nav viedokļa.

Diplomdarba autore pēc šīs aptaujas secināja, ka skolnieces 5.klasē var saviem vārdiem izskaidrot, kas ir latviešu tautastērps. Visas skolnieces ir redzējušas un bijušas kādā pasākumā, kurā valkā tautastērpus, kā svarīgākos viņas izceļ Dziesmu un deju svētkus un Jāņus. Piecas skolnieces atzina, ka viņu ģimenē nevienam nav tautastērpa vai kāda tā sastāvdaļa., tomēr sešas skolnieces rakstīja, ka mājās ir kāda tautastērpa sastāvdaļa- sakta,

josta, pastalas, vainags u.c. Skolniecēm nav zināšanu par tautas tērpu sastāvdaļu precīziem nosaukumiem. Vairums skolnieču izmanto vārdu “svārki” vārda “brunči” vietā.

Skolnieces nebija pārliecinātas, kāds ir ieteicamais matu sakārtojums, valkājot tautastērpu, jo minēja tādas atbildes, kā aste, cope, mati vaļā. Tomēr bija skolnieces, kas zināja, ka mati jāpin vienā vai divās bizēs. Par vainagu valkāšanu skolniecēm ir pietiekamas zināšanas, tikai divas skolnieces neko nezināja. Skolniecēm visvairāk patika košie un krāšņie Kurzemes tautastērpi, nākamo vietu ieņem Vidzemes tautastērpi, jo skolniecēm patika sava novada tērpi, vienai skolniecei patika Zemgales un Latgales tautastērpi, bet divas meitenes atbildēja, ka viņām patika visi tautastērpi.

Secinājumi, ko diplomdarba autore izdarīja pēc aptaujas par atstarotājiem, bija, ka skolnieces lieto atstarotājus, bet viņu klasesbiedri to dara dažreiz. Skolnieces ir ievērojušas daudz un dažādus atstarotājus, kā interesantākos diplomdarba autore akcentē - slēpošanas jaku no atstarojoša auduma, suņa kakla sikсна vai arī apģērbā iestrādātus atstarotājus.

Autores secinājumi pēc aptaujas sekojoši - zināšanas par tautastērpiem ir gandrīz apmierinošas, bet par atstarotājiem- pārzina dažādību, bet neapzinās to izmantošanas nepieciešamību.

3.2. Mācību mērķu un uzdevumu formulēšana

Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā (2000) atzīmēts mācību mērķa jēdziens: mācību mērķis - ideāls priekšstats par gaidāmo mācīšanās rezultātu, kas balstīts uz skolēna vecumposma attīstības likumbām un mācību satura apjomu un dziļuma vienotību.

Psiholoģijas vārdnīcā (1999) skaidrots uzdevuma jēdziens: uzdevums ir prasības darbībai, kas paredz nepieciešamo līdzekļu meklēšanu vai izstrādāšanu atbilstoši akceptēta vai izveidotam mērķim.

R.Andersone (2007, 83) uzsver, ka “mērķis ir ideāls priekšstats, kuram mēs tuvojamies, bet savukārt mācību uzdevums ir konkrēts mērķis, ko mēs varam sasniegt noteiktā laika sprīdī un kura izpildī mēs varam izmērīt jeb noteikt”.

Mācību mērķus, kas pēc apjoma vairāk līdzinās programmu uzdevumiem, var klasificēt, ievērojot izziņas, emocionālo un psihomotoro uzvedību atšķirības, kā piedāvā ASV pedagoģijas zinātnieki N.L.Geidžs un D.C.Berlinders:

1. Izziņas mērķi jeb programmu uzdevumi saistīti ar intelektuālajiem procesiem: zināšanu, saprašanu, pazīšanu, domāšanu, uztveri, spriešanu un prātošanu.
2. Emociju mērķi jeb programmu uzdevumi saistīti ar jūtu pasauli, emocijām, attieksmi, atzišanu, vērtēšanu.

3. Psihomotorie mērķi jeb programmas uzdevumi saistīti ar kustību prasmēm: rakstīšanu, dejošanu, zīmēšanu, vingrināšanu, utt. (Andersone 2007, 91)

Diplomdarba autore, balstoties uz augstākminēto, izstrādājot diplomdarbu, vēlējas neatlaidīgi un radoši skolēnus rosināt pētīt kultūras mantojumu, veidot izpratni par tā nozīmi, vērtībām, likt saprast, ka mūsu tautas bagātība un vērtība ir mantotie tautastērpi, kas ir tik dažādi un unikāli. Skolēniem ir svarīgi apzināties, ka viņi ir tie, kas saglabās un veicinās mūsu tautas tradīciju, mantojuma pēctecību. Mūsdienās paliek arvien mazāk meistarību, kas gatavo tautastērpus, tā sastāvdaļas, tāpēc skola ir tā vieta, kur skolotājs var veicināt skolēnus saglabāt savas ģimenes, tautas tradīcijas. Diplomdarba autore uzskata, ka tas ir nepieciešams, jo tuvojas Latvijas simtgade, Dziesmu un deju svētki, kur tautastērpi ir neatņemama svētku sastāvdaļa.

Kultūras kanona viena no vērtības ir tautas tērps, Lielvārdes josta, šis ir vērtības jāpopularizē skolēnu vidū. Lielai daļai skolēnu interesē rakstu zīmes, viņi nēsā apģērbu vai aksesuārus ar latviešu rakstiem. Diplomdarba autore vēlējas piedāvāt skolēniem pašiem izgatavot savu izstrādājumu, kas ir noderīgs ikdienā un tiktu izmantots lietderīgi. Lai to izdarītu tika pētīti tautastērpi, meklēti Kurzemes vainaga fragmenti, pēc kuriem var izšūt atstarotāju krāsaino izšuvumu tehnikā. Rokdarbiem jau izsenis ir bijusi svarīga loma cilvēku dzīvē. Visos nozīmīgākajos svētkos cilvēki tērpās tautastērpā, lai parādītu, cik katrs ir bijis čakls, ko ir saaudis, sašuvis, izšuvis, saadījis, satamborējis vai izkalis.

Diplomdarba autore uzskata, ka skolēniem svarīga ir emocionālā saikne, saskarsme ar skolotāju, kas palīdz, uzmundrina skolēnu, motivē strādāt un veikt darbu pēc iespējas labāk. Skolotājam ir nozīmīga loma, jo skolēni uzskata, ka skolotājs ir tieši tas, kas visu zina vislabāk, tāpēc bieži skolēni maina attieksmi, piemēram, pret rokdarbiem. Ja skolotājs māk sadarboties ar skolēniem, norādot skaidrus mācību mērķus, mācību process veidojas aizraujošs, tad skolēni maina savu attieksmi pret mācību priekšmetu. Skolotājam ir jāsniedz uzmundrinājumi un labi vārdi skolēniem, lai tie nezaudētu mācību motivāciju un būtu pozitīvi noskaņoti darbam. Tas ļoti nepieciešams pusaudžu vecumposmā, kad skolēniem liekas, ka viss ko viņu darba rezultāts ir neizdevies.

Diplomdarba autore uzskata, ka svarīgākais, lai iemācīties kādu prasmi ir darīt. Lai izdotos izstrādāt skaistu un patīkamu izstrādājumu ir jāvingrinās, jāmeklē varianti, kā to izdarīt pēc iespējas vieglāk. Skolēni ir dažādi un katram ir savs paņēmiens, piemēram, kā izšūt, turēt adatu, diegu, audumu. Skolotājam būtu jāiesaka, kā to vajadzētu darīt un kā ir pareizi, jāmača darboties ar dažādiem materiāliem, lai skolēniem būtu lielāka pieredze un zināšanas turpmākajai dzīvei.

3.3. Mācību metožu izvēle, pamatojums

“Mācīšanas metode ir skolotāja apzināta, mērķtiecīga, plānota mācību satura, formu, metodisko un vērtēšanas paņēmienu organizatorisko noteikumu sistēma zināšanu, iemaņu un prasmju nodošanai skolēniem mācību procesā, kas ietekmē skolēnu kompetenci un maina viņu attieksmi pret mācībām un uzvedību” (Maslo, 1998).

“Mācīšanās metode ir skolēnu patstāvīgas un atbildīgas rīcības raksturojums izvirzītā mērķa sasniegšanai un mācību uzdevumu risināšanai, kas stimulē un ietekmē skolēnu mācību un sadarbības pieredzi un sekmē viņu apzinātu uzvedības un attieksmju maiņu” (Maslo, 1998).

Metožu izvēli nosaka galvenokārt mācību mērķis, uzdevumi un saturs, katras mācību stundas didaktiskie uzdevumi, tomēr jāņem vērā arī vairāki faktori: mācību motivācijas līmenis, satura un prasmju apjoms, skolēnu sagatavotība- iepriekšējās mācību prasmes, vecumposmu īpatnības, skolēnu aktivitāte, interese, attiecības starp skolotāju un skolēnu, materiāli tehniskās iespējas, mācību telpas, skolēnu skaits klasē u.c. Izvēli nosaka arī skolotāja prasme izmantot dažādas tehnoloģijas, pārliecība par vienas vai otras metodes efektivitāti, alternatīvu iespēju pārzināšanai (Rubana, 2004, 53).

I.Maslo (1998) atzīmē, ka nepieciešams katrā izglītības pakāpē ievērot skolēnu vecumposma izziņas darbības īpatnības. Izvēloties mācību metodes mācību procesam pamatskolā, jāņem vērā, kā šīs metodes:

- ļauj ievērot pusaudžu vajadzības pēc metožu daudzveidības un rada tādu vidi, kas stimulē pusaudžu izziņas aktivitāti, veicina izziņas interesi;
- māca pusaudžiem mācīties, izmantojot un attīsta prāta, jūtu un gribas spējas, kā arī mācīšanās pieredzi;
- sekmē skolēnu sadarbības pieredzi;
- veicina informācijas uztveri un noturību;
- padara skolotāju par padomdevēju un mācību darbības līdzorganizētāju;
- veicina skolēnu mācību darbības pieredzi dažādās sociālajās formās.

Diplomdarba autore savas mācību tēmas plānojumam izmantoja vairākas metodes. Viena no tām bija darbs grupās. Šī metode ļoti bieži tiek izmantota kā darba forma, kam par metodi kalpo situāciju analīze, diskusija, prāta vētra, lasīšana un interpretēšana. Pēc pašu skolotāju pieredzes galvenie ieguvumi no grupu darba (Rubana, 2004, 80):

- 1) ļauj darbā iesaistīties visiem;
- 2) ir iespējams sevi apliecināt, izpildot noteiktu lomu grupā;

- 3) liek izmantot teorētiskās zināšanas un praktisko pieredzi konkrētu uzdevumu veikšanā;
- 4) padziļina interesi par mācību priekšmetu;
- 5) apdāvinātie skolēni var palīdzēt un mācīt citiem, nedemonstrējot savas zināšanas klases priekšā;
- 6) grupā ar darbu labāk tiek galā arī gausāki skolēni;
- 7) darbs grupā nerada stresu;
- 8) nedrošiem skolēniem darbs grupās rada drošības izjūtu.

Skolotājam ir vairāki svarīgi uzdevumi, gatavojoties grupu darbam, jānoskaidro, kādas mācīšanās prasmes un zināšanas jau ir skolēniem, sākumā skolēni ar uzdevumu ir jāiepazīstina pirms darba, jānogatavo darbam nepieciešamie materiāli. Skolotājs ir atbildīgs arī par to, kāds būs grupu skaits, lielums, kā skolēni dalīsies grupās.

Diplomdarba autore savā darbā izvēlējās veidot netišās grupas, ko veido pēc nejaušības principa, šī metode ietaupa laiku, ir aizraujoša, netiek uztverta netaisnīgi, skolēniem ir iespēja sastrādāties ar visiem klasesbiedriem, tomēr šai metodei ir arī savi trūkumi, piemēram, grupā var satikties skolēni ar abpusējām antipātijām. Skolotājs nedrīkst iejaukties grupu darbā, jo skolēniem ir pašiem svarīgi plānot un atbildēt par savu darbu, bet var palīdzēt skolēniem, kad viņi strādā.

Diplomdarba autore vairāk mācību stundās izmantoja metodi - diskusija. Pedagoģijas terminu vārdnīcā (2000) to raksturo kā “domu apmaiņu starp cilvēkiem, kuriem ir atšķirīgi uzskati par vienu un to pašu jautājumu (lietu, parādību, procesu)”.

Tomēr cits skaidrojums vēsta, ka „diskusija ir sadarbība grupā, kad cilvēki kopīgi mēģina rast atbildes uz viņiem būtiskiem jautājumiem vai meklē risinājumu problēmām, izsverot dažādus faktus, pieņēmumus, izteikumus, pieredzi, perspektīvas” (Dilon, 1994).

Ļoti svarīgi, lai diskusija sasniegtu mērķi, tai jāatbilst šādiem pamatprincipiem (Dilon, 1994):

- Brīvība - katrs dalībnieks var piedāvāt savu domu.
- Vienlīdzība - visi viedokļi tiek uzklauti.
- Cieņa - respektē katra izteikumu, neapstrīd cilvēkus, bet viedokli.
- Patiesums - runā, par ko ir pārliecināti.
- Miers un kārtība - visi ievēro noteikumus, nepārtrauc cits citu, neklaigā.
- Atvērtība - dalībnieki ir atklāti, diskusijā ir iespēja piedalīties visiem dalībniekiem, rezultātus vienmēr var labot un papildināt, noslēgumā nav viena secinājuma, lēmuma, ieteikuma.
- Konkrētība - nav liekvārdība.

- Skaidrība - domas tiek skaidri izteiktas bez zemtekstiem, aplinkiem, liekvārdības.
- Skepticisms par dogmām un iesīkstējušiem uzskatiem.

Labi organizēta mācību diskusija sekmīgi veicina kognitīvos, afektīvos un sociālos procesus klasē. Svarīgāk par kognitīvajiem mērķiem ir tas, ka skolēns mācas uzvedību un demokrātiskas attiecības, kādas nepieciešamas dzīvei demokrātiskā sabiedrībā. (Rubana 2004, 129)

Diplomdarba autore uzskata, ka diskusijas vadītājam ir jābūt skolotājam, kurš iepriekš ir labi sagatavojies šim pienākumam. Skolotājam jābūt fleksiblām, ar liberālu attieksmi, pārliecinošam, ar radošu pieeju, patiesi ieinteresētam dzirdēt skolēnu viedokli, domas. Jāsagatavo jautājumi skolēniem, jāmudina skolēnus izteikties un paust savu viedokli.

Mūsdienās skolotāji motivē skolēnus darbam, izmantojot jaunas un mūsdienīgas spēles. Latviešu literārās valodas vārdnīcā (1986) teikts, ka spēle ir “.. noteiktu darbību kopums, kam ir sacensības pazīmes un ar ko cenšas sasniegt vēlamu (ar sabiedriskiem un ekonomiskiem mērķiem nesasaistītu vai netīši saistītu) rezultātu, izmantojot prasmes, iemaņas un apstākļu sakritību”.

Spēli var raksturot arī kā (Rubana 2004, 142):

- brīvprātīgu, neuzspiestu darbību, kas notiek atbilstoši brīvi izvēlētiem, bet obligāti nepieciešamiem noteikumiem;
- darbību kopumu, ko parasti veic ar iepriekšēju nodomu, lai sasniegtu kādu mērķi;
- ar īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistītu vai aktīvi situatīvu darbību, kurai ir atbilstošs, aktivizējošs, stimulējošs raksturs.

“No psiholoģiskā viedokļa spēle veicina nepieciešamo zināšanu un prasmju apgūšanu, pateicoties vispievilcīgākajai darbībai...” (Psiholoģijas vārdnīca, 1999).

Spēles būtiska iezīme ir darbību kopums noteiktu rezultātu, mērķu sasniegšanai, kas arī pamato spēles izmantošanas iespējas mācību procesā.

Diplomdarba autore savā darbā izmantos intelektuāli radošo spēli (datorspēli ar balsošanas ierīcēm). Šī spēle attīsta skolēniem kognitīvo funkciju (veicina skolēniem izziņas spēju attīstību, spēlējot šo spēli, tiek apgūtas jaunas zināšanas, prasmes un izmantotas jau apgūtās), darbības funkciju (rosina skolēnu darbības radošo procesu, interesi, motivē iesaistīties un piedalīties, rada labvēlīgu atmosfēru) sociālo funkciju (attīsta sadarbības prasmes, veido labvēlīgu attieksmi pret citiem), izklaidējošo funkciju (gūt pozitīvas emocijas, apmierinājumu par veiksmīgi paveiktu darbu).

Aptauja ir socioloģijā un pedagoģijā pazīstama pētīšanas metode ziņu iegūšanai mutvārdos vai rakstiski, taču to var izmantot arī kā mācību metodi. Tā ierindojas heuristisko

metožu grupā. Kā norāda I.M.Rubana (2004, 213), to var izmantot, lai iegūtu nepieciešamo informāciju tālākai darbībai diskusijā, radošajā seminārā, projekta darbā. Tā palīdz:

- 1) attīstīt zinātkāri, prasmes pašiem iegūt, klasificēt, sakārtot informāciju.
- 2) attīstīt kritisko domāšanu;
- 3) atšķirt faktus no uzskatiem;
- 4) izprast atbildības sadalījumu par apkārtņē notiekošajiem procesiem;
- 5) iesaistīties vietējās sabiedrības dzīvē;
- 6) saistīt mācības ar dzīvi;
- 7) attīstīt sazināšanās prasmes.

Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā (2000, 133 - 134) teikts, ka praktikums - mācību procesa organizācijas forma - praktisko nodarbību cikls kādā specialitātē kādai profesijai nepieciešamās lietpratības, it sevišķi prasmju apguvei. Darbus veic nelielās grupās vai pa vienam. Attīsta skolēniem patstāvību un radošu attieksmi pret darbu.

Praktiskais darbs ir ļoti nozīmīga metode, kas ir obligāti jāveic mājturības un tehnoloģiju mācību stundās, bez šīs metodes skolēni nevar iegūt jaunas prasmes un zināšanas, iemācās rīkoties ar darba rīkiem, šī metode ir nepieciešama sastāvdaļa mājturības un tehnoloģiju mācību stundās, lai iemācītos dažādus tekstildarbus (Rubana 2004, 213).

Kā norāda V.Zelmenis (2000, 131), "...šo darbu tuvākais mērķis ir radīt kādu materiālo vērtību, bet tālākais (didaktiskais) – apgūt ražošanas darba elementārās prasmes un iemaņas, kas būs nepieciešamas katra turpmākajā dzīvē". Veicot šo darbu, pamazām skolēni iemācās sadzīviskas lietas, kā darboties ar darba rīkiem, tekstilmateriāliem.

Skolotājam ir jā sastāda praktiskā darba plāns, instrukcijas, norādījumus tā izpildei, jākontrolē un jāpalīdz skolēniem darba izpildē. Parasti šīs nodarbības notiek mācību kabinetā vai darbnīcā atbilstoši mācību priekšmeta specifikai (Albrehta, 2001, 104). Vienmēr, mācību stundu sākumā, skolotājam ir jāpaskaidro visai klasei uzdevums šai mācību stundai. Mājturības un tehnoloģiju stundām ir jāievieš un jāievēro drošības noteikumi, kas ir jāzina skolēniem (Zelmenis, 2000, 131).

3.4. Mācību uzskates līdzekļu atlase un komplektēšana

Kā norādīts Pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā (2000), uzskates līdzekļi ir mācību palīglīdzekļi, ko rāda, demonstrē mācību nodarbībā, lai padarītu uztveramāku, saprotamāku, mācību vielu, sniegtu informāciju, teorētisko domu u.tml. Mācību uzskates līdzekļus parasti gatavo mācību procesa vajadzībām atbilstoši skolēnu vecuma īpatnībām, noteiktas mācību pakāpes prasībām un vajadzībām. Izšķir dabiskos (dzīvie augi, mašīnas,

dzīvnieki), mākslīgos (attēli, modeļi) un simboliskos (shēmas, diagrammas) uzskates līdzekļus (Pedagoģijas skaidrojošā vārdnīca, 2000, 180).

Kā uzskata V.Zelmenis (1991), skolēniem īstais atziņu pirmavots ir objektīvā realitāte, īstas, reālas lietas, parādības, ko cilvēks spēj tieši uztvert ar saviem sajūtu orgāniem. Skolēniem ir ļoti liela interese par apkārtējo īstenību, tāpēc mācību uzskate arī mūsdienās skolā tiek plaši pielietot visos mācību priekšmetos. Uzskate arī attīsta skolēniem novērošanas spējas. Diplomdarba autore piekrīt V.Zelmeņa secinājumam: “Novērošanā uztvere ir cieši saistīta ar aktīvu domāšanu: analīzi, salīdzināšanu un induktīviem slēdzieniem. Novērošanas sekmes lielā mērā atkarīgas no skolēna priekšzināšanām par novērojamo objektu” (Zelmenis, 1991, 116). Tāpēc skolēniem ir svarīgi jau sākumskolā iemācīt pastāstīt par redzēto, dzirdēto, sajūsto. Skolā, izmantojot mācību uzskates daudzveidīgos materiālus, skolēniem stunda notiek interesantāka, dzīvāka un sniedz labākas zināšanas par apgūstamo mācību tēmu. Tomēr arī šiem uzskates materiāliem ir jābūt balansā, to nevar būt par daudz, jo skolēniem tiek izklaidēta uzmanība un tie kļūst pavirši (Zelmenis, 1991, 118).

Diplomdarba autore uzskata, ka skolēniem darbā noder skolotāja veidoti mācību uzskates līdzekļi, lai labāk varētu saprast, saskatīt un sajūst, tāpēc izveidoja vairākus mācību uzskates līdzekļus skolniecēm. Pirmajā mācību stundā tika izveidota prezentācija par izšūšanas vēsturi, kurā varēja aplūkot to, kā izšūšana ir attīstījusies līdz mūsdienām, kādus darba rīkus un materiālus izmantot izšūšanā.

Lai sekmīgāk apgūtu 11 dažādus izšūšanas dūrienus, tika sagatavots mācību uzskates materiāls - tehniskie zīmējumi ar dūrienu attēliem. Skolniecēm bija jāapgūst 11 dažādi dūrieni - pamatdūriens, mašīndūriens jeb nepārtrauktais atpakaļdūriens, cilpu dūriens, spodrūriens, etnogrāfiskais līklocis, ķēžu dūriens, krustdūriens, taisnais un slīpais pārmalu dūriens, svītru dūriens, kātu dūriens.

Lai skolniecēm būtu skaidri redzams un saprotams uzdevums, diplomdarba autore piedāvāja apsveikuma kartīšu paraugus, izšūtus ar 11 dažādiem krāsainajiem dūrieniem uz krāsainām kanvas lentām, sakārotus dažādos līniju ritmos.

Vizuālās uzskates pielietošana ir svarīga mācību stundas sastāvdaļa. Lai skolēniem radītu priekšstatu, papildinātu skolotāja stāstījumu un ieinteresētu darbam, diplomdarba autore sagatavoja tautas tērpu attēlus pēc tautastērpu izstādes apmeklējuma “Senajā Klētī”. Tā skolniecēm bija iespēja aplūkot visu novadu tautas tērpus. Šajā mācību stundā diplomdarba autore bija izveidoju prezentāciju par tautas tērpiem, kā arī rādīja video materiālu par novadu tautas tērpiem.

Iepriekš minētais mācību uzskates materiāls - attēli ar Kurzemes vainagiem un vainagu fragmentiem mācību stundās palīdzēja skolniecēm iepazīt Kurzemes novada vainagu

dažādību, kā arī atrast vēlamo fragmentu turpmākajam praktiskajam darbam, lai izveidotu kompozīciju plastilīna tehnikā un nākamajā stundā izvēlēto vainaga fragmentu izšūtu krāsaino izšuvumu tehnikā atstarotāja izgatavošanai.

Lai uzskati bagātinātu, diplomdarba autore piedāvāja aplūkot arī pašas izgatavotos divpusīgus atstarotāja paraugus, kas izšūti krāsaino izšuvumu tehnikā ar atšķirīgi noformētiem stiprinājuma variantiem.

3.5. Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana darba procesā

Skolēnu vērtēšana skolā notiek visu laiku, tā nav tikai vērtējumu izlikšana žurnālā. Tai ir jāpildinveido un jāsekmē skolas audzināšanas un mācību darbs. Vērtēšanā ir jāievēro šīs prasības- kontrole ir tīša, objektīva un individuāla, jāaskaņo vērtēšanas kritēriji. Uzdevumiem ir jābūt piemērotiem skolēniem. Pārbaude ir sistemātiska, tai ir jānorit taktiski un jābūt audzinošai. Skolotājam jāuzņemas atbildība (Zelmenis 2000, 149).

Pirmajā mācību stundā diplomdarba skolnieces vērtēja ar ievadvērtēšanu (i/ni), kā vērtēšanas kritērijus izvirzīja- attieksmi pret darbu, instrukciju ievērošanu, patstāvīgumu. Visas skolnieces šajā stundā uzmanīgi klausījās, veica uzdevumus - salīdzināja izšūšanai piemērotākos audumus, diegus, mācījās novērtēt materiālu un darba piederumu izmaksas, tāpēc visas skolnieces par šo stundu ieguva vērtējumu ieskaitīts.

Nākošajās piecās mācību stundās, kad skolnieces patstāvīgi izšuva krāsaino izšuvumu dūrienus, līniju ritmus un noformēja tos kartītēs, viņas tika vērtētas ar kārtējo vērtēšanu 10 ballu skalā. Skolnieces tika vērtētas pēc 8 vērtēšanas kritērijiem (sk. 3.1.tabulu):

3.1.tabula

Vērtēšanas kritēriji krāsaino izšuvumu paraugiem

Kritēriji		Punktu skaits	2 punkti	1 punkts	0 punkti
Darbs stundā	Radošums	2 punkti	Ja kritērijs ievērots pilnībā	Ja kritērijs ievērots daļēji	Ja kritērijs nav ievērots
	Patstāvīgums	2 punkti			
Izšuvuma paraugs	Attieksme pret darbu	2 punkti			
	Krāsu saskaņa	2 punkti			
	Kompozīcijas kopskats	2 punkti			
Izšuvuma kreisā puse	Diegu galu nostiprinājums	2 punkti			
			1 punkts	0,5 punkti	0 punkti
Dūrienu kvalitāte		11 punkti (1 punkts par katru dūrienu)	Kvalitatīvi izšūts dūriens	Daļēji kvalitatīvi izšūts dūriens	Ja nav izšūts dūriens vai izšūts nekvalitatīvi
Izšūšanas dūrienu atbilstība tehniskajam zīmējumam		11 punkti (1 punkts par katru dūrienu)	Pilnībā atbilst tehniskajam zīmējumam	Daļēji atbilst tehniskajam zīmējumam	Neatbilst tehniskajam zīmējumam

Kopā skolnieces varēja iegūt 31 punktu. Punktu sadalījumu 10 ballēs sk. 3.2.tabulā:

3.2.tabula

Punktu sadalījums ballēs (vērtēšanas metodika)

Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Punkti	1-3	4-6	7-10	11-15	16-18	19-21	22-24	15-27	28-29	30-31

Stundās par kultūras mantojuma daudzveidību, latviešu tautastērpiem, Kurzemes vainagiem diplomdarba autore vērtēja skolnieču patstāvīgumu, attieksmi pret darbu un interaktīvās spēles rezultātus. Ja skolnieces atbildēja pareizi uz vairāk kā 50 % jautājumu un attieksme bija pozitīva, tad saņēma ieskaitīts, ja mazāk par 50 % un attieksme pret darbu negatīva, tad neieskaitīts.

Atstarotāja skices (Kurzemes vainaga fragmenta) izstrāde krāsaino plastilīna tehnikā tika vērtētas ar kārtējo vērtēšanu (ieskaitīts/ neieskaitīts). Šajās mācību stundās tika vērtēts patstāvīgais darbs stundā, pozitīva attieksme pret darbu, skices atbilstība vainaga fragmentam, darba vietas sakārtošana (sk. 3.3.tabulu).

3.3.tabula

Vērtēšanas kritēriji kompozīcijas skicei

Punkti	2 punkti	1 punkts	0 punkti
Kritēriji			
Patstāvīgs darbs	Darbu veic patstāvīgi	Darba veikšanai nepieciešama palīdzība	Darbu neveic
Attieksme pret darbu	Pozitīva attieksme	Neitrāla attieksme	Negatīva attieksme
Skices atbilstība vainaga fragmentam	Atbilst vainaga fragmentam	Daļēji atbilst vainaga fragmentam	Neatbilst vainaga fragmentam
Radošums	Darbu veic radoši	Darbam nepieciešama palīdzība	Uzdevumu veic tikai pēc noteiktajiem uzdevumiem, nepieciešama palīdzība
Darba vietas sakārtošana	Sakārtota darba vieta	Daļēji sakārtota darba vieta	Nav sakārtota darba vieta
Iegūstamo punktu skaits 10 punkti. Ieskaitīts vērtējums, ja ir vismaz 5 punkti, ja mazāk par 5 punktiem, tad neieskaitīts.			

Diplomdarba autore skolniecēm izteica uzslavas par labu darbu, lūdza papildināt savu darbu, izteica aizrādījumus, ja tas bija nepieciešams. Astonās mācību stundās, kurās tika izšūts atstarotājs pēc Kurzemes vainaga izvēlētā fragmenta, skolniecēm tika vērtēts - radošums, motivācija, attieksme pret darbu, patstāvīgs darbs stundās. Diplomdarba autore veica kārtējo mutisko vērtēšanu, motivēja skolnieces darbam, lai gala rezultāts būtu izdevies un skolniecēm būtu gandarījums par paveikto.

Pēdējās mācību stundās, kad notika atstarotāja sašūšana un apstrāde, diplomdarba autore veica noslēguma vērtēšanu, ko vērtēja 10 ballu skalā, izmantojot 12 vērtēšanas kritērijus (sk.3.4.tabulu):

3.4.tabula

Noslēguma vērtēšanas kritēriji izšūtajam atstarotājam

Kritērijs	Iegūstamo punktu skaits	2 punkti	1 punkts	0 punkti	
Attieksme pret darbu	2 punkti	Pilnībā atbilst kritērijiem	Daļēji atbilst kritērijiem	Neatbilst kritērijiem	
Patstāvīgums	2 punkti				
Radošums	2 punkti				
Atbilstība izvēlētajam vainaga fragmentam	2 punkti				
Krāsu saskaņa, izvēle	2 punkti				
Kreisā puse, diegu galu nostiprināšana	2 punkti				
Pašvērtējuma atbilstība	2 punkti				
Stiprinājums, tā kvalitāte	2 punkti				
Dūrienu kvalitāte	10 punkti (2 punkti par katru dūrienu)				
		1 punkts	0,5 punkti	0 punkti	
Dūrienu izvēle, atbilstība	5 punkti (par katru dūrienu 1 punkts)	Atbilstoši izvēlēts dūriens	Neatbilstoši izvēlēts dūriens	Nav izšūts dūriens.	
		3 punkti	2 punkti	1 punkts	0 punkti.
Atstarotāja sašūšanas kvalitāte	3 punkti	Sašūts izcili, teicami	Sašūts ļoti labi, labi	Sašūts viduvēji, vāji	Nav sašūts
Izstrādājuma kopskats	3 punkti	Izcils, teicams kopskats	Ļoti labs, labs kopskats	Viduvējs kopskats	Nav kopskata
Iegūstamo punktu skaits 37 punkti.					

Kopā varēja iegūt 37 punktus. Punktu sadalījums 10 ballēs redzams 3.5.tabulā:

3.5.tabula

Punktu sadalījums ballēs (vērtēšanas metodika)

Balles	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Punkti	1-4	5-7	8-12	13-17	18-22	23-25	26-28	29-32	33-35	36-37

Diplomdarba autore savā izstrādātajā mācību plānā plānoja skolēnus vērtēt ar summatīvo vērtējumu (1-10 ballēm) divas reizes, bet ar kārtējo vērtēšanu ar ieskaitīts/neieskaitīts trīs reizes, pārējās mācību stundās tika veikta kārtējā vērtēšana - mutisks vērtējums.

3.6. Tematiskā plāna izstrāde

3.6.tabula

Stundu tematiskais plānojums mācību tēmai “Atstarotāja izšūšana krāsaini izšuvumu tehnikā” 5.klasei (18 stundas)

Stundu skaits	Stundu tēma	Mērķis	Uzdevumi skolēniem	Izmantotie mācību līdzekļi	Izmantotie uzskates līdzekļi	Izmantotās mācību metodes	Vērtēšanas kritēriji	Skolēnu mācību sasniegumu vērtēšana
1	Ievads tēmai “Krāsainie izšuvumi”, Izšūšanā izmantojamie materiāli un darba rīki.	Sniegt zināšanas par izšūšanā izmantojamajiem materiāliem un darba rīkiem. Veidot pozitīvu attieksmi pret roku darbu, radīt skolēnos interesi par izšūšanu.	Salīdzināt dziju un mulinē diegus, šūšanai un izšūšanai piemērotākos audumus. Mācās novērtēt materiālu un darba piederumu izmaksas.	M.Kulakova, M.Marksa M.Stare V.Sīviņa “Mājturība 5.klasei” Dž. Kristanīnī, V.Strabello: ”Izšūšana” M.GordoneS. Hārdinga E.Vanesa: ”Rokdarbu ABC” B. Bārdena - Izšuvumi. Rokasgrāmata	Prezentācija: “Izšūšanas vēsture”, dažādu audumu paraugi, dažāda veida un lieluma adatas, dažādu materiālu un biežumu diegi, dzija.	Vizualizācija, patstāvīgs darbs.	Attieksme pret darbu. Instrukciju ievērošana. Patstāvīgums.	Ievadvērtēšana (ieskaitīts/ neieskaitīts)
5	Izšūšanas dūrieni. Līniju ritmi.	Rosināt skolēnus radoši stādāt, izšujot dūrienu paraugus. Attīstīt prasmi strādāt patstāvīgi. Izšūt 11 krāsaino izšuvumu dūrienus.	Iemācīties nostiprināt diegu. Iemācīties skaitīt izšujamos diegus un saprast uzzīmēto izšūšanas rakstu. Izšūt 11 dažādu	M.Kulakova, M.Marksa M.Stare V.Sīviņa “Mājturība 5.klasei”Dž.Kristanīnī, V.Strabello: “Izšūšana” M.Grasmene	Izšūšanas dūrienu paraugi.	Diskusija, vizualizācija, pārrunas, patstāvīgs darbs, praktiskais darbs.	Darbs stundā: Radošums. Patstāvīgums. Attieksme pret darbu. Izšuvuma paraugs: Krāsu saskaņa. Kompozīcijas kopskats. Kreisā puse:	Kārtējā vērtēšana (10 balles)

			dūrienu paraugus uz kanvas lentas, veidojot līniju ritmus. Izšūtos paraugus noformēt apsveikuma kartītē.	“Latviešu tautastērpi, raksti, izšūšana” M.Gordone S.Hārdinga E.Vanasa: ”Rokdarbu ABC” B. Bārdena - Izšuvumi. Rokasgrāmata		Individuāls darbs.	Diegu galu nostiprinājums. Izšūšanas dūrienu atbilstība tehniskajam zīmējumam. Dūrienu kvalitāte.	
2	Kultūras mantojuma daudzveidība. Latviešu tautastērpi. Kurzemes vainagi.	Sniegt zināšanas par tradicionālās kultūras mantojumu, tautastērpiem, tā nozīmi, saglabāšanu. Veidot pozitīvu attieksmi pret kultūras mantojuma vērtībām, radīt skolēnos interesi. Attīstīt prasmi stādāt komandā. Atkārtot un nostiprināt zināšanas par Latviešu tautastērpiem, kultūru, nemateriālo mantojumu. Rosināt skolēnus pētīt tautastērpus, gatavojoties Latvijas simtgadei.	Savilkt punktus un uzzīmēt tautas tērp Sadalīties 4 grupās (Latgale, Vidzeme, Kurzeme, Latgale). Izlasīt un pārrunāt tekstus par tautastērpiem. Pastāstīt un prezentēt grupu darbu par raksturīgo katra novada tautastērpā. Sniegt pašvērtējumu. Izspēlēt interaktīvo spēli- Latvija un latviešu tautastērps.	M.Grasmene “Latviešu tautastērpi, raksti, izšūšana” A.Kriloza “Mazliet par tautas tērpu” D.Garokalna V.Vimba “Latviešu tautastērpi” I.Vesere “Krāsosim tautastērpus!”	Video: Latviešu tautastērpi, attēli ar latviešu tautastērpiem, grāmatas.	Aptauja. Ilustratīvā metode, grupu darbs, interaktīvā balsošanas spēle “Latvija un latviešu tautastērpi”,	Patstāvīgums. Attieksme pret darbu. Interaktīvās spēles rezultātu izvērtējums: i, ja atbildēts pareizi 50% atbilžu, ni, ja mazāk par 50 %.	Ievadvērtēšana (ieskaitīts/ neieskaitīts)
2	Atstarotāja skices (Kurzemes vainaga fragmenta) izstrāde krāsainā plastilīna tehnikā.	Rosināt skolēnus radoši izpausties, veidojot skici atstarotājam no plastilīna. Attīstīt skolēniem prasmi strādāt patstāvīgi.	Izpētīt Kurzemes vainagus. Uzzīmēt 2 skices atstarotājam, ar plastilīnu veidot skices kompozīciju pēc Kurzemes vainaga parauga: 1.Pēc Kurzemes vainaga fragmenta. 2.Brīva izvēles kompozīcija.	V.Vimba “Latviešu tautastērpi” M.Grasmene “Latviešu tautastērpi, raksti, izšūšana”	Kurzemes vainagu attēli, paraugi.	Vizualizācija, praktiskais, patstāvīgais darbs, diskusija, pārrunas.	Patstāvīgs darbs stundā. Pozitīva attieksme pret darbu. Skices atbilstība vainaga fragmentam.	Kārtējā vērtēšana (ieskaitīts/ neieskaitīts)

8	Atstarotāja izšūšana pēc Kurzemes vainaga izvēlētā fragmenta.	Nostiprināt izšūšanas prasmes izšujot atstarotāju. Atkārtot izšuvuma dūrienus. Attīstīt prasmi stādāt patstāvīgi.	Izšūt Kurzemes vainaga fragmentu, izmantojot vismaz 5 dažādus dūrienus. Radoši stādāt, darbu veikt patstāvīgi.	V.Vimba "Latviešu tautastērpi" M.Grasmene "Latviešu tautastērpi, raksti, izšūšana"	Kurzemes vainaga attēli, darba lapas.	Praktiskais, patstāvīgais darbs, diskusija, pārrunas, vizualizācija.	Radošums. Motivācija. Attieksme pret darbu. Patstāvīgs darbs.	Kārtējā vērtēšana (mutisks vērtējums)
2	Atstarotāja sašūšana, apstrāde.	Nostiprināt prasmes atstarotāja sašūšanai izmantojot cilpu dūrienu. Izveidot atstarotāja stiprinājumu. Attīstīt skolēniem prasmi veikt pašvērtējumu.	Sašūt atstarotāju, izmantojot cilpu dūrienu, izdomāt un izveidot tam stiprinājumu. Izteikt pašvērtējumu par savu darbu.		Stiprinājuma paraugu varianti. Pašvērtējuma lapas.	Praktiskais, patstāvīgais darbs, diskusija, pārrunas.	Attieksme pret darbu. Patstāvīgums. Radošums. Pašvērtējuma kvalitāte. Atbilstība izvēlētajam vainaga fragmentam. Krāsu saskaņa, izvēle. Izšuvuma kvalitāte: 1.Kreisā puse: Diegu galu nostiprināšana. 2.Labā puse: Dūrienu atbilstība, pareizība. Dūrienu kvalitāte. Atstarotāja sašūšana. Izstrādājuma kopskats. Stiprinājuma kvalitāte.	Nobeiguma vērtējums (10 balles) Pašvērtējums (skolēni par savu darbu).

4. MĀCĪBU SATURA PĀRBAUDE JAUNMĀRUPES PAMATSKOLAS 5.KLASĒ

4.1. Praktisko un sagatavošanās uzdevumu norise un analīze

I.Maslo (2002) norāda, ka mācību procesam jābūt organizētam tā, lai skolēniem būtu iespējams mācīties, zināt, darīt, sadzīvot, būt pašam. Atbilstoši mācību uzdevumiem tiek izvēlētas metodes:

- skolēna darbības aktivizēšanai;
- domāšanas procesu attīstīšanai;
- zināšanu apguvei;
- izpratnes veidošanai;
- prasmju apguvei;
- attieksmju un vērtību veidošanai;
- radošo spēju attīstībai;
- sadarbības veicināšanai;
- paškontroles attīstībai;
- zināšanu pārbaudei praksē.

Diplomdarba autore, veidojot praktiskos un sagatavošanās uzdevumus, iekļāva savā darbā iepriekš minētās metodes. Pirmajā mācību stundā diplomdarba autore vēlējās iepazīstināt skolnieces ar izšūšanu un tās vēsturi, sniegt skolēniem zināšanas par izšūšanā izmantojamajiem materiāliem un darba rīkiem, veidot pozitīvu attieksmi pret roku darbu un radīt skolēnos interesi par izšūšanu. Skolniecēm bija uzdevums salīdzināt dziju un mulinē diegus, šūšanai un izšūšanai piemērotākos audumus, kā arī novērtēt materiālu un darba piederumu izmaksas.

Nākošajās piecās mācību stundās mērķis bija rosināt skolēnus radoši strādāt, izšujot 11 krāsaino izšūšanas dūrienu paraugus, attīstīt prasmi strādāt patstāvīgi. Skolnieces šajās mācību stundās iemācījās nostiprināt diegu, skaitīt izšujamos diegus un saprast uzzīmētos izšūšanas tehniskos rakstus, izšūt 11 dažādus krāsaino izšūvumu dūrienu paraugus uz kanvas lentas, veidojot līniju ritmus, pēc tam paraugus noformēt apsveikuma kartītēs. Diplomdarba autore bija sagatavojusi mācību uzskates līdzekli - krāsaino izšūvumu tehnikā izšūtu dūrienu paraugus, lai skolniecēm būtu skaidrāk redzams un saprotams katrs dūriens. Skolnieces strādāja patstāvīgi, izmantojot mācību grāmatu un papildus mācību literatūru par izšūšanu un izšūšanas dūrieniem. Skolotāja ar skolēniem pārrunāja, kā katrs dūriens ir jāšuj, individuāli palīdzēja skolniecēm, kurām izšūšana sagādāja grūtības.

Šo mācību stundu noslēgumā skolnieces veidoja apsveikuma kartītes, kuras noderēs kā laba dāvana. Skolnieces izgatavoja no 1 - 3 košām kartītēm. Lielākās grūtības sagādāja ķēžu, kātu un spodrdūriens. Vieglāk un ātrāk skolniecēm veicās ar pamatdūrienu, etnogrāfisko līkloci, mašindūrienu un krustdūrienu, jo viņām jau bija pieredze, izšujot šos dūrienus.

Turpinājumā sekoja divas mācību stundas par kultūras mantojuma daudzveidību, latviešu tautastērpiem, Kurzemes vainagiem. Šo stundu mērķis bija sniegt zināšanas, veidot pozitīvu attieksmi, radīt skolēnos interesi par tradicionāla kultūras mantojumu, tautastērpiem, tā nozīmi, saglabāšanu, rosināt skolēnus pētīt latviešu tautastērpus, gatavojoties Latvijas simtgadei.

Pirms nākamās mācību stundas diplomdarba autore vēlējās noskaidrot, kādas ir skolēnu priekšzināšanas par tautastērpiem, to sastāvdaļām un valkāšanu, kura novada tautastērps skolniecēm patīk vislabāk. Un ar otras aptaujas palīdzību - skolnieču zināšanas par atstarotājiem un to lietošanu savā klasē.

Stundu ievaddaļā skolēniem bija uzdevums savienot zīmējumā punktus un uzzīmēt tautas tērpu, papildināt to ar krāsām. Tad skolnieces tika sadalītas netīšās grupās, katra grupa saņēma savu tēmu (Latgale, Kurzeme, Vidzeme, Zemgale) un materiālu par šī novada tautastērpiem un vainagiem. Tad skolniecēm savā grupā vajadzēja izveidot vienotu stāstījumu un prezentēt katra novada raksturīgo, diplomdarba autore bija sagādājusi bagātīgu tautastērpu attēlu krājumu un papildliteratūru, lai skolēnu stāstījums būtu uzskatāmāks un vizuāli uztveramāks.

Skolniecēm ar šo uzdevumu veicās labi, katra grupa pēc savas prezentācijas izteica pašvērtējumu, kā viņām bija veicies ar sadarbību grupā, cik sarežģīti bija uzstāties un pastāstīt par savu tēmu, kas sagādāja grūtības. Skolotāja novēroja, ka skolnieces ir draudzīgas un māk sastrādāties, prezentēt savas grupas stāstījumu. Pēc skolnieču prezentācijām tika parādīts video - Latviešu tautas tērpi, kur skolnieces varēja apskatīt visu novadu tautastērpus.

Stundas noslēgumā, lai iegūtu atgriezenisko saiti no skolēniem, diplomdarba autore bija izvēlējusies izmantot lietderīgi mūsdienu informāciju tehnoloģijas. Skolniecēm mācību stundā vajadzēja izmantot mobilos telefonus, ja kādai tas nebija pieejams, skola nodrošināja planšetdatorus. Balsošanas spēles tēma - Latvija un latviešu tautastērps. Šajā spēlē bija 11 jautājumi un 4 atbilžu varianti. Skolniecēm vajadzēja izvēlēties pareizo un, izmantojot mobilo telefonu vai planšeti, atzīmēt izvēlēto variantu (sk. pielikumu nr. 2.). Skolniecēm diplomdarba autore izvēlētā mācību metode likās ļoti aizraujoša. Skolnieces varēja pārbaudīt savas zināšanas. Spēlē vairāk punktus iegūst tas, kurš atbild uz jautājumu ātrāk, tas radīja sāncensību klasesbiedreņu starpā.

Nākošo divu mācību stundu tēma bija atstarotāja skices izgatavošana pēc izvēlētā Kurzemes vainaga fragmenta. Izstrāde krāsainā plastilīna tehnikā. Šo stundu mērķis bija rosināt skolēnus radoši izpausties, veidojot skici krāsainā plastilīna, kā arī attīstīt skolēniem prasmi patstāvīgi strādāt.

Stundas ievaddaļā skolnieces izpētīja Kurzemes vainagu attēlus, secināja, cik tie ir dažādi, skaisti un krāšņi. Skolniecēm bija jāizvēlas izveidot 2 skices atstarotājam uz melna fona, ar plastilīnu veidot skices kompozīciju - vienu pēc izvēlētā Kurzemes vainaga fragmenta, otru brīvas izvēles kompozīciju, kur varēja izmantot skolnieču izvēlētu krāsu paleti. Šajās mācību stundās skolnieces strādāja ļoti aizrautīgi, ar lielu interesi un pacietību.

Astoņām mācību stundām tēma bija „Atstarotāja izšūšana pēc Kurzemes vainaga izvēlētā fragmenta”. Šajās mācību stundās skolnieces nostiprināja savas prasmes, izšujot atstarotāju, atkārtoja izšūšanas dūrienus, attīstīja prasmi strādāt patstāvīgi. Skolniecēm bija jāizšuj Kurzemes vainaga fragments, izmantojot vismaz 5 dažādus izšūšanas dūrienus, jāstrādā radoši un patstāvīgi. Mācību stundās skolnieces izmantoja diplomdarba autores gatavotos mācību uzskates līdzekļus - Kurzemes vainagu attēlus, izšūšanas dūrienu paraugus, darba lapu ar ieteicamajiem izšūšanas dūrieniem. Šajās mācību stundās skolnieces veica lielu praktisko darbu, ar skolotāju veica pārrunas par izšūšanas dūrieniem, kurus izmantot. Kaut gan darbs bija grūts, meitenes strādāja ar lielu prieku. Divām skolniecēm izšūšana sagādāja grūtības un bija vajadzīga lielāka skolotājas palīdzība.

Pēdējās divās mācību stundās skolnieces veica atstarotāja sašūšanu un apstrādi. Nostiprināja prasmes, atstarotāja sašūšanai izmantojot cilpu dūrienu, tieši sašūšana skolniecēm sagādāja vislielākās grūtības. Skolnieces izveidoja atstarotāja stiprinājumu, varēja radoši izpausties un izveidot stiprinājumu kādu pašas vēlējās. Attīstīja prasmi veikt pašvērtējumu un izpildīja nelielu aptauju ar apkopojumu par visās mācību stundās apgūto. Pēc diplomdarba autores domām, skolnieces 5.klasē māc veikt pašvērtējumu un dara to objektīvi. Šajā mācību stundā skolnieces veidoja nelielu izstādi, lai apskatītu klases biedreņu darbus, redzētu, cik tie ir dažādi, kaut bija izvēlēts viena un tā paša vainaga fragments.

4.2. Mācību sasniegumi un to izvērtējums

Diplomdarba autore mācību stundās vērtēja skolnieces, izmantojot ievadvērtēšanu, kārtējo un noslēguma vērtēšanu. Katrā mācību stundā skolnieces saņēma mutisku vērtējumu, trijās mācību stundās skolnieces ieguva vērtējumu - ieskaitīs, bet divās - summatīvu vērtējumu ballēs (sk.4.1.tabulu):

Vērtēšanas rezultāti

Skolniece	1.Ievadvērtēšana (ieskaitīts/ neieskaitīts)	2.Kārtējā vērtēšana (10 ballēs)	3.Kārtējā vērtēšana (ieskaitīts/ neieskaitīts)	4.Kārtējā vērtēšana (ieskaitīts/ neieskaitīts)	5.Noslēguma vērtēšana (10 ballēs)
1.	Ieskaitīts	10	Ieskaitīts	Ieskaitīts	9
2.	Ieskaitīts	9	Ieskaitīts	Ieskaitīts	8
3.	Ieskaitīts	7	Ieskaitīts	Ieskaitīts	8
4.	Ieskaitīts	10	ieskaitīts	Ieskaitīts	9
5.	n	6	Ieskaitīts	Ieskaitīts	7
6.	Ieskaitīts	9	Ieskaitīts	Ieskaitīts	8
7.	Ieskaitīts	8	Ieskaitīts	Ieskaitīts	9
8.	Ieskaitīts	8	Ieskaitīts	Ieskaitīts	8
9.	Ieskaitīts	8	ieskaitīts	Ieskaitīts	9
10.	Ieskaitīts	9	Ieskaitīts	Ieskaitīts	8
11.	n	9	ieskaitīts	Ieskaitīts	8

Uz ievadstundu, kur notika vērtēšana, nebija ieradušās divas skolnieces. Pārējās skolnieces stundā bija ļoti aizrautīgas, iesaistījās darbā, aktīvi izteica savu viedokli, ievēroja skolotājas sniegtās instrukcijas, aizrādījumus, patstāvīgi veica uzdoto darbu - mācījās salīdzināt izšūšanai nepieciešamos materiālus un darba rīkus, mācījās novērtēt to izmaksas.

Nākamajās piecās mācību stundās skolnieces mācījās izšūt krāsaino izšuvumu dūrienus. Dažām skolniecēm tas sagādāja grūtības, ar pūlēm varēja ievērt adatā diegu, nesaprata, kā vajag skaitīti izšūšanas auduma diegus, un nemācēja saprast, nolasīt izšūšanas rakstus, nostiprināt diegu pirms un pēc izšūšanas. Skolotāja vizuāli rādīja skolniecēm palielinājumā, kā ir jāizšuj dūrieni, lai labāk varētu uztvert un saprast kā to darīt. Šajās mācību stundās skolnieces izšuva uz krāsaina kanvas auduma dažādus līniju ritmus, ko pēc tam iestrādāja krāsainā apsveikuma kartītēs. Skolniecēm motivāciju strādāt radīja tas, ka viņu radītais darbs pēc tam varēs iepriecināt kādu citu. Dažas skolnieces savas kartītes papildināja ar sintaponu, veidojot tās telpiskas. Diplomdarba autores mērķis bija, veidojot šo izstrādājumu, skolniecēm iemācīt krāsainos izšuvuma dūrienus, ko pēc tam izmantot izšujot atstarotāju. Lai arī izšūšana dažām skolniecēm sagādāja grūtības, darbs tika izdarīts kvalitatīvi, tika izšūti 11 dažādi krāsaino izšuvuma dūrieni. Skolnieču vērtējumus par izšūtajām kartītēm var apskatīt pielikumā (sk.pielikumu nr.6).

Divas mācību stundas bija paredzētas, lai skolēni iepazītu kultūras mantojuma daudzveidību, latviešu tautastērpus, Kurzemes vainagus. Skolnieces šajā mācību stundā veica grupu darbu, iepazīstināja savas klasesbiedrenes ar tautas tērpu daudzveidību visos Latvijas novados, īpašu akcentu liekot uz tautastērpu vainagiem. Skolnieces grupās sadarbojās,

prezentēja darbu, izteica pašvērtējumu. Diplomdarba autore vēlējās skolēniem radīt interesi par tautastērpiem, tāpēc stundas noslēguma daļā bija sagatavojusi interaktīvu spēli, kur pārbaudīja, cik skolnieces uzmanīgi klausījās un atceras skolotājas un klases biedreņu stāstījumu (sk.pielikumu nr.3). Spēlei bija 11 jautājumi, kur skolniecēm ar savu mobilo telefonu vai planšesu palīdzību bija jābalso par savu izvēlēto variantu. Šajā mācību stundā tika vērtēta, attieksme pret darbu un spēles rezultāti. Ja skolnieces bija atbildējušas un vairāk kā pusi no jautājumiem pareizi un bija pozitīva attieksme pret darbu, tad ieguva vērtējumu ieskaitīts, ko šajā mācību stundā ieguva visas skolnieces (sk.pielikumu nr.4).

Pirms atstarotāja izšūšanas bija nepieciešams izstrādāt atstarotāja skici. Lai to izdarītu, skolnieces izmantoja melnu kartonu, baltu zīmuli un krāsainu plastilīnu. Skolnieces šajā mācību stundā strādāja patstāvīgi, pētīja Kurzemes vainagus un to fragmentus. Katra izvēlējās vienu fragmentu un taisīja skici, izmantojot tādas krāsas plastilīnu, kāds ir vainaga fragmentā. Otru atstarotāja kompozīciju ar krāsām kādas pašas vēlējās. Šis darbs skolniecēm ļoti patika, ar lielu aizrautību un interesi viņas pētīja un veidoja skici. Diplomdarba autore uzskata, ka tieši plastilīns skices izveidei bija ļoti labs materiāls, ar to var veidot, ar aizklāt laukumus, atstāt tajā dažādus rakstus un nospiedumus. Skolotāja šajā mācību stundā vērtēja darbavietas sakārtošanu, skices atbilstību vainaga fragmentam, radošumu. Šajā mācību stundā visas skolnieces saņēma ieskaitītu vērtējumu, viņu darbi bija interesanti, radoši un koši (sk.pielikumu nr. 7).

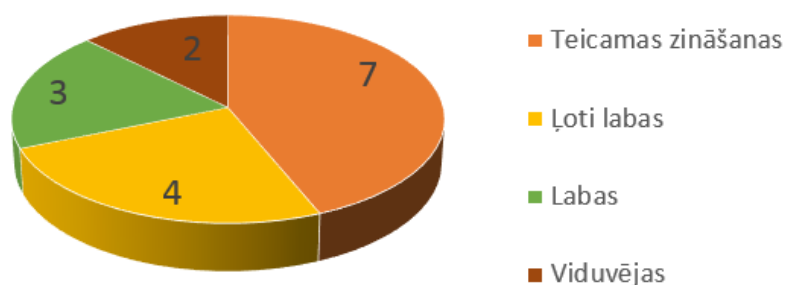
Astoņas mācību stundas bija paredzētas atstarotāja izšūšanai, kurā skolnieces nostiprināja savas izšūšanas prasmes un zināšanas. Skolniecēm vajadzēja izšūt Kurzemes vainaga fragmentu uz melna kanvas auduma, izmantojot vismaz 5 dažādus krāsaino izšuvumu dūrienus, strādāt patstāvīgi, radoši. Diplomdarba autore izstrādāja darba lapu, kur bija ieteicamie dūrieni atstarotāja izšūšanai (skatīt pielikums nr.9). Bija skolnieces, kas patstāvīgi izšuva, palīdzēja pārējām klases biedrenēm. Skolniecēm likās interesanti, ka viņas pašas var izgatavot sev atstarotāju, sākumā skatoties un diplomdarba autores rādīto uzskati, viņām šķita, ka tas būs grūts darbs, tomēr beigās atzina, ka tas nav tik grūti, kā sākumā likās. Viena skolniece atturīgi izturējās pret darbu, nevēlējās to veikt, jo viņai izšūšana sagādāja grūtības, tomēr beigās, ar lielu skolotājas mudinājumu, darbu paveica.

Pēdējās mācību stundās skolnieces sašuva atstarotāju, ja vēlējās tajā iepildīja sintaponu, skolnieces atstarotāja sašūšanai izmantoja cilpu dūrienu. Sašūšana bija grūts darbs, to atzina visas skolnieces, jo bija grūtības izvilkāt adatu cauri diviem audumiem. Pēdējā mācību stundā skolnieces izteica pašvērtējumu par to, kā viņām veicās darot šo darbu, kas sagādāja prieku, kas vislielākās grūtības. Skolnieces bija lepnas par labi paveiktu darbu, atzina, ka šo atstarotāju izmantos, liks pie skolas somas, vai uzdāvinās kādam. Visas skolnieces darbu

paveica un saņēma noslēguma vērtējumu ballēs (sk.pielikumu nr.5). Zemākais vērtējums bija 7 balles skolnieci, kurai atstarotāja izšūšana sagādāja vislielākās grūtības, viņa nebija izšuvusi 5 krāsainos dūrienus un uztaisījusi atstarotājam stiprinājumu. Sešas skolnieces saņēma 8 balles, jo bija dažādas kļūdas izšujot vai sašujot atstarotāju. Četras skolnieces saņēma 9 balles. Kopumā rezultāti ir ļoti labi. Diplomdarba autore ir gandarīta par paveikto darbu, skolnieču vērtējumiem un uztaisītajiem atstarotājiem (sk.pielikumu nr.10).

Diplomdarba autore savā pētījumā vēlējās uzzināt, kādas ir 5.klases skolnieču zināšanas par tautas tērpiem, izšūšanu, atstarotājiem. Skolnieces tika divas reizes anketētas, lai noskaidrotu, kādas ir viņu zināšanas pirms mācību vielas izklāsta un noslēgumā, pēc noslēguma vērtēšanas. Sākumā skolniecēm kopumā zināšanas par tautastērpiem bija apmierinošas, tomēr skolnieces neizmantoja pareizos terminus tautastērpa sastāvdaļu apzīmēšanai.

Apkopojot noslēguma anketas rezultātus, var secināt, ka 7 skolnieces izcili atpazīst izšūšanas tehniskos zīmējumus un var atrast, zina to nosaukumus, divas skolnieces pieļāva divas kļūdas, sajaucot kātu cilpu dūrienu ar cilpu dūrienu. Viena skolniece anketu aizpildīja ar 3 kļūdām un cita ar 4 kļūdām, savstarpēji samainot dūrienu nosaukumus (sk.4.1.attēlu).

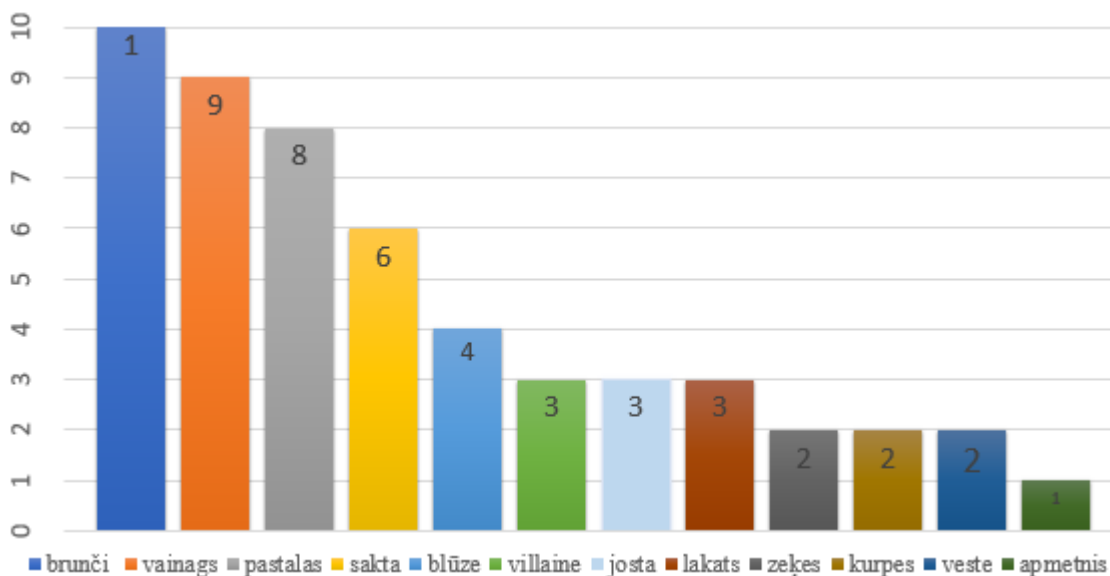
4.1.att. Skolnieču zināšanas par izšūšanas dūrienu nosaukumu un tehnisko zīmējumu (aptaujas rezultāti, 2017)

Šīs skolnieces sajauca cilpu dūrienu ar kātu dūrienu un ķēžu dūrienu ar cilpu dūrienu. Pēc pirmā jautājuma var secināt, ka skolniecēm jūk cilpu dūriens ar ķēžu dūrienu, jo šujot šo dūrienu, ir arī jāuzmet cilpa.

Otrajā aptaujas jautājumā skolotāja vēlējās noskaidrot, vai skolnieces atpazīst visus izšūšanā pielietotos dūrienus, cik un kādus izmantoja atstarotāja izšūšanai. Sešas skolnieces precīzi nosauca gan dūrienu skaitu, gan nosaukumus. Divas skolnieces pareizi no sauca skaitu, bet nepareizi 1 dūrienu. Viena skolniece rakstīja, ka izmantoja 4 dūrienus, bet nosauca tikai divus. Divas skolnieces atbildēja vispārīgi uz šo jautājumu, nesniedzot konkrētu atbildi.

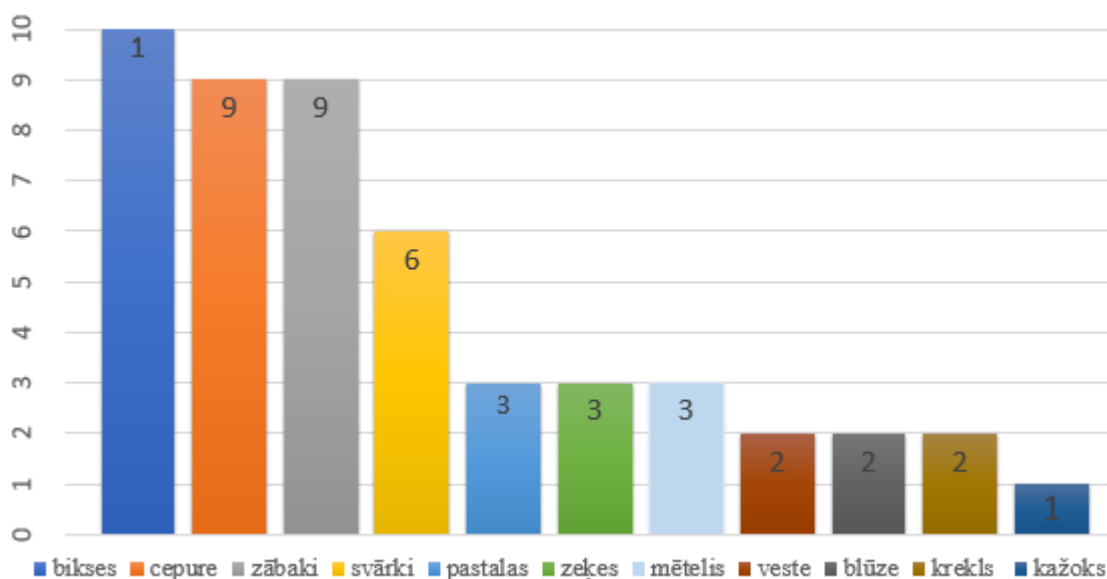
Pēc aptaujas var secināt, ka vairāk kā puse no skolniecēm var nosaukt izmantotos izšūšanas dūrienus.

Trešajā jautājumā skolniecēm vajadzēja uzrakstīt vismaz 4 tautas tērpa sastāvdaļu nosaukumus gan meitai, gan puisim. Meitai divas skolnieces nosauca 8 tautas tērpa sastāvdaļas, viena - 7, trīs - 5, četras - 4, viena - 2 sastāvdaļas. Visvairāk skolnieces atpazīna brunčus, vainagu, pastalas, vismazāk - vesti, kurpes, jostu, villaini (sk.4.2.attēlu):

4.2.att. Skolnieču zināšanas par tautas tērpa sastāvdaļām meitām (aptaujas rezultāti, 2017)

Uzrakstīt puīša tautastērpa sastāvdaļas skolniecēm bija grūtāk, un arī sastāvdaļu pareizs formulējums sagādāja grūtības, bija skolnieces, kas puīša svārkus nosauca par “kažoku” vai “mēteli”, kreklu par “blūzi”. Viena skolniece nosauca 8, viena - 7, četras - 5, četras - 4, viena - 2 tautastērpa sastāvdaļas puisim (sk.4.3.attēlu):

4.3.att. Skolnieču zināšanas par tautas tērpa sastāvdaļām puisiem (aptaujas rezultāti, 2017)

Ceturtais jautājums bija par novadu tautastērpiem. Skolniecēm pie attēliem bija jāuzraksta, kura novada tautastērps tas ir. Septiņas skolnieces pie visiem attēliem bija uzrakstījušas pareizus novadus. Divas skolnieces pieļāva divas kļūdas - viena sajauca Kurzemes tautastērpu ar Vidzemes tautastērpu, bet otra Kurzemes tautastērpu ar Latgales tautastērpu. Divām skolniecēm pareizi bija ierakstīts tikai viens novads - Latgale. Var secināt, ka skolnieces gandrīz labi zina, kuram novadam pieder kurš tautastērps. Pārrunājot ar skolniecēm pareizās atbildes, viņas atcerējās, ka Latgales tautastērps ir baltā krāsā, bet Kurzemes tautastērps ir košs, bagātīgs un krāšņs, lielākās grūtības sagādāja Vidzemes un Zemgales tautastērpu noteikšana.

Skolnieču zināšanas par tautastērpu sastāvdaļu nosaukumiem ir uzlabojušās, tomēr tām vajadzētu būt labākām. Šī bija pirmā reize, kad mācību stundās skolnieces padziļināti uzzināja, kāda ir mūsu tautastērpa vēsture, kādi ir dažādie novadu tautastērpu, kāda ir to vēsture. Visvairāk par tautas tērpiem zina skolnieces, kas apmeklē tautas deju kolektīvus, jo viņas uzstājas tautastērpos. Mācību stundās skolnieces dalījās savos iespaidos par to, kā viņas jūtas, kad ir uzvilkušas tautastērpu.

4.3. Skolotāja pašvērtējums, secinājumi

Diplomdarba autore, pēc pirmā nostrādātā gada skolā, ir uzkrājusi nelielu pieredzi un zināšanu bāzi. Diplomdarba autore secina, ka skolotāja darbs ir smags un darbietilpīgs. Skolotājs ir autoritāte, paraugs skolēnam, tāpēc ir jāievēro noteiktas uzvedības, pieklājības normas, kas parādās attieksmēs un attiecībās ar skolēniem. Ir jābūt godīgam un iecietīgam pret skolēniem. Svarīga ir katra skolotāja kustība, žests un izteiktais vārds. Skolotājam ir jāgatavojas mācību stundām, lai tās būtu mērķtiecīgas un tiktu sasniegts mācību stundas mērķis, jāgatavo izdales materiāli, mācību uzskates līdzekļi, jāvērtē skolēnu sasniegumi un iegūtās prasmes. Skolotājs ir tas, kas motivē skolēnus strādāt un sasniegt sev izvirzītos mērķus.

Skolotājam ir jāskatās katru skolēna potenciāls, to cik daudz var veikt katrs skolēns, kādas ir viņa individuālās spējas, iemaņas un motivācija. Skolēniem ir jāmaņa strādāt patstāvīgi, skolotājs ir padomdevējs, kas ieteiks kā rīkoties, ja notikusi kāda problēma. Skolēna un skolotāja sadarbībai ir jābalstās uz cieņu vienam pret otru. Skolnieces bija patstāvīgas, tomēr skolotājas palīdzība bija nepieciešama, kas izpaudās kā demonstrējums, paskaidrojums, uzmundrinājums, informācija. Skolnieces patstāvīgi pētīja tautastērpu vainagus, sadarbojās grupās, veidoja kompozīcijas skices, izšuva apsveikuma kartītes un

atstarotājus. Tas deva skolniecēs iespēju radoši izpausties, izvēlēties līniju ritmus, diegu un plastilīna krāsas.

Skolotājs ir tas, kas organizē mācību procesu, no tā ir atkarīgs, vai skolēniem šī stunda patiks un būs interesanta. Skolotājs izstrādā tematisko plānu un izvēlas atbilstošas mācību metodes. Veidojot tematisko plānu, tam jāatbilst vairākiem kritērijiem. Jāsāk ar ievadstundu, kurā skolēniem rada interesi par veicamo darbu, motivē to paveikt. Lai ieinteresētu skolēnus, ir jāizvēlas pareizās metodes.

Diplomdarba autore skolēnu ieinteresēšanai izmantoja interaktīvo spēli, kuru spēlējot skolēni varēja pārbaudīt savas zināšanas un iemācīties to, ko nezināja, jo pēc spēles pareizās atbildes tika pārrunātas. Lai arī sagatavošanās periods spēlei aizņem laiku, tā ir ļoti laba motivācija skolniecēm. Spēlē izmanto mūsdienu informācijas tehnoloģijas, kas ir neatņemama skolēnu ikdienas sastāvdaļa. Spēlē mobilie telefoni vai planšetes tiek izmantotas kā balsošanas ierīces. Ar šīs spēles palīdzību skolotājs var noteikt - ko skolnieces ir stundā iemācījušās un iegūt atgriezenisko saiti no mācību stundas, izanalizēt rezultātus un saprast, kuras zināšanas vajag vēl uzlabot.

Skolēniem, izstrādājot praktiskos darbus un apgūstot jaunas tekstiltehnikas, bieži rodas kādi sarežģījumi, skolotājam ir jāreķinās ar to un jāieplāno mācību stundā laiks individuālam darbam ar katru skolēnu. Kā skolotāja palīgs var būt skolēns, kurš jau ir apguvis šo tehniku un var palīdzēt klasesbiedriem tik galā ar sarežģījumu. Skolotājam ir jāradina skolēni pie darba, veikt uzdevumu neatkarīgi no situācijas, skolotājs nedrīkst padoties skolēnu provokācijām.

Skolēnu mācību uzdevumam ir jābūt mūsdienīgam, radošam un atbilstošam skolēnu vecumposmam, tādām, kuru skolēni veic ar prieku un aizrautību. Pēc diplomdarba autores domām, mājturības un tehnoloģiju skolotājiem ir jāveicina skolēnos vēlme pētīt un radīt. Savā izstrādātajā mācību tēmā "Atstarotāja izšūšana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasei" rosināja skolēnus pētīt nemateriālo kultūras mantojumu, tautastērpu, Kurzemes vainagus. Pēc pētīšanas izvēlēties fragmentu, izveidot kompozīcijas skici ar krāsaino plastilīnu un to izšūt ar krāsaino izšuvumu dūrieniem. Autore aicina arī citas skolotājas izmantot tautastērpus vai to fragmentus kā iedvesmas avotus skolēnu izstrādājumiem.

Skolēnu mācību sasniegumi ir jāvērtē regulāri, skolēniem ir nepieciešams vērtējums. Mutisks vērtējums skolēnus rosina strādāt, uzslavas - sniedz gandarījumu un ticību saviem spēkiem. Vērtējums ballēs skolniecēm ir ļoti svarīgs, tāpēc skolniecēm ir jāzina vērtēšanas kritēriji. Diplomdarba autore novēroja, ka skolnieces vēlas ļoti labas atzīmes, ir gatavas nākt uz konsultācijām, lai papildinātu savas zināšanas, prasmes. Skolotājam ir jābūt atvērtam konsultācijām un jānovērtē tas, ja skolnieces izrāda iniciatīvu papildus darbam pēc mācību stundām.

Skolotājam ir jāveicina harmoniska katra skolēna personības attīstīšana un veidošana, to var izdarīt tikai tad, ja skolēns pats saprot viņa darbības jēgu, kam ir jābūt saistībā ar dzīves jēgas izpratni. Lai skolēniem mācību stundās būtu emocionāli pozitīva gaisotne, skolotājam ir jābūt ar humora izjūtu, taisnīgam, pacietīgam, draudzīgam.

NOBEIGUMS

Diplomdarba pētāmā problēma: Kā, pētot nemateriālo kultūras mantojumu, rosināt skolēnus sintezēt tradicionālās vērtības laikmetīga izstrādājuma - atstarotāja izgatavošanai krāsaino izšuvumu tehnikā.

Lai risinātu problēmu, tika izstrādāts diplomdarbs ar mērķi teorētiski izpētīt tautas mākslas mantojuma un laikmetīgās jaunrades sasaisti, praktiski izstrādājot mācību saturu mācību tēmai "Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasei" mājturībā un tehnoloģijās, un pārbaudīt to Jaunmārupes pamatskolā.

Izstrādājot diplomdarbu, tika analizēta pedagoģiskā, psiholoģiskā un speciālā literatūra, dažādu autoru iepriekš veiktie pētījumi par rokdarbu attīstību Latvijā, rokdarbu mācīšanu skolās dažādos laikposmos, u.c.

Analizējot teorētisko literatūru, darba autore savam praktiskajam darbam guva nozīmīgas atziņas un izpratni par mācīšanas procesu. Autore piekrīt Geidža un Berlinera apgalvojumam, ka interaktīvā jeb mijiedarbības fāze ir mācīšanas galvenā daļa, kas notiek faktiskās mācību norises laikā, kad skolotājs un skolēni runā, klausās un savstarpēji sadarbojas. Būtiski ir tas, kā uzsver Ļ.Vigotskis, ka bērna attīstībai jāpiedāvā viņa spēkiem piemērotas grūtības pakāpes uzdevumi. Saistībā ar skolēnu motivāciju, autore daudz ieguva, iepazīstoties ar Dz.Albrehtas, V.Oņiščuka, T.Balašovas ieteikumiem. Galvenā atziņa - skolotājam konkrētā darbība jāorganizē tādējādi, lai tā radītu pozitīva gandarījuma un prieka emocijas par panākumiem, sasniegumiem.

Pētījumā secināts, ka rokdarbi, amatniecība un dažādi mājas darbi ir cieši saistīti ar bērna sagatavošanu viņa turpmākajai dzīvei. Skolēni caur rokdarbiem iepazīst pasauli, attīsta prāta spējas, radošumu, un patstāvīgu darbību.

Diplomdarba ietvaros mājturības un tehnoloģiju mācību stundas tika veidotas tā, lai skolnieces varētu pētīt nemateriālo kultūras mantojumu, strādāt patstāvīgi, radoši izpausties, izgatavot nepieciešanu izstrādājumu - atstarotāju, gūt gandarījumu par paveikto. Skolnieces darbu veica skolā, tas izslēdza to, ka darbu viņu vietā izdara kāds cits, kas, pēc autores domām, ir ļoti nozīmīgi. Šis darbs veicināja skolnieču radošumu - skolnieces pašas, patstāvīgi pieņēma lēmumus, kādus toņus izvēlēties izšūšanas darbiem, kādiem krāsainajiem dūrieniem izšūt un kā noformēt atstarotāja stiprinājumu.

Diplomdarba autores veidotās mācību stundas nodrošināja starppriekšmetu saikni - informātika, kultūra un praktiskā darbība. Jāatzīmē, ka mājturības un tehnoloģijas ir mācību priekšmets, kur var veidot starppriekšmetu saikni arī ar citiem mācību priekšmetiem –

matemātiku, kulturoloģiju, dabas zinībām, informātiku, angļu valodu, veselības mācību un sociālajām zinībām.

Svarīgi, ka mācību stundas nodrošināja gan teorētiskās zināšanas, gan praktisko darbu, un šajā procesā tika gūti uzskatāmi un ļoti pozitīvi vērtējami rezultāti, ko apliecina aptauju dati. Izmantojot aptaujas metodi un pārrunas, pētījuma ietvaros tika noskaidrotas skolnieču zināšanas par tautas tērpiem, to sastāvdaļām, krāsainajiem izšūšanas dūrieniem, atstarotājiem. Pirmajā aptaujā, uzsākot darbu, tika secināts, ka skolnieču zināšanas par tautastērpu sastāvdaļām ir vērtējamas tikai kā apmierinošas. Savukārt noslēguma aptaujas dati liecina, ka lielākā daļa skolnieču zina, kādi ir pareizie tautastērpu sastāvdaļu nosaukumi un kādi tautastērpi ir raksturīgi katram novadam. Secināts, ka meitu tautastērpu sastāvdaļu nosaukumus skolnieces atceras labāk nekā puisi. Skolnieces atpazīst izšūšanas dūrienu tehniskos zīmējumus, bet vairākas skolnieces jauc cilpu dūrienu ar ķēžu dūrienu. Skolnieces var pastāstīt cik un kādus dūrienus izmantoja atstarotāja izšūšanai.

Kopsavilkumā secināms, ka diplomdarba mērķis - izpētīt tautas mākslas mantojuma un laikmetīgās jaunrades sasaisti, izstrādājot mācību saturu mācību tēmai "Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā" mājturībā un tehnoloģijās 5.klasei, un praktiski to pārbaudīt Jaunmārupes pamatskolā - ir realizēts, jo tika izpildīti visi minētie uzdevumi mērķa sasniegšanai. Šāda diplomdarba tēma tika izvēlēta, jo darba autore uzskata, ka tautas mākslas mantojums ir vērtība, kas ir jāsauglabā, jāpopularizē jauniešu vidū. Jo īpaši šī tēma ir aktuāla, saistībā ar tuvojošos Dziesmu un deju svētku simtgadi, kad tiek aktualizētas latviešu tautas vērtības, tautastērpu pašrocīga izgatavošana, u.c. Pētot tautas mākslas mantojumu, jāmeklē mūsdienīgi risinājumi, kā to izmantot darbā ar skolēniem, kā tos ieinteresēt. Skolā ir plašas iespējas skolēniem šīs zināšanas dot, jo mājās vecāki var neatrast tam laiku.

Diplomdarba pētījuma rezultāti liecina, ka skolotājs mājturībā un tehnoloģijās veiksmīgi spēj rast risinājumu, kā pētīt nemateriālo kultūras mantojumu, piedāvāt to skolēniem praktiskajam darbam, ieinteresēt tos un veicināt to radošumu.

Saistībā ar turpmākajiem pētījumiem un tēmas izmantošanas iespējām mācību stundās, analizējot mācību tēmas "Atstarotāja izgatavošana krāsaino izšuvumu tehnikā 5.klasē" apguvi mājturībā un tehnoloģijās, autore secina, ka šī tēma sniedz plašas iespējas izpētīt novadu tautastērpu fragmentus un izmantot tos krāsaino un arī citu izšuvumu tehnikās. Lai ieinteresētu skolēnus pētīt tautas mākslas mantojumu, nozīmīgi ir tos vest, piemēram, uz Seno Klēti, tematiskajiem tirdziņiem, kur var apskatīt dažādus darbus, pie tautas daiļamata meistariem uz viņu darbnīcām, lai skolēni redzētu šo izstrādājumu tapšanas procesu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA, AVOTI

1. **Albrehta, Dz.** *Didaktika*. Rīga: Raka, 2001.
2. **Alsupe, A.** *Tautas lietišķā māksla. Padomju Latvijas lauku iedzīvotāji un viņu kultūra mūsdienās*. Rīga: Zinātne, 1985.
3. **Arterritory.** *Nācis klajā trešais 'Arterritory sarunas' žurnāls – par mākslas izšķirošo lomu mūsu izdzīvošanā* [tiešsaiste]. Rīga: delfi.lv, 2014. – [atsauce 11.05.2017.]. Pieejams:<http://www.delfi.lv/kultura/news/cultureenvironment/nacis-klaja-tresais-arterritory-sarunas-zurnals-par-makslas-izskiroso-lomu-musu-izdzivosana.d?id=45191546>
4. **Austruma, S.** Mūsdienu sabiedrības vērtību transformācija skolas jauniešu vidē. No: *Latvijas Universitātes raksti. 2014, 795. sēj. Pedagoģija un skolotāju izglītība*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014. 7.-17.lpp.
5. **Balašova, T.** (b.g.) *Jaunāko paaudžu mācību motivācijas veicināšanas iespējas latviešu valodas stundās*. [tiešsaiste]. Daugavpils: Daugavpils Universitāte, b.g. – [atsauce 18.04.2017.]. Pieejams:
https://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/pedagogija/Balasova.pdf
6. **Baltušīte, R.** *Skolotāja loma mācīšanās motivācijā*. Rīga: RaKa, 2006.
7. **Beck, U., Beck-Gernsheim, E.** *Losing the Traditional*. In: *Individualization*. London: SAGE Publications, 2002.
8. **Beitnere, D.** *Naratīva attiecības ar pašreferenci latviešu kultūras tekstuālajā telpā*. LU Raksti, 666. sēj. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004.
9. **Bērns, E.** *Spēles, ko spēlē cilvēki*. Rīga: Birojs 2000 Plus, 2002.
10. **Bika, I.** *Sākas pieteikumu pieņemšana Nemateriālā kultūras mantojuma sarakstam*. [tiešsaiste]. Cēsis: Vidzeme, 01.10.2017. – [atsauce 17.04.2017.]. Pieejams:
http://www.vidzeme.lv/lv/kulturas_jaunumi/41/130682/
11. **Birziņa, R.** *Mācību metodes bioloģijā*. [tiešsaiste]. Rīga: LU, b.g. – [atsauce 20.04.2017.]. Pieejams:
<http://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=20423&chapterid=6322>
12. **Birziņa, R.** *Tradicionālās mācību metodes*. [tiešsaiste]. b.v.: b.g. – [atsauce 12.05.2017.]. Pieejams:
http://skolai.daba.lv/proj_materiali/macibu_materiali/b/Tradic_macmetodes_prezent_rb_b.pdf
13. **Breslavs, G.** *Psiholoģijas vārdnīca*. Rīga: Mācību grāmata, 1999.
14. **Dauge, A.** *Māksla un audzināšana*. Rīga: Valters un Rapa, 1925.

15. **Dillon, J.T.** *Using Discussion in Classroom*. Buckingham: Open Universit Press, 1994.
16. **Dzērvīši, Al., A.** *Rokdarbu metodika*. Rīga: Valters un Rapa, 1937.
17. **Dzērvītis, A.** *Latvju rakstu un krāsu kompozīcija*. Rīga: Valters un Rapa, 1939.
18. *Enciklopēdiskā vārdnīca*. 1.daļa. Rīga: Latvijas Enciklopēdiju redakcija, 1991.
19. **Fabre, D.** Habiterles monuments. In: *Les monuments sonthabités (sousladirectione D. Fabreet A. Iuso)*. Paris: Éditions de la Maison dessciences del'homme, 2009. 17.–52.p.
20. *Izglītības likums*. LR likums, 29.10.1998. Rīga: Latvijas Vēstnesis [atsauce 08.05.2017].
Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=50759>
21. **Geidžs, N.L., Berliners, D.C.** *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, 1999.
22. **Geske, A., Kiris, K., Kozlovska, A., Ozola, A., Rečs, N., Spridzāne, K.** *Skolotāji Latvijā un pasaulē*. Monogrāfiju sērija Izglītības pētniecība Latvijā Nr.6. Rīga: LU PPMF Izglītības pētniecības institūts, 2015.
23. **Glaserfeld, E.** *Learning as Constructive Activity*. In: J.C. Bergeron&N.Herscovics (ed.) *Proceedings of the 5th Annual Meeting of the North American Group of Psychology in Mathematics Education*, Vol. 1. Montreal: PME-NA, 1983. 41.–101.p.
24. **Gordon, M.** *Toward A Pragmatic Discourse of Constructivism: Reflectionson Lessons from Practice*. Educational Studies, 2009. 39.-58.p.
25. **Gordon, E.W., Vergara, M.** (2009) *Supplements to Schooling. In Perspectives on Comprehensive Education Series. Theoretical Perspectives on Comprehensive Education: The Way Forward*. Lewiston, NY: The Edwin Mellen Press.
26. **Grasmane, M.** *Latviešu tautas tērpi, raksti, izšūšana*. Rīga: Rasa ABC, 2000.
27. **Kārkliņa, L.** *Mājturība I. Pamatskolas 5. kl. kurss*. Rīga: Valters un Rapa, 1926.
28. **Kārkliņa, L.** *Mājturība II. Pamatskolas 6. kl. kurss*. Rīga: Valters un Rapa, 1926.
29. *Koncepcija „Par Latvijas nemateriālās kultūras mantojuma saglabāšanu”*. MK 2008.gada 23.decembra rīkojums Nr.880. Rīga: Ministru kabinets [atsauce 17.04.2017.].
Pieejams: <https://biedribaharitas.files.wordpress.com/2012/06/nemateriala-k-mantojuma-koncepcija.pdf>
30. *Konvencija par nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu*. Konvencija. 17.10.2003. Parīze: Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija (UNESCO) [atsauce 19.04.2017.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/1533>
31. **Kravale, M.** *Jauniešu neformālā izglītība Latvijā*. Promocijas darbs, Daugavpils Universitāte, Izglītības un vadības fakultāte, 2006.
32. **Kultūras kanons.** *Tautas tradīcijas. Tautastērps*. [tiešsaiste]. Rīga: Kultūras kanons, b.g. – [atsauce 11.05.2017.]. Pieejams: <http://www.kulturaskanons.lv/lv/1/4/131/>

33. **Inglehart, R., Weze, C.** *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge, University Press, New York, 2005.
34. **Izglītības attīstības centrs.** *Informatīvs ceļvedis metožu izvēlei*. [tiešsaiste]. Rīga: IAC, b.g. – [atsauce 20.04.2017.]. Pieejams: iac.edu.lv/arhivs/numuri/raksti/10_metodes.doc
35. **Jansone, A.** Vērtību sistēmas un pētniecības veidošanās procesi Latviešu lietišķajā mākslā. No: *Pētījumi par nemateriālo kultūras mantojumu (Bulgārija – Latvija)*. Rīga: LU LVI, 2013. 104.-116.lpp.
36. *Latvijas kultūras kanons*. [tiešsaiste]. Rīga: Kultūras kanons, b.g. – [atsauce 17.04.2017.]. Pieejams: <http://www.kulturaskanons.lv/lv/1/>
37. **Latvijas Nacionālais kultūras centrs.** *Stājas spēkā Nemateriālā kultūras mantojuma likums*. [tiešsaiste]. Rīga: LMKC, 01.12.2016 – [atsauce 17.04.2017.]. Pieejams: <http://www.lnkc.gov.lv/jaunumi/stajas-speka-nemateriala-kulturas-mantojuma-likums/>
38. **Lieģeniece, D.** *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa, 1999.
39. **Lieģeniece, D.** *Mijiedarbība. Mācīsimies sadarbojoties*. Rīga: Mācību grāmata, 1998.
40. **LR Izglītības un zinātnes ministrija.** *Latvijas Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam*. Rīga: LR Izglītības un zinātnes ministrija, 2013.
41. **LR Izglītības ministrija.** Mācību satura departaments. *Programma 10.–12. klasei*. Rīga, 1992.
42. **LR Izglītības ministrija.** *Pamatizglītības standarts mājturībā*. Rīga: Latvijas Republikas Izglītības ministrija, 1992.
43. *LR Kultūras ministres Helēnas Demakovas runa apvienotajā triju Baltijas valstu konferencē "Dziesmu un deju svētku tradīcija - ideāli un īstenība" Tallinā 2005.gada 18.februārī* [tiešsaiste]. Tallina: lvportals.lv, 2005 – [atsauce 26.04.2017.]. Pieejams: <http://www.lvportals.lv/print.php?id=101976>
44. **Madre, I.** *Izšūšana*. Rīga: Vaga, 1993.
45. **Madre, I.** *Izšuvumi*. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1993.
46. **Maslo, I.** *Mācību metodes izglītības iestādēs*. Skolotājs, 1998, Nr.5., 6.
47. **Maslo, I.** *Skolas pedagoģiskā procesa diferenciacija un individualizācija*. Rīga: RaKa, 1995.
48. **Maslow, A.** *Motivation and personality*. New York: Harper & Row, 1970.
49. *Mājturība un tehnoloģijas. Mācību priekšmeta standarts 1.–9.klasei*, 12.08.2014. Rīga: Latvijas vēstnesis [atsauce 08.05.2017.] Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=268342>
19.pielikums
50. **McKeachie, W.J.** *Teaching Tips*. Lexington, Mass: Heath, 1994.
51. **Milts, A.** *Ētika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 1999.

52. **Kolb, D.** *Experiential learning: experience as the source of learning and development.* Englewood Cliffs, New Jersey: 1984.
53. **Milgrāve, I.** Mājturības mācību grāmata kā medijs 20. gs.20.–30. gados. No: *Latvijas Universitātes raksti*, 781. sēj.: *Pedagoģija un skolotāju izglītība*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012. 222.–231.lpp.
54. *Nemateriālā kultūras mantojuma likums.* LR likums. 29.09.2016. Rīga: Latvijas Vēstnesis, Nr. 204 (5776) [atsauce 17.04.2017.]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/285526-nemateriala-kulturas-mantojuma-likums-2.pants>
55. *Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību.* LR MK noteikumi Nr.662, 28.10.2014. Rīga: Latvijas Vēstnesis Nr.219 (5279) [atsauce 08.05.2017.]. Pieejams:<https://likumi.lv/ta/id/269965-noteikumi-par-pedagogiem-nepieciemamo-izglitibu-un-profesionalo-kvalifikaciju-un-pedagogu-profesionalas-kompetences-pilnveides>
56. *Novitātes pedagoģijā profesionālās izglītības skolotājiem.* [tiešsaiste]. Rīga: profizgl.lu.lv, b.g. – [atsauce 27.04.2017.]. Pieejams: <http://profizgl.lu.lv/mod/book/tool/print/index.php?id=12113>
57. **Oberte-Beklešova, L., Beklešovs, S., Sodums, A.** *Latvju raksti runā.* Melburna: Latviešu tautas mākslas fonds, 1999.
58. **Omarova, S.** *Cilvēks runā ar cilvēku.* Rīga: Kamene, 2003.
59. **Oņiščuks, V.** *Mācību stunda mūsdienu skolā.* Rīga: Zvaigzne, 1985.
60. *Pedagoģija.* J. Babanska red. Rīga: Zvaigzne, 1987.
61. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca.* Sastādījis aut. kol. V. Skujiņas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC, 2000.
62. **Piažē, Ž.** *Bērna intelektuālā attīstība.* Rīga: Pētergailis, 2002.
63. **Pļaveniece, M., Škuškoviņa, D.** *Sociālā psiholoģija pedagogiem.* Rīga: RaKa 2001.
64. **Prīberga, D.** *Senās mežģīnes Latvijā.* Rīga: Zelta grauds, 2007.
65. **Rubana, I.M.** *Mācoties darot.* Rīga: RaKa, 2004.
66. **Santova, M.** Nemateriālais kultūras mantojums: nedaudz vairāk kā spoguļattēls. No: *Pētījumi par nemateriālo kultūras mantojumu (Bulgārija – Latvija)*. Rīga: LU LVI, 2013. 8.-16.lpp.
67. **Senā Klēts.** *Latviešu arheoloģiskais un etnogrāfiskais tautastērps* [tiešsaiste]. Rīga: Senā klēts, b.g. – [atsauce 21.04.2017.]. Pieejams: <http://www.senaklets.lv/tautas-t%C4%93rpi.php>

68. **Stage, S.** Introduction. Home economics: What's in a name? In: Sarah Stage, Virginia B. Vincenti (eds.). *Rethinking Home Economics: Women and the History of a Profession*. Ithaca; London: Cornell University Press, 1997.
69. **Staris, A., Ūsiņš, V.** *Izglītība un pedagoģijas zinātnes attīstība Latvijā pirmās brīvvalsts laikā*. Rīga: Zinātne, 2000.
70. **Šilņeva, L., Eglīte, E.** *Kas ir problēmbalstīta izglītība*. Rīga: JUMI, 2001.
71. **TALIS.** *Creating Effective Teaching and Learning Environments* [tiešsaiste]. b.v.: OECD, 2009. – [atsauce 11.05.2017.]. Pieejams: <http://www.oecd.org/education/school/43023606.pdf>
72. *Termini un citi jēdzieni pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības standartos* [tiešsaiste]. b.v.: b.g. – [atsauce 10.05.2017.]. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/termini_standartos.pdf
73. **Tradicionālās kultūras informācijas centrs.** *Latvijas kultūras kanons*. [tiešsaiste]. Rīga: TKIC b.g. – [atsauce 17.04.2017.]. Pieejams: http://www.tradicijas.lv/?page_id=161
74. **UNESCO Latvijas Nacionālā komisija.** *Nemateriālais mantojums*. [tiešsaiste]. Rīga: UNESCO, b.g. – [atsauce 17.04.2017.]. Pieejams: <http://www.unesco.lv/lv/kultura/nematerialais-kulturas-mantojums-6/nematerialais-mantojums-1/>
75. **Urdziņa – Dzeruma, M.** Rokdarbu kā mākslas jomas vēsturiskā attīstība. No: *Latvijas Universitātes raksti. 2014, 795. sēj. Pedagoģija un skolotāju izglītība*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2014. 114.-125.lpp.
76. *Valkas Latviešu Vidusskolu pagaidu programma*. Valka, 1919.
77. **Vilcāne, V.** Ieskats mājturības kultūras attīstībā Latvijā 20.gadsimta 20. un 30.gados. *Latvijas vēstures institūta žurnāls*, Nr.2 (99), 2016
78. *Vispārējās izglītības likums*. LR likums, 10.06.1999. Rīga: Latvijas Vēstnesis [atsauce 08.05.2017]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=20243>
79. **Zelmenis, V.** *Pedagoģijas pamati*. Rīga: RaKa, 2000.
80. **Žukovs, L.** Darbmācības satura attīstības tendences Latvijas vispārīzglītojošajās skolās. No: *Mācību un audzināšanas satura attīstības galvenās tendences Latvijas PSR vispārīzglītojošajā skolā*. Zinātniskie raksti. Rīga: LPSR IM, 1987. 72.–89. lpp.
81. **Žukovs, L., Kopeloviča, A.** *Pedagoģiskā doma Latvijā*. Rīga: RaKa, 1997.
82. **Выготский, Л.С.** *Педагогическая психология*. Москва: Педагогика, 1991.
83. **Выготский, Л.С.** *Собрание сочинений*. Москва: Педагогика, 1983.

PIELIKUMI

1.pielikums.

Kurzemes tautastērpi, vainagi

2.pielikums

Skolēnu aptaujas atbildes

Skolēnu atbildes uz aptaujas jautājumiem par tautastērpiem.

Skolniece	Kā tu saviem vārdiem izskaidrotu, kas ir latviešu tautastērps?	Kur un kādos pasākumos tu esi redzējusi tautastērpu?	Vai tavā ģimenē kādam ir tautas tērps vai kāda tā sastāvdaļa? Kādas?	Kādas ir tautastērpa sastāvdaļas puisim, meitai?	Kāds būtu ieteicamais matu sakārtojums valkājot tautastērpu?	Ko tu zini par vainagu valkāšanu?	Kura novada tautastērps tev patīk vislabāk? Kāpēc?
1.	Latviešu tautas tērps ir tērps, kurš latviešiem ir jau kopš seniem laikiem.	Es esmu redzējusi tautu deju koncertos. Esmu redzējusi arī koncertā, kurā piedalījos.	Diemžēl nav.	Puišiem parasti ir cepures, Bet meitām vainagi.	Ieteicama ir cope vai aste.	Tos nēsā gandrīz vienmēr.	Vidzemes, jo tas man liekas viss skaistākais.
2.	Tas ir sava veida tērps, piemēram, Latgalē ir sava veida tērps.	Es tautas tērpus esmu redzējusi tautas dejās vai arī līgo.	Nē nav, jo mēs tāds nevelkam.	Meitenēm ir gari svārki, apmetnis un jostas un arī vestes un balta blūze, puišiem ir bikses un tāds takā mētelis.	Meitenēm divas bizes vai arī viena.	Ka tos velkā līgo.	Kurzemes. tāpēc, ka tie izskatās vislabāk no visiem.
3.	Umm..... Tērps?	Jāņu vakarā	Neviena	Svārki, galvassega, blūze, pastalas.	BIZĪTES!!!!	Neko...	Uhhh... Mārupes???
4.	Tautas tērpi atšķiras gan meitenēm, gan puišiem tie rakstu savu novadu, kā arī katra novada ir	Deju svētkos, brīvdabas muzeja, latviskos koncertos, „Jānos”, koros.	Manai vecmammai ir tautas tērpā svārki un pastalas un josta.	Puisim ir pastalas, zeķes, bikses, krekls, sakta, prievīte, josta. Metai ir pastalas zeķes svārki	Metam izlaisti mati vai 1 vai 2 bizes.	Vainagus velka neprecētas meitas, bet precētas galvassegas. Tie var būt sarkani un balti vai	Man vislabāk patīk Latgales, jo man ļoti patīk tautas tērpu krāsas tur.

	savādāki, tos velk dejojot tautas dejas, kā arī tie paredzēti citiem pasākumiem.			blūze villaine sakta veste galvassega vai vainags.		zili un dzelteni. Rakstus uz vainagiem izšuj.	
5.	No vilnas gatavots tradicionāls Latviešiem tērps.	Jāņos	Nav	Meitenei brunči, vainags vai lakatiņš	Divas bizes	Neko	Zemgales, jo tur ir manas mīļākās krāsas
6.	Es domāju, ka latviešu tautas tērps ir simbols Latvijai tautas dejās.	Savā koncertā, kad gāju dejošanā, dziesmu un deju svētkos.	Manas māšas tēta omītei bija palikusi liela, veca sakta.	Svārki, apakšsvārki, blūze, sakta, vilnas zeķes, pastalas - meitenei un bikses, vilnas zeķes, pastalas, blūze, varbūt jaciņa - apmetnis.	Cope.	Nezinu	Alsungas, jo viņiem ir skaisti svārki.
7.	Svētku tērpi seniem latviešiem	Tautas deju koncertos	Man ir mazs ornaments no kroņa un pazudusi josta	Zēniem svārki meitenēm brunči	Meitenēm vai bize vai cope	Kurzemē tie ir smagi	Man patīk visi, jo katrs ir skaists savā veidā
8.	Tas ir latviešu nacionālais tērps	Dziesmu un deju svētkos, dažādos latviešu pasākumos, Jāņos utt.	Man ir tautas tērpa vainags un arī pastalas un apakšsvārki, un zeķes.	Svārki, veste, bikses, vainags, blūze, pastalas, saktas, zābaki, zeķes.	Cope, aste, divas vai viena bize.	Vainagus parasti velk dejojot tautas dejas vai arī pīt vainagus Jāņos vai Līgo svētkos	Man patīk Vidzemes tautastērps jo es dzīvoju Vidzeme
9.	Latviešu tautas tērpi simbolizē novadus un to atšķirības.	Koncertos, Jāņos, skatēs.	Mūsu ģimenei nav tautas tērps vai tā sastāvdaļa.	Puisim: Bikses, krekls, zeķes, pastalas vai kurpes, josta. Meitai: pastalas vai kurpes, blūze, lakats, vainags, svārki, galvassega, veste,	Cope, bize, divas bizes, divas copes.	Vainagus velk tikai neprecētas meitenes. Katrā novadā ir savādāki vainagi.	Kurzemes, jo viņiem ir skaisti vainagi.

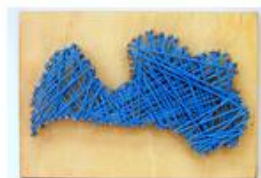
				villaine.			
10.	Latviešu tautas tērps ir latviešu simbols	Es tautas tērpus esmu redzējusi Līgo svētkos un dziesmu un deju svētkos	Manā ģimenē ir man un maniem brāļiem tautas tērpi. Maniem brāļiem ir pastalas, veste un bikses, bet man kleita, pastalas, svārki, veste un vainags.	Puisimbikses, krekls, pastalas un veste. Meitai-pastalas, kleita vai svārki un veste, vainags, blūze.	Valkājot tautas tērpu, ir iecienīta viena bize.	Par vainagu valkāšanu es zinu to, ka ir dažādi vainagu veidi un tos parasti piestiprina ar sprādzēm.	Man ļoti patīk visi novada tautas tērpi, jo visiem tautas tērpiem ir kaut kas interesants.
11.	Latviešu tautas tērps ir tērps, kas simbolizē valsti vai novadu.	Latviešu dziesmu un deju svētkos, tautas deju skatēs vai pasākumos.	Manai vecmammai ir svārki un sakta.	Meitenei-svārki, pastalas, garās zeķes, blūze, sakta, vainadziņš, apakšsvārki, baltas apakšbikses. Puisim-pastalas, zeķes, bikses, blūze, iespējams veste.	Meitenēm-bizītes sapūstas ar matu laku. Zēniem-matu laka.	Katram novadam ir citādāk. Vainags nav obligāts.	Man vislabāk patīk Kurzemes, jo meiteņu svārki ir ļoti skaisti (manuprāt).

Skolnieču atbildes uz aptauju par atstarotājiem

Skolniece	Kādus atstarotājus Tu esi ievērojis?	Vai skolēni, tavi klases biedri, lieto atstarotājus?	Vai tev ir atstarotājs vai apģērbs ar to?	Kāds ir interesantākais atstarotājs, ko esi redzējis?
1.	Visādus.	Nezinu, bet skolā nē.	Nē	Saulīte.
2.	Atstarotājus pie jakam, mugursomām, tādus, kuri ir ka stienīši un tu pa viņu uzsit un viņš sarullējas vienkārši visdažādākajās formas ka piekarini.	Jā	Jā	Sunim kā kakla siksnā
3.	Piekarināmos pie somas, apliekamo ap roku	Kā kuru reizi	Jā	Mantiņa atstarotājs
4.	Uz roku sitamos kā rokassprādze, uz somām kā aplītis.	Jā	Jā	Nevaru atcerēties.
5.	Jebkādu	Jā	Nē	Neesmu tādu redzējusi
6.	Pelēkus (mīkstus), tādus ar kuriem uzsit pa roku, un viņš salokās, cietus (tādus dod briļļu veikalā "Fiellman").	Daži.	Jā	Esmu redzējusi slēpošanas jaku, kas sastāv tikai no atstarotājiem.
7.	Parastus dzeltenus vai arī uz riteņiem.	Tikai daži	Man ir ritenis un varbūt arī kādai skolas somai	Mīkstās mantiņas vai arī piekariņus
8.	Pie mugursomām, kā piekariņi. kā suņu kakla siksnas.	Jā	Jā	Atstarotājs suņa forma
9.	Es esmu ievērojusi atstarotājus mantiņu formā.	Daži	Jā	Es esmu redzējusi atstarotājus mantiņu formā.
10.	Tādus kas ir apģērbā, parastus ko var piespraust.	Lielākā daļa lieto.	Jā	Uz cepures takā tādas līnijas.
11.	ATSTAROTĀJI!!!!	Jā	Jā	Mīksto mantiņu veidā, sirsniņu veidā, statuju veidā.

3.pielikums.

Interaktīvā spēle "Latvija un latviešu tautastērpi"

1. Cik vēsturisko novadu ir Latvijā?

2. Kā sauc attēlā redzamo Latvijas vēsturisko novadu?

3. Kurā vēsturiskajā novadā atrodas Mārupe?

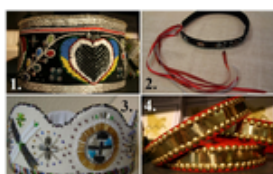
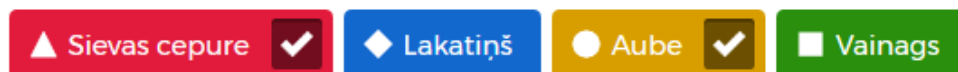
4. Tuvojas XXVI Vispārējie latviešu Dziesmu un XVI Deju svētki. Kura gada vasarā tie notiks?

5. Latviešiem ir daudzveidīgi tautas tērpi. Kurā attēlā redzams Kurzemes tautas tērps?

6. Tautas tērpu veido vairākas sastāvdaļas. Kā sauc attēlā redzamo galvas segu?

7. Latviešu tautas tērpi ir vairāki vainagu varianti. Kurš no šiem ir spangu vainags?

8. Kuras tekstiltehnoloģijas izmanto darinot tautas tērpus?

- ▲ Aušana ✓ ◆ Adīšana ✓ ● Sūšana ✓ ■ Izšūšana ✓

9. Villaines bieži rotā krāšņi izšuvumi. Kādas rakstu zīmes vari saskatīt attēlā?

- ▲ Austras koka zīmi ✓ ◆ Akas zīmi ● Ūsiņa zīmi ■ Jumja zīmi

10. Kādas tehnikas izmanto tautas tērpu vainagu rotāšanai?

- ▲ Izšuj ar pēritēm. ✓ ◆ Tamborē. ● Izšuj ar krāsainajiem izšuvumiem ✓ ■ Darinana no bronzas skārda sloksnes ✓

11. Kurus no attēlā redzamajiem tērpiem tu vēlētos savā garderobē?

- ▲ 1. ✓ ◆ 2. ✓ ● Abus ✓ ■ Nevienu ✓

Interaktīvās spēles rezultāti

Skolnieču atbildes uz spēles jautājumiem

Vieta	Spēlētājs	Cik vēsturisko novadu ir Latvija?	Kā sauc attēlā redzamo Latvijas vēsturisko novadu?	Kurā vēsturiskajā novadā atrodas Mārupe?	Tuvojas XXVI Vispārējie latviešu Dziesmu un XVI Dēļ svētki. Kura gada vasarā tie notiks?	Latviešiem ir daudzveidīgi tauttērpi. Kurā attēlā redzams Kurzemes tautastērps?	Tautastērpu veido vairākas sastāvdaļas. Kā sauc attēlā redzamo galvas segu?	Latviešu tautas tērpiem ir vairāki vainagu varianti. Kurš no šiem spāngū vainags?	Kuras tekstiltehnoloģijas izmanto darlot tautas tērpus?	Vīlaines bieži rotā krāšņi izšuvumi. Kādas rakstu zīmes vari saskatīt attēlā?	Kādas tehnikas izmanto tautastērpu vainagu rofšanai?	Kurus no attēlā redzamajiem apģērbiem tu vēlētos savā garderobē?
1.	4.	4	Kurzeme	Vidzemē	2018.gada	3.	Sievas cepure	4.	Izšūšana	Austras koka zīmi	Izšuj ar pērītēm.	1.
2.	10.	4	Kurzeme	Vidzemē	2018.gada	2.	Sievas cepure	1.	Aušana	Austras koka zīmi	Izšuj ar pērītēm.	1.
3.	6.	4	Kurzeme	Vidzemē	2019.gada	3.	Aube	4.	Izšūšana	Austras koka zīmi	Izšuj ar pērītēm.	2.
4.	2.	4	Kurzeme	Vidzemē	2020.gada	1.	Aube	4.	Aušana	Austras koka zīmi	Izšuj ar pērītēm.	1.
5.	11.	4	Kurzeme	Vidzemē	2018.gada	3.	Sievas cepure	1.	Adšana	Austras koka zīmi	Izšuj ar pērītēm.	1.
6.	3.	3	Kurzeme	Zemgalē	2017.gada	2.	Sievas cepure	4.	Izšūšana	Austras koka zīmi	Izšuj ar pērītēm.	2.
7.	8.	3	Kurzeme	Zemgalē	2017.gada	2.	Sievas cepure	4.	Izšūšana	Austras koka zīmi	Izšuj ar pērītēm.	2.
8.	9.	4	Kurzeme	Zemgalē	2020.gada	1.	Aube	4.	Adšana	Austras koka zīmi	Izšuj ar pērītēm.	Abus
9.	7.	4	Kurzeme	Vidzemē	2019.gada	1.	Sievas cepure	1.	Aušana	Austras koka zīmi	Darinana no bronzas skārda sloksnes	1.
10.	5.	4	Kurzeme	Latgalē	2018.gada	3.	Sievas cepure	1.	Izšūšana	Ūsiņa zīmi	Izšuj ar pērītēm.	1.
11.	1.	4	Kurzeme	Zemgalē	2019.gada	2.	Sievas cepure	1.	Aušana	Junja zīmi	Izšuj ar krāsainajiem izšuvumiem	Abus

Vieta	Skolnieces	Iegūtie punkti	Pareizās atbildes	Nepareizās atbildes
1.	4.	11726	10	1
2.	10.	11479	10	1
3.	6.	10495	9	2
4.	2.	10199	9	2
5.	11.	9788	9	2
6.	3.	9585	8	3
7.	8.	9585	8	3
8.	9.	9179	8	3
9.	7.	8579	8	3
10.	5.	6824	7	4
11.	1.	6635	7	4

5.pielikums.

Skolnieču mācību sasniegumi

Vērtējuma tabula par izšūšanas paraugiem krāsaino izšuvumu tehnikā

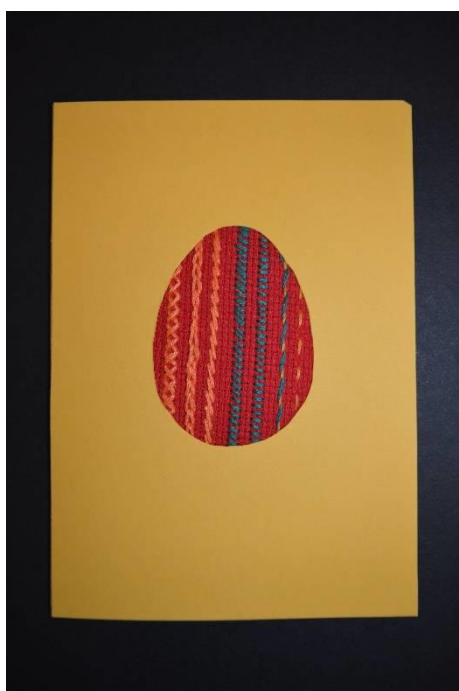
Vērtēšanas kritēriji	Darbs stundā	Kompozīcijas kopskats	Krāsu saskaņa	Diegu galu nostiprināšana	Dūrienu atbilstība tehniskajam zīmējumam	Dūrienu kvalitāte	Kopā	Izpilde	Vērt.
Iegūstamo punktu skaits	3	2	2	2	11	11	31		
Skolnieces									
1.	3	2	2	2	11	11	31	100%	10
2.	3	2	2	2	10	9	28	90,32%	9
3.	2	1	2	2	9	8	24	77,42%	7
4.	3	2	2	2	11	11	31	100%	10
5.	3	2	1	2	6	6	20	64,52%	6
6.	3	2	2	2	10	10	29	93,55%	9
7.	3	2	2	1	8	9	25	80,65%	8
8.	3	2	2	1	8	9	25	80,65%	8
9.	3	2	2	2	8	8	25	80,65%	8
10.	3	2	1	2	10	10	28	90,32%	9
11.	3	2	2	1	10	10	28	90,32%	9

Vērtējuma tabula par atstarotāja izšūšanu krāsaino dūrienu tehnikā 5.klasē

Vērtēšanas kritēriji	Atieksme pret darbu	Patsiāvīgums	Radošums	Atbilstība izvēlētajam vainaga fragmentam	Krāsu saskaņa izvēle	Pašvērtējuma atbilstība	Krejsā puse, diegu galu nostiprināšana	Dūrienu izvēle, atbilstība	Dūrienu kvalitāte	Astarotāja sašūšanas kvalitāte	Izstrādājuma kopskats	Stiprinājums, tā kvalitāte.	Kopā	Izpilde	Vērt.
Legūstamo punktu skaits	2	2	2	2	2	2	2	5	10	3	3	2	37		
Skolnieces															
1.	2	2	2	1	2	2	1	5	9	3	3	2	34	91,89%	9
2.	2	2	2	2	2	2	2	4	8	1	2	2	31	83,78%	8
3.	1	2	2	2	2	2	1	3	7	3	3	2	30	81,08%	8
4.	2	2	2	2	2	2	2	5	10	1	3	2	35	94,59%	9
5.	1	2	2	1	0	1	2	4	8	3	2	0	26	70,27%	7
6.	2	2	2	1	1	2	2	5	8	3	1	2	31	83,78%	8
7.	2	2	2	2	1	2	2	5	10	2	3	2	35	94,59%	9
8.	2	2	2	2	2	2	2	4	6	3	2	0	29	78,38%	8
9.	2	2	2	2	2	2	2	4	9	2	3	2	34	91,89%	9
10.	2	2	2	2	1	2	2	5	8	2	2	2	32	86,49%	8
11.	1	2	2	2	2	2	2	5	6	2	3	0	29	78,38%	8

6. pielikums.

Skolēnu izšūtās apsveikuma kartītes

7. pielikums.

Skolēnu atstarotāju skiču kompozīcijas krāsainā plastilīna tehnikā

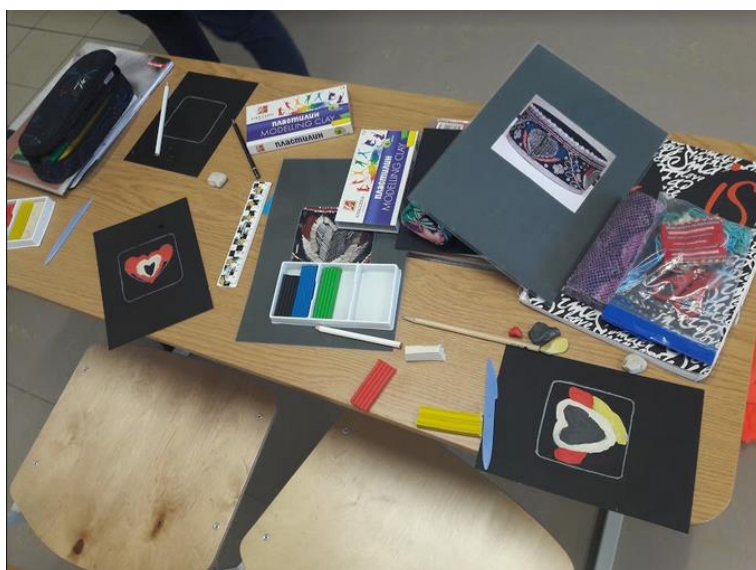
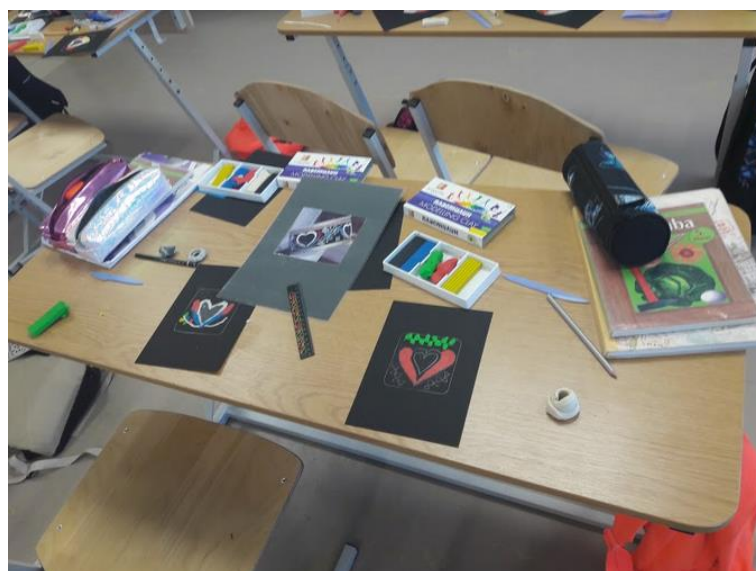
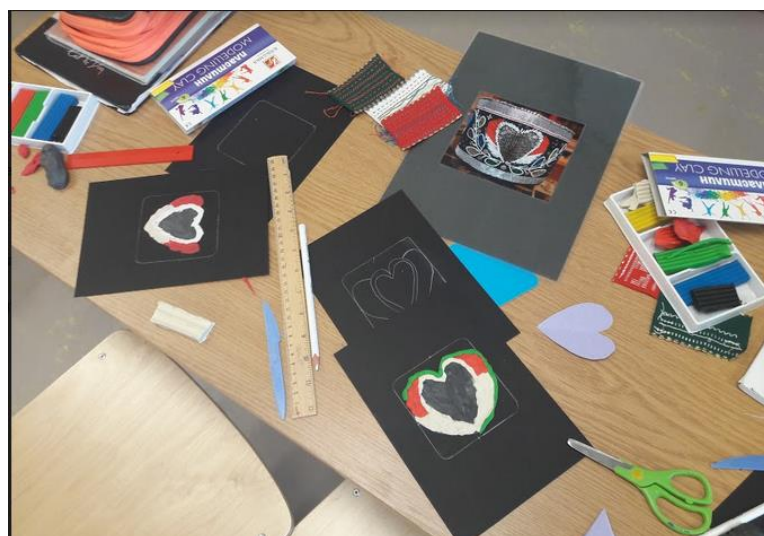

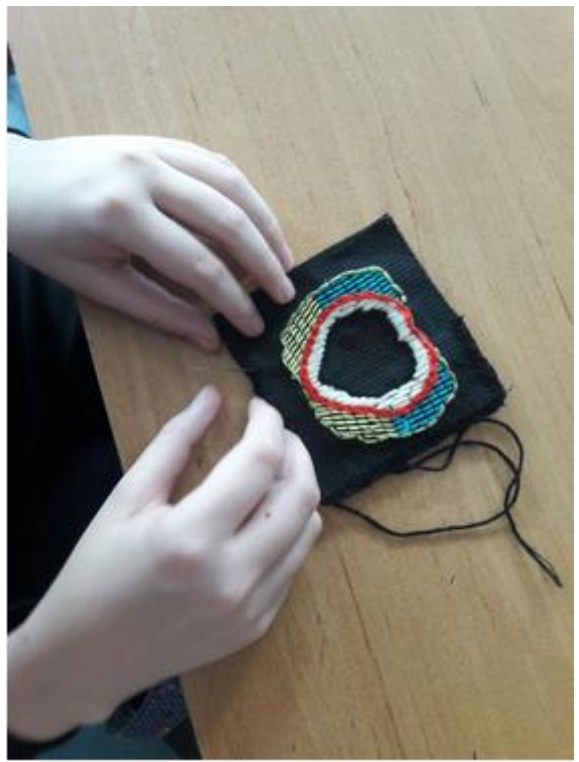
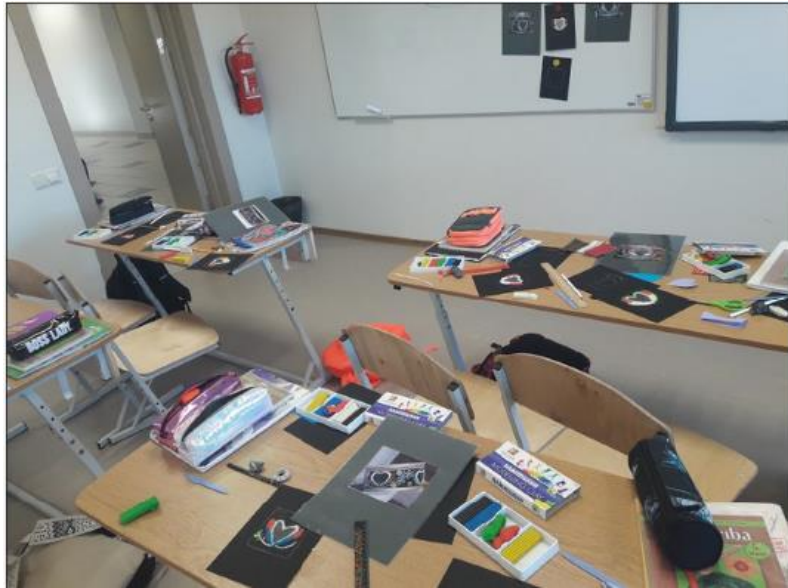

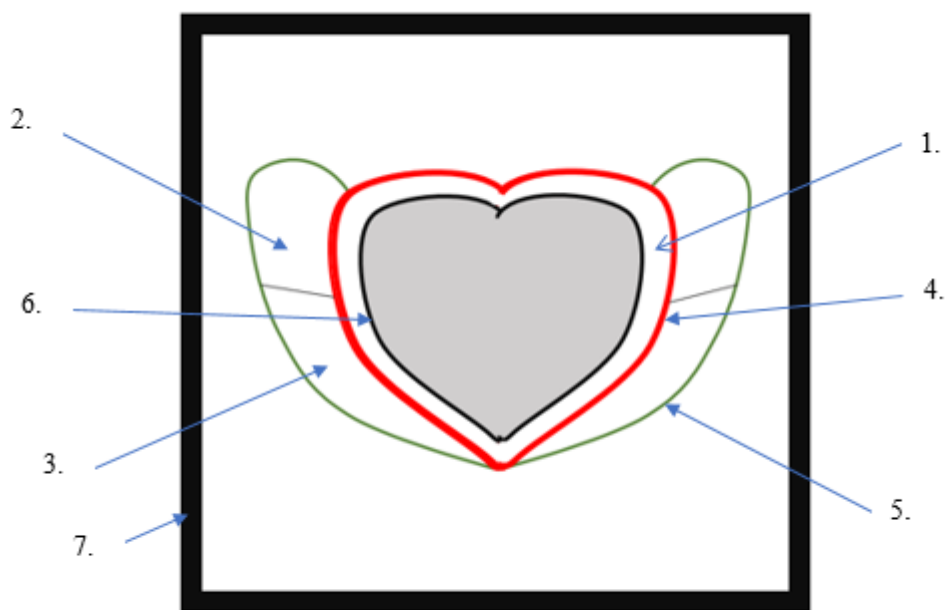
8. pielikums.

Skolēnu darbi procesā

Ieteicamie izšūšanas dūrieni atstarotāja izgatavošanai

1. Spodrdūriens
2. Slīpais vai taisnais pārmalu dūriens, krustdūriens
3. Slīpais vai taisnais pārmalu dūriens, krustdūriens
4. Ķēžu dūriens
5. Mašīndūriens vai ķēžu dūriens
6. Ķēžu dūriens- atstarotāja iešūšanai
7. Cilpu dūriens atstarotāja sašūšanai

10.pielikums

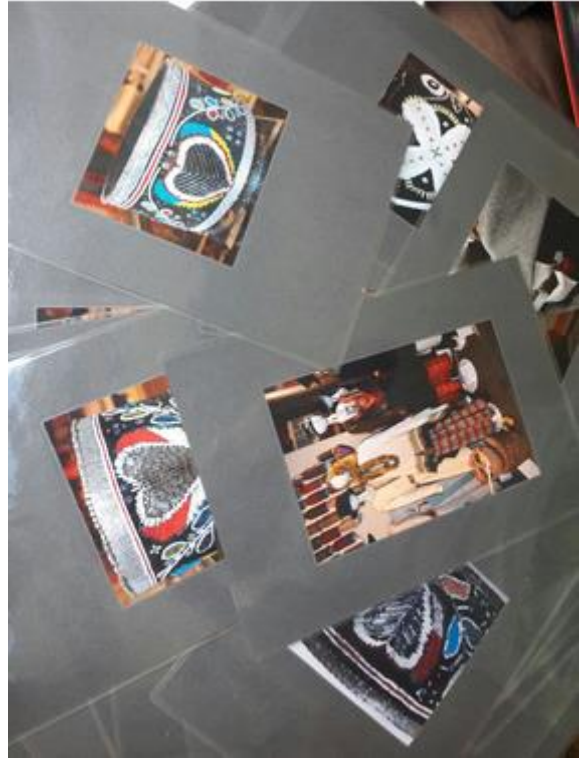
Skolēnu izšūtie atstarotāji

Diplomdarba autores veidotie mācību uzskates līdzekļi

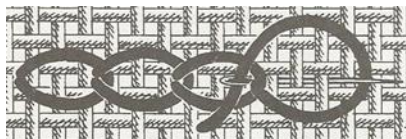

Aptauja par izšūšanas dūrieniem un tautastērpiem. Vārds _____

1. Pieraksti, kurš nosaukums atbilst dūriena attēlam!

A.

1. Etnogrāfiskais līkločis

2. Cilpu dūriens

3. Mašīndūriens jeb nepārtrauktais atpakaļdūriens

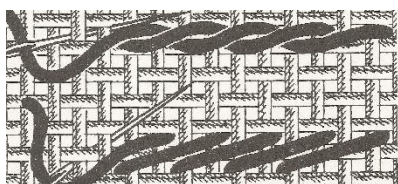
4. Pamatdūriens

5. Krustdūriens

6. Kātu dūriens

7. Ķēžu dūriens

B.

C.

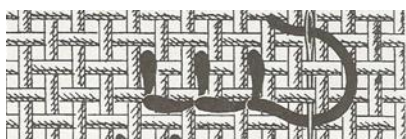
D.

A. _____

B. _____

E.

C. _____

D. _____

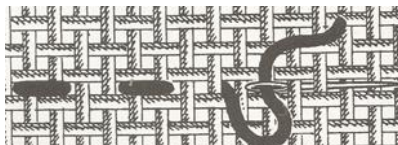
F.

E. _____

F. _____

G.

G. _____

2. Cik un kādus dūrienus tu izmantoji sava atstarotāja izšūšanai?

3. Kādas tu zini tautastērpa sastāvdaļas meitai un puisim?

Nosauc katram vismaz 4 tērpa sastāvdaļas!

Meitai:

Puisim:

4. Uzraksti, kuram novadam pieder šis tautastērps?

Diplomdarbs „**Tautas mākslas mantojuma un laikmetīgās jaunrades sintēze krāsainajos izšuvumos mājturībā un tehnoloģijās 5.klasē**” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Līva Prekele
(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: docente M. paed. Helga Ingeborga Melnbārde _____ _____.2017.
(paraksts)

Recenzents: Asoc. prof. Māra Urdziņa- Deruma

Darbs iesniegts LU PPMF Skolotāju izglītības nodaļā _____.2017.

Dekāna pilnvarotā persona: studiju metodiķe Inese Ranka, _____
(paraksts)

Darbs aizstāvēts Valsts pārbaudījuma komisijas sēdē

_____.201____. protokola nr. _____, vērtējums: _____

Komisijas sekretārs: M. māksl., lekt., Juris Leitāns _____
(paraksts)